Politiikan sekahaku

– Mitkä asiat yhdistävät ja erottavat puolueita

Matti Apunen
Ilkka Haavisto
Johanna Kallio
Olli Kangas
Pentti Kiljunen
Mikko Niemelä
Ville Pernaa

eva

Kustantaja: Taloustieto Oy
Ulkoasu: Monentekijät Oy / Kirsi Sundell
Painopaikka: Unigrafia Oy, Helsinki 2013
ISBN 978-951-628-587-3
ISBN 978-951-628-588-0 (PDF)

SISÄLLYS

Esipuhe:
Remonttitaitoisen unelma 5
Matti Apunen

1 Puolueiden äänestäjiä yhdistävät ja erottavat tekijät 9
Ilkka Haavisto, Pentti Kiljunen

Kuka on se oikea? 42
Matti Apunen

2 Intohimo tasa-arvoon:
Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista 47
Johanna Kallio, Olli Kangas, Mikko Niemelä

3 Kohti kolmen keskisuuren hallitusta:
Puolueiden voimasuhteiden muutos johtaa hallituskaavan muuttumiseen 69
Ville Pernaa

Esipuhe:
Remonttitaitoisen unelma

”Those who stand for nothing fall for anything.”
– Alexander Hamilton

Suomalaisen politiikan oireyhtymä tunnetaan. Potilas on menettänyt liikkuvuutensa ja vaikuttaa yleisesti toimissaan epävarmalta. Potilas vaatii yhä uusia tutkimuksia tehtäväksi, vaikka diagnoosi on kiistattomasti varmennettu.

Suomella on kaksikomponenttiongelma: julkisen talouden kestävyysvaje yhdistettynä täytäntöönpanovajeeseen. Noin kahdeksan miljardin kestävyysvajeen ja kilpailukykyongelman olemassaolo tunnustetaan, mutta silti rakenteiden korjaamiseen tarvittavat päätökset tulevat hitaasti. Jos Suomi olisi myytävänä, globaali kiinteistönvälittäjä markkinoisi sitä lauseella ”Remonttitaitoisen unelma”.

Välttämättömiksi ja lopulta väistämättömiksi tiedetyt päätökset työurien pidentämisestä siirtyvät tulevaisuuteen. Hallitus ei kerro keinoja ja yksityiskohtia, ainoastaan epämääräisen ”tahtotilan”. Nämä tahdonilmaukset ovat kuin juopon toistuvia lupauksia raitistumisesta. *Ei ehkä tänään, mutta vuoteen 2017 mennessä olen paljon paremmassa kunnossa. Ongelmani on hallinnassa!*

Suomella on kaikki edellytykset olla seuraava Italia

Suomen poliittinen murros manifestoituu viimeistään huhtikuussa 2015, kun kansalaiset äänestävät Suomelle seuraavan eduskunnan. Tämän raportin kirjoitushetkellä, syyskuussa 2013, neljä suurinta puoluetta ovat hyvin lähellä toisiaan. Vaalien asetelma on enemmän auki kuin aikoihin.

Vaalien jälkeisen tilanteen suurin kysymys on se, saako Suomi aikaiseksi aidosti päätöksiin kykenevän hallituksen vai vajoammeko syvemmälle kroonistuneeseen tilaan, jossa hallituksen toimintakyky on pysyvästi alentunut. Neljän suurimman puolueen tasavahvat suoritukset gallupeissa ennakoivat kireitä vaaleja, jotka toteutuessaan tarkoittaisivat pitkällisiä ja vaikeita hallitusneuvotteluita.

Varsin kyseenalaisen tuloksettomien hallitusneuvottelujen maailmanennätyksen teki Belgia. Se eli vuosina 2010–2011 peräti 541 vuorokautta ilman nimettyä hallitusta. On huomattava että Belgiassakaan demokratia ei itse korjannut itseään, markkinoiden paine ja pelko luottoluokituksen laskusta ajoi poliittiset pukarit lopulta ratkaisuun.

Italiassa vahvan hallituksen muodostaminen on ollut viime vuosina lähes mahdotonta ja kokoonpantu hallituskin tasapainoilee kuilun reunalla. Viime vuosille kovin tyypillinen Italia-uutinen julkaistiin syys-

kuun 7. päivänä, kun Italian valtiovarainministeri Fabrizio Saccomanni ilmaisi Reutersille uskovansa, että Italian hauras hallituskoalitio saattaisi sittenkin säästyä hajoamiselta. Saccomannin mukaan hallituskriisi uhkaisi maan kireälle vedettyä taloutta ja voisi tuhota sen markkinoiden luottamuksen, jota Italian talouden kuukausien säästökuurit ovat hitaasti rakentaneet.

Suomella on kaikki edellytykset olla seuraava Italia.

Politiikkaongelman selkeä ilmentymä on hallitusohjelma, joka on turvonnut ulos mitoistaan.

Hallituskaudet ovat venyneet viime vuosina säännönmukaisesti neljän vuoden mittaisiksi. Hallituspuolueissa hallitusohjelma koetaan pakkopaidaksi, joka estää rationaaliset linjamuutokset ja reagoinnin muuttuvaan poliittiseen tilanteeseen. Toisin sanoen hallitusohjelmasta poikkeaminen tai aikaisemman kannan muuttaminen tulkitaan julkisuudessa ”takinkäännöksi”, josta maksetaan auttamatta poliittinen hinta. Yhtä perusteltua on tietysti huomauttaa oppositiosta, että merkittävät poikkeamat hallitusohjelmasta olisivat miellyttäviä puolueille, mutta äänestäjä saisi muuta kuin mitä hänelle luvattiin.

Hallitusohjelman ydinongelma on detaljismi. Detaljismi tarkoittaa yksityiskohtiin takertumista, mikromanageerausta – sitä että emme oikein erota euroa sentistä, tai jos erotamme, hallinnoimme molempia samalla touhukkuudella. Hallitusohjelman pitäisi hahmottaa jakolinjoja suurissa kysymyksissä. Sen pitää antaa kuva hallitsevien puolueiden todennäköisestä tulevasta käyttäytymisestä menemättä turhiin, sitoviin detaljeihin.

Ja ennen kaikkea hallitusneuvotteluiden sisäinen logiikka ja kaupankäynti saattavat etäännyttää lopullisen tuloksen vaaliohjelmista. Tavoitteet muuttuvat, laimenevat ja puolueet sitovat itsensä vaalilupauksiin, joita niiden on sateenkaarihallituksissa hyvin vaikeaa noudattaa.

Suomea johdetaan edelleen 70-luvun tavoilla ja rakenteilla

Demokratian näkökulmasta parasta olisi se, että kansalaiset eivät valitsisi vaaliohjelmien vaan hallitusohjelmien välillä. Silloin kansa antaisi valtakirjan toteutettavalle politiikalle ja hallituksella olisi ratkaisevasti parempi mahdollisuus toimia.

Kuulostaa jälleen kerran Ruotsilta, ja sitähän se onkin. Ruotsissa hallituksella on ollut mahdollisuus toimia, ja se on toiminut. Blokkivaalien Ruotsissa on tehty ne pitkäjänteiset ratkaisut, joista meillä haaveillaan ja kiivaillaan. Ruotsi on palautunut lamasta selvästi Suomea nopeammin.

Ennen vaaleja laadittavat hallitusohjelmat tarkoittavat samalla ennen vaaleja solmittavia kumppanuuksia, kassakaappisopimuksia ilman kassakaappeja. Se tarkoittaa avoimia liittoumia, allianssej a yhteisten politiikkatavoitteiden taakse. Ja vaaleissa enemmän ääniä saanut allianssi on voittaja ja hallitsee. Piste.

Allianssit parantavat myös äänestäjän kuluttajansuojaa, kansalainen saa sitä mille on äänensä antanut. Allianssi on parempi tuoteseloste, jossa pakkauksen etiketti ja sisältö vastaavat paremmin toisiaan. Ja silloin hallitsevilla puolueilla on vahvempi mandaatti noudattaa etukäteen ilmoitettuja tavoitteita. Kuten Ilkka Haaviston ja Pentti Kiljusen tämän raportin artikkelista ilmenee, EVAn Arvo- ja asennetutkimuksissa äänestäjän kuluttajansuojan parantaminen on *jokaisen* puolueen kannattajien kymmenen eniten painottaman asian listalla.

Jos hallitusohjelma on olemassa jo ennen vaaleja, parannamme itseämme myös detaljismin vaivasta. Silloin hallitusohjelmasta ei tule Säätytalon käytävillä tapahtuvan kaupankäynnin seurauksena sellainen yliyksityiskohtainen kompromissien sammio kuin se tällä hetkellä on.

Demokratia voittaisi, jos valitsisimme vaalilupauksien sijasta parhaan hallitusohjelman

Suomalaiset puolueet myöntävät allianssien käytännölliset hyödyt, mutta samaan hengenvetoon tuomitsevat ne ”epärealistisiksi”. On selvää, että allianssijunaan mahtuu vain yksi veturi, ja puolueet eivät mielellään asetu apupuolueen asemaan jo ennen vaaleja.

”Blokkien rajat ovat meillä vaikeita”, puolueet vaikertavat.

On selvää, että perinteinen vasemmisto-oikeisto -jako ei tuota enää relevanttia lopputulosta. Mitä tarkoittaa esimerkiksi puolueen ”vasemmistolaisuus”? Taloudellista vasemmistolaisuutta? Arvojen vasemmistolaisuutta, ja ovatko perusvasemmistolaiset arvot perimmiltään edistyksellisiä vai konservatiivisia? Perussuomalaiset ja vihreät ovat puolueita, joita on erittäin vaikea sijoittaa perinteiseen oikeisto-vasemmisto -jakoon.

Yksi uusi jakolinja voisi olla internationalismi, usko kansainvälisyyden siunauksellisuuteen. Vai olisiko puolueiden liittoutuman mahdollinen rajalinja esimerkiksi yksilöllisyys, jossa toiselle puolelle ryhmittäytyvät suurempaa yksilön vapautta ja vastuuta ajavat puolueet. Ne ajavat esimerkiksi sosiaali- ja terveyspolitiikassa ratkaisuja, joissa ensisijaisia ovat veronmaksajan valinnanvapaus ja oma päätöksenteko (”raha seuraa kansalaista”), jotka parantavat tehokkuutta kilpailun kautta. Kollektivistisella puolella uskotaan vastaavasti julkisesti tuotetun terveydenhuollon ylivoimaisuuteen tasa-arvoisempana vaihtoehtona.

Realistina ja käyttäytymistieteiden maisterina en usko allianssiajatuksen saavan vastakaikua puolueissa, vaikka politiikan lääkärinä suosittelenkin sitä voimakkaasti.

Oikeastaan kysymys pitäisi laajentaa kuulumaan: Johdetaanko Suomea ylipäänsä oikeilla menetelmillä?

Suomea johdetaan edelleen toimintatavoilla ja rakenteilla, jotka olivat käytössä jo 1970-luvulla, vaikka poliittisen kentän dynamiikka on muuttunut olennaisesti. Yrityselämässä olisi mahdottomuus toimia kymmeniä vuosia muuttamatta johtamisjärjestelmiä, mutta politiikassa ei ole tehty yhtään mittavaa vaaleja koskevaa uudistusta sen jälkeen kun presidentin

valitsijamiesvaalista luovuttiin kokonaan vuonna 1994. Eduskuntavaalien tapauksessa saamme mennä paljon pidemmälle.

Maailmassa ei ole montaa niin haurasta asiaa kuin poliitikon lojaalius toista poliitikkoa kohtaan. Tästä huolimatta poliittisia lemmenvaloja vannotaan. Hetken tarpeet lähentävät ja loitontavat puolueita, mutta mikä on tämän kehityksen iso kuva?

Tämä raportti on *snapshot* vuosikymmenten aatteellis-poliittisesta kehityksestä, joka on usein liian hidasta, jotta silmä sen havaitsisi. Raportti tutkii puolueiden suhdetta toisiinsa kolmesta näkökulmasta.

EVAn jokavuotiset arvo- ja asennetutkimukset ovat tuottaneet ainutlaatuisen määrän tietoa suomalaisten äänestäjien näkemyksistä. Tästä aineistosta on syntynyt tutkimuspäällikkö Ilkka Haaviston ja tutkija Pentti Kiljusen analyysi puolueiden aatteellisesta liikkeestä, siitä miten puolueiden kannattajakunnat ovat lähentyneet tai etääntyneet, ja missä kysymyksissä. Entä minkä puolueen kannattajien näkemykset ovat kauimpana kaikkien äänestäjien keskiarvosta, ja mikä puolue on vastaavasti todella poliittista keskustaa?

Sattuma suosii valmistautunutta mieltä

Tutkimusjohtaja Olli Kangas ja tutkijat Johanna Kallio ja Mikko Niemelä valottavat samaa teemaa syvällisemmin kahden erityisen politiikkakysymyksen näkökulmasta ja tuovat analyysiin pohjoismaisen näkökulman. Itse asiassa heidän artikkelinsa kertoo, että yhteispohjoismaista – kaikkia neljää yhdistävää – näkökulmaa ei tuloero- tai maahanmuuttokysymyksissä ole.

Politiikan tutkija Ville Pernaa katsoo artikkelissaan tulevaisuuteen ja arvioi politiikan silmäntasalta, mitä tästä kaikesta voi käytännössä seurata, kun kansa on käynyt uurnilla. Pernaan mukaan hallituksen muodostamisen peruskuvio on jo muuttunut, eikä vain hetkellisesti.

Alliansseja tai ei, puolueiden päättäjät tuntevat toisiin puolueisiin vetoa tai työntöä, toisinaan julkilausumatonta, toisinaan avointa. Se mikä lopulta saa muodon lähentymisenä, yhteisymmärryksenä tai suoranaisena poliittisena liittona, voi tulla aatteellisesti hyvinkin kaukaa menneisyydestä.

Sillä, kuten Louis Pasteur osuvasti sanoi, *sattuma suosii valmistautunutta mieltä*.

Esitän raportin kirjoittajille parhaat kiitokseni uutta luovasta ja taitavasta työstä.

Helsingissä 15.9.2013
Matti Apunen
Johtaja
EVA

1 Puolueiden äänestäjiä yhdistävät ja erottavat tekijät

Ilkka Haavisto, Pentti Kiljunen

- *Puolueiden kannattajakuntien asenteissa ja maailmankuvassa on löydettävissä melko suuriakin eroja. Monet niistä ovat huomattavan pysyviä.*
- *Puolueiden kannattajakunnat ovat tällä vaalikaudella ajautuneet kauemmaksi toisistaan. Näin on tapahtunut myös hallituksen sisällä.*
- *SDP ja keskustan kannattajat ovat hämmästyttävän lähellä toisiaan. Ruuhka poliittisessa keskustassa tiivistyy, mikäli perussuomalaisten kannattajajoukko muuttuu edelleen maltillisemmaksi.*
- *Kokoomus on koko 2000-luvun ollut Suomen omaleimaisin poliittinen liike, mutta nyt vasemmistoliitto on radikalisoitunut ja ajanut siitä ohi.*
- *Viimeisten neljän vuoden aikana perussuomalaisten kannattajien ajattelu on lähestynyt porvaripuolueiden kannattajaryhmiä. Demareita lähellä perussuomalaiset ovat olleet koko ajan.*

Äänestäjien mielipiteet ja politiikan arki

Ovatko eduskuntapuolueiden linjat niin samanlaiset, että lopulta toteutuvan politiikan kannalta on varsin yhdentekevää, minkä puolueen äänestäjä valitsee? Onko suorastaan järkevää äänestää sopivalta tuntuvaa ja kiinnostavaa henkilöä, puoluekannasta riippumatta?

Entä ovatko puolueiden väliset erot niin vähäisiä, että kaikenlaiset yhteistyökuviot ovat mahdollisia, eikä mitään hallituspohjavaihtoehtoa voida sulkea ennakkoon pois? Vai juontavatko eri puolueiden välisessä hallitusyhteistyössä aina toisinaan ilmenevät ongelmat juuri siitä, että puolueet olivat jo alun alkaen liian etäällä toisistaan?

Yksi suomalaisen politiikan mantroista on ollut väittämä puolueiden välisten erojen vähäisyydestä tai ainakin politiikan vaihtoehdottomuudesta. Tämän käsityksen mukaan hallituspohjan koostumus on lopulta vaikuttanut harjoitettuun politiikkaan vain vähän.

Kun konsensus politiikan suurista linjoista on ollut laajaa, poliitikkojen ei ole kannattanut linjata, saati luvata suuria ennen vaaleja. Vaalien jälkeen politiikan vaihtoehdot kun ovat lähes säännönmukaisesti kaventuneet. Hyötynä samanmielisyydestä on ollut poliittis-yhteiskunnallinen vakaus, haittapuolena kansalaisten vieraantuminen politiikasta.

Nyt tilanne on kuitenkin muuttunut. Politiikan sanotaan palanneen politiikkaan. On jälleen tärkeää ja kiinnostavaa tietää, mitä puolueissa ajatellaan yhteiskunnan ja talouden keskeisistä kysymyksistä.

Puolueiden periaate- ja vaaliohjelmien tulisi kertoa puolueiden ideologiasta ja linjasta. Äänestäjän kuluttajasuojan näkökulmasta esimerkiksi vaaliohjelman pitäisi hahmotella mahdollisimman selkeästi ja kattavasti, millaista politiikkaa puolue tulisi harjoittamaan päästyään kiinni vallankahvaan.

Käytännössä suomalaisten puolueiden periaateohjelmat ovat kuitenkin varsin yleisluontoisia. Sama koskee myös vaaliohjelmia, joita leimaa usein muutaman ajankohtaisen teeman voimakas esiin nostaminen sekä poliittinen markkinointi. Konkreettisia linjauksia saadaan usein vasta vaalien jälkeen.

Vaihtoehtoinen lähestymistapa on selvittää puolueiden kannattajien mielipiteitä keskeisiin politiikan ja talouden kysymyksiin. Vaikka näin ei tarkkaan ottaen saada selville itse *puolueiden* kantoja eri kysymyksiin, voidaan olettaa, että politiikan palautemekanismi pitää huolen siitä, että pidemmällä aikavälillä puolueet ovat kannattajiensa näköisiä. Mikäli puolue aikoo voittaa vaalit, sen pitää voittaa vaaleissa äänestäjien luottamus. Jos puolue pääsee vallankahvaan, arvioivat äänestäjät seuraavissa vaaleissa sen toimintaa.

Puolueiden äänestäjäryhmien välisistä mielipide-eroista saadaan luotettavaa tietoa EVAn arvo- ja asennetutkimusten tietokannoista. Tutkimuksen tuloksista voidaan laskea yhteen eri kannattajaryhmien vastauksissa ilmenevät erot. Näin saadaan esiin eri puolueiden kannattajien väliset mielipide-etäisyydet (ks. oheinen laatikko).

Etäisyyksien kehityksiä voidaan tarkastella myös pitkällä aikavälillä. Näin saadaan tietoa siitä, ovatko tiettyjen puolueiden äänestäjät lähestyneet vai etääntyneet toisistaan. Lisäksi aineisto paljastaa, minkä puolueiden kannattajilla on selkeimmin omat, muista erottuvat linjansa ja mikä puolueiden kannattajaryhmistä on puolestaan lähimpänä keskimääräistä äänestäjää.

Arvo- ja asennetutkimus kertoo myös, mitkä keskeiset arvo- ja asiakysymykset yhdistävät ja mitkä erottavat eri puolueiden äänestäjiä toisistaan. Se antaa myös osviittaa siitä, mitkä ovat keskeisiä linjakysymyksiä, tietyn puolueen kannattajia yhdistäviä ja heille erityisen tärkeitä kysymyksiä.

Puolueiden kannattajaryhmien omaleimaisuus: lähellä vai kaukana keskivertoäänestäjästä

Omaleimaisuusindikaattori **(kuvio 1)** kertoo, paljonko kunkin puolueen äänestäjien kannanotot eroavat kaikkien muiden kannanotoista. Mitä pienempi indikaattorin arvo tai pienempi sijaluku vertailussa, sitä lähempänä kaikkien äänestäjien keskimääräistä ajattelutapaa – eräänlaista absoluuttista poliittista keskustaa – kyseisen puolueen kannattajat ovat.

Vastaavasti mitä suurempi indikaattorin arvo tai korkeampi sijaluku, sitä omaleimaisemmin puolueen kannattajakunta ajattelee. Koska indi-

Mikä läheisyysindeksi?

EVAn arvo- ja asennetutkimuksia on tehty säännöllisesti liki 30 vuoden ajan, vuodesta 1984 lähtien. Ainutlaatuisen Suomessa tutkimussarjasta tekee se, että se on alusta alkaen kohdentunut yhteiskunnan, talouden ja politiikan aiheisiin.

Arvo- ja asennetutkimusten tietokannoista lasketut *läheisyysindeksit* pureutuvat puolueiden välisiin ideologisiin eroihin. Ne kertovat suomalaisten poliittisista ajattelutavoista ja maailmankuvasta mittaamalla puolueiden kannattajakuntien välisiä mielipide-eroja.

Indeksiluku on kahden eri puolueen kannattajakunnan mielipide-ero EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa, sen kaikissa kysymyksissä yhteensä. Luvut on laskettu seuraavasti.

- Selvitetään kunkin puolueen kannattajakunnan mielipide arvo- ja asennetutkimuksen jokaiseen, noin 70 asenneväittämään ristiintaulukoimalla. Vastauksille lasketaan ns. asteikkokeskiarvot (viisiportaisen Likert-asteikon pisteytyksen mukaisista arvoista 1–5).
- Kahden puolueen kannattajakuntien välinen mielipide-ero kunkin kysymyksen kohdalla selvitetään laskemalla kannattajakuntien vastausten asteikkokeskiarvojen erotus. Mitä enemmän puolueiden kannattajakuntien vastaukset eroavat toisistaan, sitä suurempi luku saadaan erotukseksi. Jos puolueiden kannattajakunnat ovat yhtä mieltä tietystä asiasta, on asteikkokeskiarvojen erotus lähellä nollaa.
- *Läheisyysindeksiluvut* saadaan laskemalla yhteen asteikkokeskiarvojen erotusten itseisarvot kaikista väittämistä jokaisen puolueparin kohdalla. Mitä pienempi indeksiluku, sitä yhdenmukaisemmin kulloinkin verrattavien puolueiden kannattajat ajattelevat. Mitä suurempi luku, sitä kauempana kannattajakuntien ajattelutavat ja maailmankuvat ovat toisistaan.
- *Omaleimaisuusindeksiluvut* saadaan esiin laskemalla yhteen jokaisen puolueen kaikki läheisyysindeksiluvut toisiin puolueisiin. Mitä pienempi luku, sitä lähempänä puolueen kannattajien antamat vastaukset ovat muiden puolueiden kannattajien – suomalaisen äänestäjän – keskimääräistä kantaa. Mitä suurempi luku, sitä loitommalla puolueen kannattajien vastaukset ovat keskivertoäänestäjän kannoista.

Vertailussa kriteereinä käytettävien kysymysten suuri määrä ja niiden aihepiirien moninaisuus paljastavat nimenomaan erot ajattelutavoissa ja maailmankuvissa. Eroja syntyy, jos tietty kannattajaryhmä vastaa kysymyksiin systemaattisesti eri tavalla kuin siihen vertailtu ryhmä. Ryhmien väliset mielipide-erot yksittäisissä kysymyksissä eivät näin ollen heilauta kokonaiskuvaa.

Läheisyysindeksit kertovat ainoastaan puolueiden kannattajakuntien välisten mielipide-erojen suuruudesta. Ne eivät kerro mitään erojen sisällöistä, ulottuvuuksista (vasemmisto-oikeisto, liberaali-konservatiivi) saati syistä. Näitä kysymyksiä on analysoitava muilla keinoilla.

Eri tutkimusvuosien aineistoista lasketut läheisyysindeksit ovat pitkälle menevästi vertailukelpoisia, sillä EVAn joka toinen vuosi toteutetun kansallisen arvo- ja asennetutkimussarjan erillisväittämien ydinjoukko on säilytetty kyselyissä samana vuodesta toiseen. Kulloisessakin tutkimuksessa näitä kysymyksiä on täydennetty joukolla ajankohtaisia kysymyksiä. Läheisyysindeksit on laskenut niihin perustuvan vertailutekniikan aikanaan kehittänyt tutkija Pentti Kiljunen Yhdyskuntatutkimus Oy:stä.

kaattori mittaa ainoastaan mielipide-erojen suuruutta, se ei kerro niiden suunnasta – eikä syistä. Vahvasti omaleimaisen puolueen kannattajakunta voi olla taloudellisessa mielessä vasemmistoa tai oikeistoa, se voi olla arvokysymyksissä liberaali tai konservatiivinen.

Indikaattori kertoo, että keskustan kannattajien ajatukset ovat tällä hetkellä lähimpänä väestön keskimääräistä ajattelutapaa. SDP ja kristillisdemokraatit ovat hyvin lähellä keskustan kannattajaryhmää. Selvästi loitommalla keskivertoäänestäjästä ovat puolestaan vasemmistoliiton ja kokoomuksen kannattajat.

On tärkeä huomata, että kuvio kertoo nimenomaan puolueen kannattajaryhmän etäisyydestä keskimääräiseen äänestäjään, eikä siitä siis voida vetää suoria johtopäätöksiä etäisyyksistä kannattajaryhmien välillä. Esimerkiksi vihreiden ja perussuomalaisten kannattajaryhmät ovat puolestaan kumpainenkin kyllä suurin piirtein yhtä kaukana keskimääräisestä äänestäjästä, mutta näiden puolueiden keskinäinen ero on kuitenkin suuri. Sitä vastoin SDP:n ja keskustan kannattajat ovat molemmat lähellä keskivertoäänestäjää ja samalla lähellä myös toisiaan.

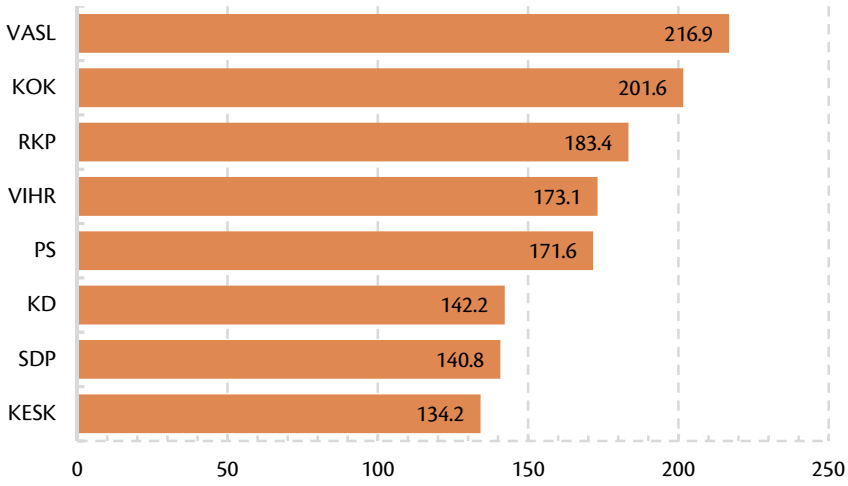

Kuvio 1 *Puolueiden kannattajakuntien omaleimaisuus (omaleimaisuusindeksiluvut 2013) (Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).*

SDP ja keskusta kilpasilla keskustapuolueen tittelistä

Olennaista kuitenkin on se, että toisinaan oletetusta samanmielisyydestä huolimatta puolueiden kannattajakuntien välillä on asenne-eroja, jotka ovat sekä suuria että huomattavan pysyviä.

Tarkasteltaessa puolueiden välisten etäisyyksien kehitystä pidemmällä aikavälillä puolueiden äänestäjät jakaantuvat kahteen ryhmään **(kuvio 2)**. Näistä ensimmäiseen kuuluvat perinteiset punamulta-hallituspohjan peruspuolueet, SDP ja keskusta. Samanmielisiä ovat olleet lisäksi kristillisdemokraatteja äänestävät sekä enimmäkseen myös RKP:tä äänestävät. Toiseen kuuluvat muut eduskuntapuolueet, kokoomus, perussuomalaiset, vihreät ja vasemmistoliitto.

SDP:n kannattajien ajattelu on ollut lähimpänä keskimääräisen äänestäjän ajattelua

SDP:n kannattajien ajattelu on läpi koko 2000-luvun, aina tämän vuoden mittaukseen saakka ollut vakaasti, joskin täpärästi lähimpänä keskimääräisen äänestäjän ajattelua. Ero keskustan vastaavaan etäisyyteen on tosin koko ajan ollut varsin pieni. Keskustan kannattajat ovat puolestaan kuluvan vaalikauden aikana lähestyneet nopeasti keskimääräistä äänestäjää, eli väestön määrittelemää poliittista ”keskiarvokeskustaa”.

Vasemmistoliitto on radikalisoitunut koko 2000-luvun ajan. Nimensä mukaisesti vasemmistoliitto edustaa puoluekentän vasenta laitaa. Siksi ei ole yllätys, ettei sen kannattajien ajattelu edusta kansan enemmistön valtavirtaa. Vuosituhannen alkuun saakka ulottuva tarkastelu kertoo kuitenkin, että vasemmistoliiton kannattajien ajattelu on erkaantunut vuosi

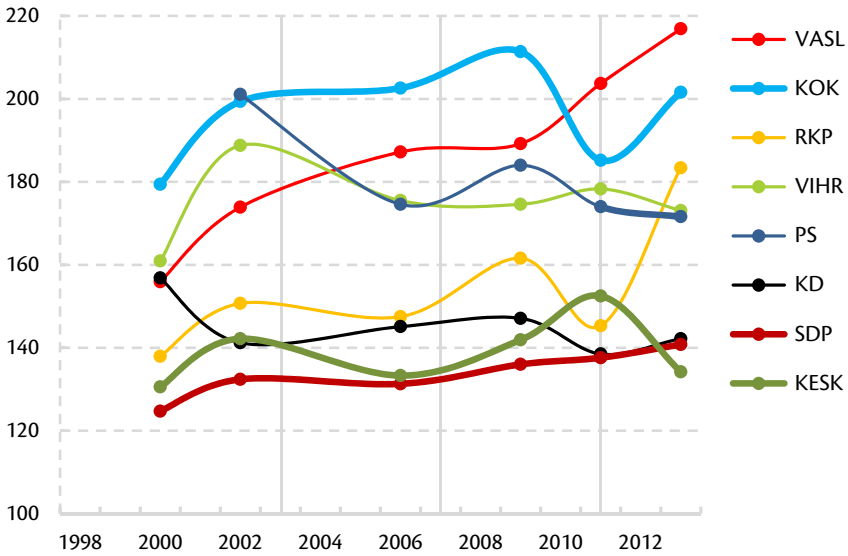

Kuvio 2 *Puolueiden kannattajakuntien omaleimaisuuden kehitys (omaleimaisuusindeksiluvut 2000–2013)*
(Lähde: EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

vuodelta enemmän muista puolueista. Selkein käänne ajoittuu tuoreimpiin mittauksiin (2011 ja 2013).

Puolueiden välinen magnetismi

Kautta EVAn arvo- ja asennetutkimusten historian on tullut tutuksi ilmiö, jossa päivänpoliittinen tilanne (hallitusvastuu tai oppositioasema) heijastuu puolueiden kannattajien kyselyissä antamiin vastauksiin. Puolueiden kannattajat ikään kuin eläytyvät rooleihinsa hallituksessa ja oppositiossa.

Vuonna 2000 hallinneessa Lipposen sateenkaarihallituksessa oli edustajia puoluekentän molemmista ääripäistä. Tuolloin koko puoluekentän sisäinen mielipidehajonta oli kaikkein vähäisintä. Esimerkiksi kokoomuksen äänestäjät olivat tuolloin lähempänä valtavirtaa kuin kertaakaan tuon jälkeen.

Hallituspuolueiden kannattajaryhmät näyttäisivät lähestymisen sijasta hylkivän toisiaan

Toisessa kohdin samankaltainen ilmiö toistuu vuoden 2011 mittauksessa, jossa kokoomuksen ja keskustan kannattajaryhmät olivat lähellä toisiaan. Ryhmien voimakas erkaantuminen vaalien jälkeen (keskustan kannattajien suuntaaminen kohti keskimääräisyyttä, kokoomuksen kohti suurempaa omaleimaisuutta) kertoo puolueiden välisen magnetismin purkautumisesta.

Aivan oma lukunsa on kuitenkin istuvan hallituksen puolueiden kannattajien välinen magnetismi, joka näyttäisi olevan käänteistä. Hallituspuolueiden kannattajaryhmät näyttäisivät lähestymisen sijasta hylkivän toisiaan. Tästä kertoo myös puolueiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien lähempi tarkastelu.

Kokoomus on Suomen suurin vaihtoehtoliike

Edellä nähtiin, että kokoomus on 2000-luvun mittaan ollut Suomen omaleimaisin poliittinen liike. Kääntäen tämä tarkoittaa, että kokoomusta äänestävien mielipide-etäisyydet muihin äänestäjäryhmiin ovat verraten suuret **(kuvio 3)**.

Samanmielisimpiä kokoomuksen kannattajien kanssa ovat RKP:tä ja keskustaa äänestävät. Porvariston ajatusmaailmassa on paljon yhteistä, sillä kaikkien muiden puolueiden kannattajien kanssa kokoomuksen kannattajien mielipiteet menevät merkittävästi keskimääräistä enemmän ristiin. Etäisyydet nykyisen hallituksen kakkospuolueeseen SDP:hen tai perussuomalaisiin ovat suurehkot.

Eniten kokoomuslaisten mielipiteet menevät ristiin vihreiden ja erityisesti vasemmistoliiton kannattajien kanssa. Eriseuraisuus vasemmistoliittolaisten kanssa ei ole sinänsä yllättävää, mutta mielipide-eroja voidaan pitää huomattavina, jos ajatellaan, että puolueet istuvat parhaillaan samassa hallituksessa.

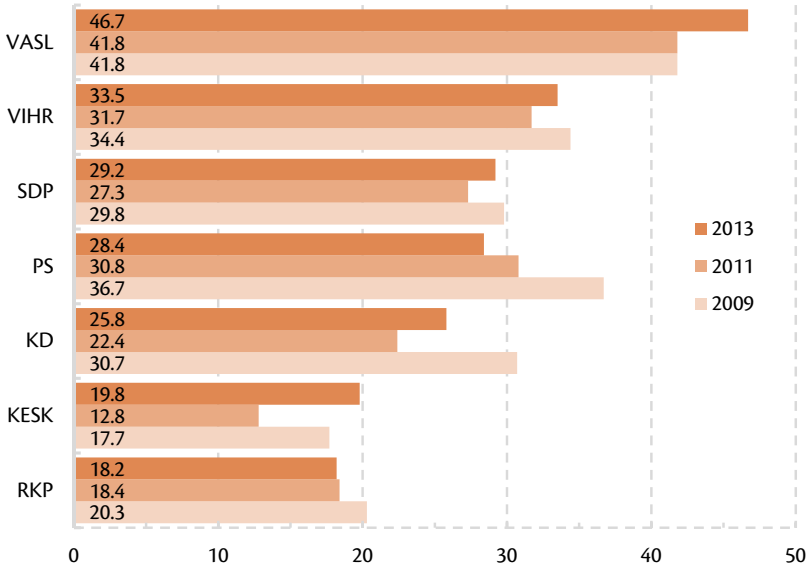

Kuvio 3 *Kokoomuksen kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

10 kokoomuksen kannattajat muista erottavaa asiaa:

1. **Nato-myönteisyys** (Joka toinen kannattaa jäsenyyttä) 0,86
2. **Käsitys hyvinvointivaltion tilasta** (Väitteet hyvinvointivaltion alasajosta ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden liiallisesta kasvusta torjutaan muita useammin) 0,81, 0,83*
3. **Kehitysoptimismi** (Talouskasvun jatkuminen ilman katastrofia nähdään muita useammin mahdollisena) 0,73
4. **Julkisen palvelutuotannon monipuolistaminen** (Yritysten osallistumista julkisten palveluiden tuottamiseen kannatetaan, ulkoistaminen saa tukea enemmän kuin muilta) 0,71, 0,60
5. **Markkinatalousmyönteisyys** (Kuva markkinatalouden toimivuudesta ja vaikutuksesta yhteiskuntaan on muita myönteisempi) 0,71, 0,65
6. **Käsitys demokratian toimivuudesta** (Usko suomalaisen demokratian toimivuuteen muita suurempi) 0,68
7. **Ydinvoima** (Yli joka toinen kannattaa lisärakentamista jatkossakin) 0,65
8. **Kilpailun edistäminen** (Vapaa kilpailu markkinoilla hyödyttää kaikkia) 0,59
9. **Materialismi** (Talouskasvu nähdään hyvinvoinnin jatkumisen välttämättömänä edellytyksenä muita useammin) 0,58
10. **Individualismi** (Yksilön menestys riippuu yksilöstä itsestään) 0,58

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvojen erotusten (kokoomus vs. koko väestö) itseisarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

10 kokoomuksen kannattajien erityisesti painottamaa asiaa:

1. **Yrittäjämyönteisyys** (Myönteisempi suhtautuminen yrittäjyyteen hyödyttäisi koko yhteiskuntaa) 4,41
2. **Äänestäjän kuluttajansuoja** (Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa ne tulevat harjoittamaan) 4,39*
3. **Taloudellinen nationalismi** (Suomalaisten pitäisi ajaa taloudellisia etujaan maailmalla voimakkaammin) 4,33
4. **Tukien väärinkäyttö** (Yhteiskunnan tukia käyttävät sellaisetkin, jotka eivät niitä tarvitse) 4,21*
5. **Kilpailukyky** (Hyvinvointi ja työllisyys riippuvat vientiteollisuuden kilpailukyvystä) 4,19
6. **Julkisen palvelutuotannon monipuolistaminen** (Julkisten palveluiden saatavuus on tuottajaa tärkeämpää) 4,15
7. **Suomalaisuus** (On etuoikeus saada olla suomalainen) 4,10
8. **Konsensus** (Laajapohjainen sopiminen on Suomen menestyksen edellytys) 4,09
9. **Kilpailun edistäminen** (Vapaa kilpailu markkinoilla hyödyttää kaikkia) 4,08
10. **Kehitysoptimismi** (Talouskasvu ja ympäristönsuojelu eivät sulje toisiaan pois) 3,96

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

Viimeisten neljän vuoden aikana kokoomuksen kannattajien etäisyys on säilynyt useimpiin ryhmiin nähden melko pitkälti entisellään. Muutama ryhmä erottuu kuitenkin kokonaiskuvasta. Keskustan ja kokoomuksen kannattajien mielipiteet ovat hallitusyhteistyön päätyttyä erkaantuneet toisistaan. Samoin vasemmistoliiton kannattajat ovat hallitusyhteistyön aikana ja siitä huolimatta kulkeutuneet yhä etäämmälle pääministeripuolueesta. Perussuomalaisia äänestävä joukko on vuoden 2009 jälkeisenä aikana kasvaessaan puolestaan tullut lähemmäksi kokoomuslaisten ajatusmaailmaa.

Mikä erottaa kokoomuslaiset muista?

Mitkä asiat erottavat kokoomusta äänestävien joukkoa muiden puolueiden kannattajista? Suurin yksittäinen ero koskee maamme mahdollista NATO-jäsenyyttä, johon kokoomusta äänestävät suhtautuvat ainoana ryhmänä suhteellisen myönteisesti. Tätä merkittävimpiä, selvästi ideologisia eroja kuitenkin löytyy.

Kokoomuksen kannattajien hyvinvointivaltioanalyysi eroaa valtavirrasta

Ensinnäkin kokoomuksen kannattajien hyvinvointivaltioanalyysi eroaa valtavirrasta. Kokoomuksen kannattajat ovat ainoa ryhmä, joka ei allekirjoita väitettä eriarvoisuuden liiallisesta kasvusta. Ryhmä ei liioin jaa vasemmiston käsitystä hyvinvointivaltion alasajosta. Sen sijaan se toivoo

julkisten palveluiden tuotantoon uusia toimintamalleja ja katsoo, että yritykset voisivat hoitaa tuotantoa nykyistä laajemmin.

Toinen ero koskee yleisemmin koko maailmankuvaa, jota leimaa kehitysoptimismi. Kokoomuksen kannattajien mielestä niin suomalainen markkinatalous kuin demokratiakin toimivat kohtalaisen hyvin. Markkinat ja kilpailu hyödyttävät lopulta kaikkia. Ne ratkovat ongelmia ja ohjaavat yhteiskuntaa oikeaan suuntaan. Niinpä talouskasvun vauhdittaminen ei ole vain mahdollista vaan myös välttämätöntä, jos haluamme säilyttää hyvinvointimme. Kokoomuksen kannattajat ovat ainoa ryhmä, joka liputtaa suoraan aineellisen hyvinvoinnin puolesta rinnastamalla talouskasvun ja hyvinvoinnin. Se korostaa myös selvimmin individualismia, yksilönvapautta ja -vastuuta.

Mikä on kokoomuslaisille tärkeää?

Keskittyminen eroavaisuuksien tarkasteluun peittää luonnollisesti alleen laajan joukon asioita, joista kokoomuksen kannattajat ovat yhtä mieltä muiden kanssa. Erot eivät myöskään kerro suoraan kannattajien asioille antamista painoarvosta eli siitä, mitkä asiat ovat kokoomuksen kannattajille kaikkein tärkeimpiä. Esimerkiksi suhtautuminen NATO-kysymykseen kyllä erottaa kokoomusta äänestävät muista, mutta enemmistö kokoomuksenkaan kannattajaryhmässä ei puolla jäsenyyttä. Siksi erojen tarkastelua on syytä täydentää listaamalla ne asiat, joita kokoomuksen kannattajat painottavat vahvimmin.

Tällä listalla talousasioilla on vahva painoarvo. Yrittäjyys, vientiteollisuuden kilpailukyky, kilpailun edistäminen ja myönteinen käsitys talouskasvusta ovat kaikki kokoomuksen kannattajia profiloivia asioita. Vahvan kansallisen painotuksen listalle antaa taloudellisen nationalismin, suomalaisuuden ja konsensuksen korostaminen.

Yksi kokoomuksen – ja myös muiden puolueiden – äänestäjien hartaimmista toiveista on niin sanotun ”äänestäjän kuluttajansuojan” vahvistaminen. Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa nykyistä paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa on odotettavissa vaalien jälkeen.

Hyvinvointivaltio on arvossaan kokoomuksenkin kannattajien parissa[1], mutta esimerkiksi se, kuka julkiset palvelut lopulta tuottaa, ei ole kokoomuslaisille olennainen kysymys. Kokoomuksen kannattajat kritisoivat vahvasti myös yhteiskunnan tukien käytön arkipäiväistymistä, niiden muuttumista saavutetuiksi eduiksi, joita käyttävät surutta sellaisetkin, jotka eivät niitä välttämättä tarvitsisi. Hyvinvointivaltion tulonsiirtojen ohella kritiikin kärki saattaa osua muun muassa elinkeinotukiin.

---

[1] Kokoomuksenkin kannattajista 70 % pitää suomalaista hyvinvointivaltiota ”aina hintansa arvoisena, maksoi mitä maksoi”.

Mistä kokoomuslaiset joutuvat tekemään kompromisseja?

Monipuoluedemokratiassa yksikään puolue ei pääse toteuttamaan asialistaansa sellaisenaan. Jokainen taho joutuu viimeistään hallitusohjelmasta neuvoteltaessa tekemään kompromisseja ja luopumaan jostain tärkeänä pitämästään tavoitteesta. Vastaavasti puolueet päätyvät joskus enemmän tai vähemmän vastentahtoisesti edistämään yhdessä toisten puolueiden kanssa asioita, joita ne haluaisivat itse asiassa painottaa politiikanteossa vähemmän.

Mutta millaisista asioista tässä on kysymys? Osviittaa tähän asiaan antaa EVAn arvo- ja asennetutkimuksessa eduskuntavaalivuosina lähes muuttumattomana toistettu hallitusohjelmatoiveita kartoittava kysymyssarja, jossa kysytään, miten tiettyjen asioiden pitäisi painottua tulevan hallituksen toiminnassa.

Tarkastelemalla puolueiden kannattajakuntien politiikkatoiveiden keskeisimpiä eroja koko väestön keskimääräisiin toivomuksiin nähdään, mitkä asiat kunkin puolueen kohdalla saattavat hiertää pahiten keskusteluissa muiden kanssa. On syytä painottaa, että mittari nostaa esiin nimenomaan ne kysymykset, joiden kohdalta löytyvät suurimmat mielipide-erot. Nämä kysymykset eivät siis välttämättä ole puolueen kannattajille kaikkein tärkeimpiä.

Vuosien 2003, 2007 ja 2011 hallitusohjelmapatterien vertailu kertoo, että puolueiden kipukohdat ovat vuodesta toiseen pitkälti samat. Kokoomuksen kannattajat toivovat vaaleista toiseen muita ryhmiä enemmän kolmea asiaa, jotka ovat:

+ Maamme NATO-jäsenyyden edistäminen
+ Yrittäjyyden edistäminen, yritystoiminnan vahvistaminen
+ Markkinaehtoisuuden ja kilpailun vahvistaminen

Vähemmän painoarvoa hallituksen politiikassa kokoomuksen kannattajat toivoisivat – niin ikään systemaattisesti vaaleista toiseen – seuraaville kolmelle asialle:

– Sosiaaliturvan kehittäminen yleensä
– Köyhyyden poistaminen, syrjäytymisen estäminen
– Maaseudun ja syrjä-alueiden ongelmien helpottaminen

Kokoomuksen kannattajien mielestä heidän puolueensa on selvästikin joutunut tekemään vuodesta toiseen politiikkaa, jossa talousasiat eivät ole painottuneet riittävästi. Sitä vastoin sosiaaliturvan, heikko-osaisten ja syrjäseutujen asioille olisi haluttu toteutunutta pienempää painoa hallitusten harjoittamassa politiikassa.

Erityinen kompromissi on tehty mahdollisen NATO-jäsenyyden edistämisen kohdalla, joka on puolueen omillakin agendoilla usein siirretty syrjään odottamaan tulevia aikoja.

Sosiaalidemokraatit asuttavat keskustaa

Keskustavasemmistolaiseksi itsensä toisinaan määrittävä SDP on tähän vuoteen asti ollut suomalaisista puolueista kaikkein vähiten omaleimainen (ks. kuvio 2). Tavallaan demarit ovat siis olleet Suomen varsinainen keskustapuolue.

Tähän sopii hyvin, että tällä hetkellä selvästi lähimpänä sosiaalidemokraattien mielipiteitä ovat keskustan kannattajat, kannoillaan kristillisdemokraatteja äänestävät **(kuvio 4)**. Melko lähellä näiden perässä, ”toisessa aallossa”, tulevat perussuomalaisten, vihreiden ja vasemmistoliiton kannattajat.

Selvästi etäämmällä ovat RKP:n ja lopulta kaikkein kauimmaisina kokoomuksen kannattajat. SDP:n osalta kouriintuntuvimmat muutokset mielipide-etäisyyksissä viime vuosina ovat olleet sen kannattajien mielipiteiden voimakas lähentyminen keskustan kannattajien mielipiteiden kanssa vuoden 2011 vaalien jälkeen sekä SDP:n ja vasemmistoliiton kannattajien etääntyminen toisistaan.

Mikä erottaa sosiaalidemokraatit muista?

SDP:n kannattajien mielipide-erot keskivertoäänestäjään ovat esimerkiksi kokoomuksen tai perussuomalaisten vastaaviin verrattuna vähäisiä. Kymmenen suurimman poikkeaman listan sisältö paljastaa kuitenkin, että maltillisista asenne-eroista huolimatta kyse on työväenpuolueesta.

Kolme suurinta asenne-eroa liittyy eri tavoin tulonjakoon ja tuloeroihin. Selvimmin sosiaalidemokraattien äänestäjät erottuvat muista torjumalla väitteen, jonka mukaan kattava sosiaaliturva ja muu pitkälle viety yhteiskunnan huolenpito passivoisivat vastaanottajiaan.

SDP:n kannattajien listan sisältö paljastaa, että kyse on työväenpuolueesta

Sen sijaan SDP:n kannattajat ilmaisevat lähes yksimielisen huolensa taloudellisen ja sosiaalisen eriarvoisuuden liiallisesta kasvusta. He eivät myöskään hyväksy väitettä, jonka mukaan menestyvien yrittäjien vaurastuminen olisi vain hyvä asia, joka nostaisi lopulta kaikkien elintasoa. Samankaltainen epäilys kohdistetaan väitteeseen, että suomalaisten yritysten menestys ja voitot hyödyttävät laajalti koko yhteiskuntaa.

Suurin osa sosiaalidemokraattien 10-kärjessä -listalla olevista asioista liittyy tavalla tai toisella palkansaajien intresseihin ja niiden puolustamiseen: Demarien kannattajat uskovat, että työntekijöiden suurempi osallistuminen päätöksentekoon hyödyttäisi yrityksiä. He osoittavat näkyvästi muita ryhmiä suurempaa uskoa siihen, että työeläkejärjestelmä on kestävällä pohjalla, epäilevät yritysten moraalia ja katsovat, että yrityksillä on velvollisuus työllistää ja välttää irtisanomisia huonoinakin aikoina.

Kolmas asiakokonaisuus, joka näyttäisi erottavan SDP:n kannattajia muista, liittyy julkisen sektorin toiminnan laajuuteen. Koko väestön tasolla epäsuosittu ehdotus kaikkien valtionyhtiöiden yksityistämisestä on

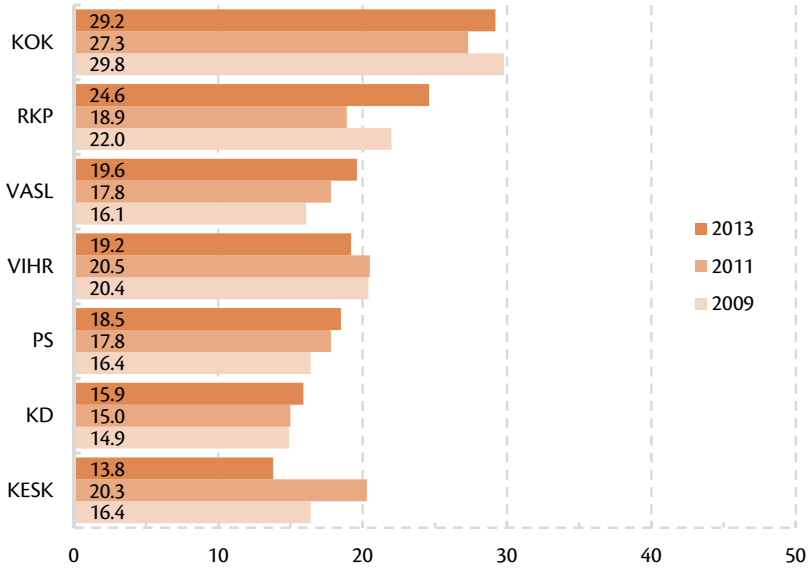

Kuvio 4 *SDP:n kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

10 SDP:n kannattajat muista erottavaa asiaa:

1. **Käsitys sosiaaliturvan kannustinvaikutuksista** (Väite kattavan sosiaaliturvan passivoivasta vaikutuksesta torjutaan muita useammin) 0,48*
2. **Huoli eriarvoisuuden kasvusta** (Eriarvoisuus väestöryhmien välillä on kasvanut liian suureksi) 0,43*
3. **Varautunut suhtautuminen yrittäjien vaurastumiseen** (Yrittäjien vaurastumisen ei uskota nostavan kaikkien elintasoa) 0,43*
4. **Työpaikkademokratia** (Usko siihen, että työntekijöiden suurempi päätösvalta hyödyttäisi kaikkia) 0,40*
5. **Usko työeläkejärjestelmään** (Keskimääräistä suurempi usko eläkejärjestelmän kestävyyteen) 0,39
6. **Julkisen sektorin oma palvelutuotanto** (Palveluiden ulkoistaminen ja palvelusetelit torjutaan muita useammin, tuottajalla on väliä, muita kuin julkisia tuottajia pidetään suoranaisina uhkina palveluille) 0,38*, 0,35, 0,35, 0,33
7. **Valtionyhtiöt** (Hieman muita useampi torjuu ajatuksen kaikkien valtionyhtiöiden myymisestä) 0,37
8. **Kriittisyys yrityksiä kohtaan** (Yritysmaailman moraali on muuta yhteiskuntaa ohuempaa) 0,36
9. **Irtisanomiset** (Yrityksillä on velvollisuus pitää työntekijänsä huonompinakin aikoina) 0,35
10. **Käsitys yritysten ja muun yhteiskunnan yhteisistä eduista** (Yritysten menestys ei välttämättä hyödytä koko yhteiskuntaa) 0,32

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvojen erotusten (SDP vs. koko väestö) itseisarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

10 SDP:n kannattajien erityisesti painottamaa asiaa:

1. **Äänestäjän kuluttajansuoja** (Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa ne tulevat harjoittamaan) 4,60*
2. **Huoli eriarvoisuuden kasvusta** (Eriarvoisuus väestöryhmien välillä on kasvanut liian suureksi) 4,38*
3. **Työelämän kuormittavuus** (Suomalainen työelämä polttaa monet loppuun) 4,34*
4. **Kriittisyys puolueita kohtaan** (Puolueet ovat ajautuneet liian kauas tavallisen ihmisen ongelmista) 4,24*
5. **Hyvinvointivaltion arvostus** (Hyvinvointivaltio on aina hintansa väärti) 4,20
6. **Konsensus** (Laajapohjainen sopiminen on Suomen menestyksen edellytys) 4,19*
7. **Kriittisyys yrityksiä kohtaan** (Yritysmaailman moraali on muuta yhteiskuntaa heikompaa) 4,11
8. **Taloudellinen nationalismi** (Suomalaisten pitäisi ajaa taloudellisia etujaan maailmalla voimakkaammin) 4,07
9. **Suomalaisuus** (On etuoikeus saada olla suomalainen) 3,98
10. **Irtisanomiset** (Yrityksillä on velvollisuus pitää työntekijänsä huonompinakin aikoina) 3,98

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

sosiaalidemokraattien äänestäjien parissa vielä epäsuositumpi. Julkisten palveluiden kohdalla sosiaalidemokraatit näyttävät ajattelevan, että palvelut rapautuvat, mikäli julkinen sektori ei tuota niitä itse omana työnään.

Mikäli tulonjakoa, palkansaajien asemaa ja julkisen sektorin roolia ei oteta huomioon, ovat SDP:n kannattajien mielipiteet kuitenkin lähes kaikissa asioissa erittäin lähellä kansalaisten keskimääräisiä asenteita ja esimerkiksi keskustapuoluetta tai perussuomalaisia äänestäviä.

Mikä on demareille tärkeää?

Kun katse siirretään asenne-eroista asioihin, joita sosiaalidemokraattien kannattajat painottavat, kuva demareiden ajattelusta laventuu. Toki tältäkin listalta löytyvät moitteet yritysten moraalille sekä käsitys siitä, että yrityksillä on velvollisuus olla irtisanomatta huonoinakaan aikoina.

Ylimpänä listalla on muidenkin puolueiden äänestäjien jakama huoli äänestäjän kuluttajansuojasta, jota täydentää vielä käsitys puolueiden vieraantumisesta tavallisen ihmisen arjesta. Muutoinkin demarien kannattajien 10-kärjessä -lista on laajalti erilaisten huolien sävyttämä. Edellä mainittujen lisäksi eriarvoisuus on kasvanut liian suureksi, ja työelämä kuormittaa liikaa polttaen monet loppuun. Myös Suomen taloudellisia etuja maailmalla pitäisi puolustaa pontevammin.

Toivoa ja tukea SDP:n kannattajat hakevat hyvinvointivaltiosta, konsensuksesta sekä suomalaisuudesta, jotka kaikki nauttivat sosiaalidemokraattien äänestäjien parissa laajaa suosiota.

Mistä sosiaalidemokraatit joutuvat tekemään kompromisseja?

Vaalivuosien 2003, 2007 ja 2011 hallitusohjelmakyselyistä nousee jälleen muutama asia, joiden sosiaalidemokraattien äänestäjät olisivat väestön keskiarvoon verrattuna suoneet näkyvän hallitusohjelmissa enemmän. Vastaavasti esille tulevat ne asiat, jotka olisivat voineet sosiaalidemokraattien äänestäjien mielestä jäädä jo vähemmälle huomiolle. Demarien mielestä painoa olisi pitänyt saada enemmän erityisesti seuraaville asioille:

+ Palkansaajien asema, työelämän kehittäminen
+ Yritystoiminnan sääntely ja valvonta
+ Sosiaaliturvan kehittäminen yleensä

Näiden lisäksi kolmen suurimman poikkeaman joukkoon ovat eri vuosina lukeutuneet köyhyyden poistaminen, syrjäytymisen estäminen (2011), kuntien talouden ja palveluiden turvaaminen (2007) sekä aktiivisuus EU-asioissa (2003). Vähemmän painoarvoa tuleviin hallitusohjelmiin sosiaalidemokraatit olisivat halunneet seuraaville asioille:

– Työmarkkinoiden joustavuuden lisääminen
– Yrittäjyyden edistäminen, yritystoiminnan vahvistaminen
– Valtionyhtiöiden yksityistäminen, osakkeiden myynti sijoittajille

Näiden lisäksi vähemmän painoa on toivottu NATO-jäsenyyden edistämiselle (2011) sekä verotuksen keventämiselle (2011). Huomionarvoista on, että painotukset ovat pitkälti vastakkaiset porvaripuolueiden kanssa. Tämä kertoo siitä, että kompromisseja on jouduttu tekemään.

Perussuomalaiset hakevat asemiaan

Perussuomalaisten sijoittaminen poliittiselle kartalle on osoittautunut mutkikkaaksi lähes kaikille politiikkaa seuraaville. Tämä omankin ilmoituksensa mukaan populistinen, EU- ja maahanmuuttokriittinen puolue ei ole äärioikeistoa. Monet sen piiristä nousevat taloudelliset kannanotot kuulostavat tiukan vasemmistolaisilta. Kannattajakunnasta löytyy paljon ns. perusduunareita, mutta myös yrittäjäväestöä. Moraalikysymyksissä perussuomalaiset on toisinaan niputettu lähelle kristillisdemokraatteja, mutta silti he korostavat joissain kysymyksissä voimakkaasti yksilön vapautta valita.

Kaikesta tästä näyttäisi seuraavan, että perussuomalaisten kannattajat ovat mielipiteiltään jossain päin poliittista keskustaa **(kuvio 5)**. Perussuomalaisten ja muiden äänestäjäryhmien välisiä mielipide-etäisyyksiä tarkasteltaessa tapahtuu jako kahteen. Puolueiden kannattajaryhmistä keskiryhmät, eli keskustaa, kristillisdemokraatteja tai SDP:tä äänestävät, ovat lähellä perussuomalaisten mielipiteitä. Muut, eli kokoomusta, RKP:tä, vihreitä tai vasemmistoliittoa äänestävät, ovat etäämmällä.

Keskiryhmät ovat lähellä perussuomalaisten mielipiteitä

Vuoden 2011 jytkyvaalien jälkeen perussuomalaisten ja etenkin keskustan kannattajaryhmät ovat lähestyneet toisiaan. Verrattuna neljän vuoden takaiseen tilanteeseen eniten toisiaan ovat kuitenkin lähestyneet kokoomuksen ja perussuomalaisten kannattajat.

Mikä erottaa perussuomalaiset muista?

Perussuomalaisten kannattajien ylivoimaisesti suurimmat erot kaikkiin muihin syntyvät maahanmuuttokriittisyyden kohdalla. Väitteet ilmiön taloudellisista ja kulttuurisista hyödyistä kumotaan ja viileitä asenteita pidetään viisaana varovaisuutena, ei rasismina. Saman suuruusluokan asenne-eroja syntyy lähinnä vain suhtautumisessa EU:hun (ks. s. 40).

Muilta osin perussuomalaisten kannattajien mielipide-erot keskivertoäänestäjään ovat melko vähäisiä. Erojen teemat kertovat kuitenkin siitä, että puolueen kannattajakunnassa elää sekä protestia ja populismia. Perussuomalaisten analyysi suomalaisen politiikan tilasta on karu. Demokratia toimii kehnosti, puolueet ovat etäällä tavallisen ihmisen ongelmista ja politiikan moraali on kehnoa.

Perussuomalaiset arvelevat muita useammin, että ihmiset olivat ennen onnellisempia ja että ratkaisu Suomen ongelmiin olisi vahva johtaja, joka palauttaisi ”oikeiden arvojen” kunnioituksen.

Globalisaatio saa kyytiä, sillä kotona se merkitsee työpaikkojen katoamista, eikä sen uskota lisäävän hyvinvointia muuallakaan. Eläkeikään kajoamista perussuomalaisten äänestäjät pitävät huonona ajatuksena.

Näistä ajatuksista huolimatta perussuomalaisten talouslinjaa ei voi oikein pitää vasemmistolaisenakaan. Luonnonsuojelun katsotaan rajoit-

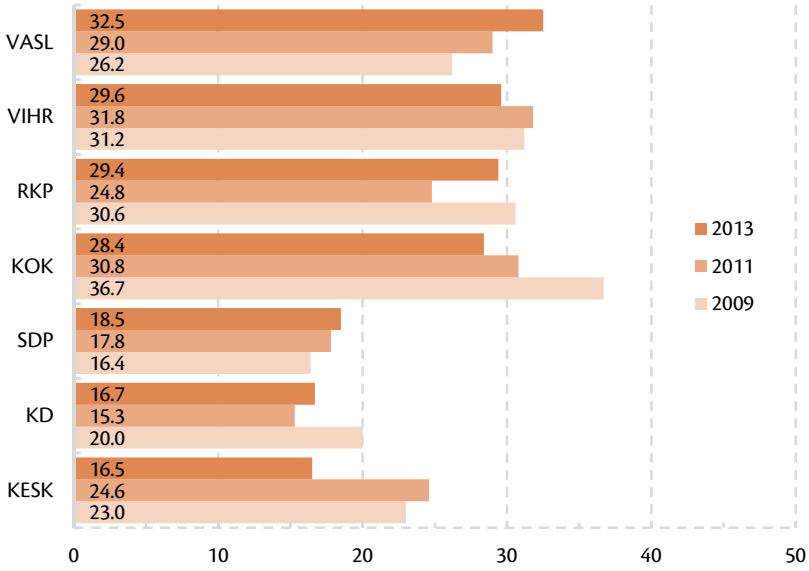

Kuvio 5 *Perussuomalaisten kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

10 perussuomalaisten kannattajat muista erottavaa asiaa:

1. **Maahanmuuttokriittisyys** (Suomalainen varauksellisuus ei ole rasismia, maahanmuutto ei tuo taloudellisia eikä kulttuurisia hyötyjä) 0,86, 0,83, 0,80
2. **Poliittinen protesti** (Kunnallisvaaleissa äänestämättä jättäminen ei ollut välinpitämättömyyttä, vaan protesti) 0,56
3. **Nostalgia** (Ennen ihmiset olivat onnellisempia kuin nykyään) 0,52
4. **Vahvan johtajan kaipuu** (Tarvitaan vahvoja johtajia, jotka pystyvät palauttamaan oikeiden arvojen kunnioituksen) 0,52*
5. **Käsitys demokratian toimivuudesta** (Usko suomalaisen demokratian toimivuuteen keskimääräistä vähäisempää, puolueet etäällä tavallisen ihmisen ongelmista, politiikan moraali heikkoa) 0,44, 0,44, 0,49*
6. **Globalisaatiokriittisyys** (Tarkoittaa meille työpaikkojen katoamista, hyvinvointi ei lisäänny muuallakaan) 0,45, 0,34
7. **Yrittäjien ymmärtäminen** (Yrittämiseen liittyy kohtuuttoman suuria riskejä ja maksuja) 0,40
8. **Eläkeiän nosto** (Keskimääräistä harvempi ajattelee, että eläkeiän nosto olisi luontevaa) 0,39
9. **Käsitys luonnonsuojelun rajoista** (Luonnonsuojelun nimissä rajoitetaan taloutta liikaa) 0,37
10. **Tuloveron kannustimet** (Korkea vero heikentää työhalujani) 0,32

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvojen erotusten (perussuomalaiset vs. koko väestö) itseisarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

10 perussuomalaisten kannattajien erityisesti painottamaa asiaa:

1. **Äänestäjän kuluttajansuoja** (Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa ne tulevat harjoittamaan) 4,73*
2. **Kriittisyys puolueita kohtaan** (Puolueet ovat ajautuneet liian kauas tavallisen ihmisen ongelmista) 4,39
3. **Keskustelu maahanmuutosta** (Ei ole riittävän avointa ja suorapuheista Suomessa) 4,39*
4. **Taloudellinen nationalismi** (Suomalaisten pitäisi ajaa taloudellisia etujaan maailmalla voimakkaammin) 4,34
5. **Huoli eriarvoisuuden kasvusta** (Eriarvoisuus väestöryhmien välillä on kasvanut liian suureksi) 4,20*
6. **Globalisaatiokriittisyys** (Tarkoittaa työpaikkojen katoamista) 4,15
7. **Yrittäjämyönteisyys** (Myönteisempi suhtautuminen yrittäjyyteen hyödyttäisi koko yhteiskuntaa, verotuksen pitäisi kannustaa yrittäjiä kasvuun) 4,11
8. **Työelämän kuormittavuus** (Suomalainen työelämä polttaa monet loppuun) 4,11
9. **Konsensus** (Laajapohjainen sopiminen on Suomen menestyksen edellytys) 4,10
10. **Valtion omistajapolitiikka** (Valtion omistamilla yhtiöillä oltava yksityisiä suurempi vastuu) 3,97

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

tavan liikaa taloudellista toimintaa, yrittäjää rasittavat liialliset riskit ja byrokratian ikeet. Perussuomalaisten kannattajat näkisivät verotuksen mieluummin kevenevän kuin kiristyvän.

Mikä on perussuomalaisille tärkeää?

Monen muun poliittisen ryhmän tapaan myös perussuomalaisten kannattajien vahvin painotus koskee äänestäjän kuluttajansuojaa. Valitsijan pitäisi saada tietää ennen vaaleja, mitä hän tulee saamaan vaalien jälkeen. Perussuomalaisilla tähän yhdistyy myös käsitys siitä, että puolueet ovat vieraantuneet liian kauas kadunmiehen ongelmista.

Tällaisia ongelmia voivat perussuomalaisten mielestä olla esimerkiksi huoli eriarvoisuuden revähtämisestä liian suureksi ja ihmiset loppuun polttava työelämä. Jos kohta nämä teemat kuulostavatkin sellaisilta, joista huoli jaetaan myös poliittisessa vasemmistossa, vaativat perussuomalaiset yhtä lailla myönteisempää suhtautumista yrittäjyyteen ja yrittäjien kannustamista kasvuun verotuksella.

Politiikan ja talouden huonon hoidon ohella Suomen suhtautuminen ulkomaailmaan tarvitsisi uudelleenarviointia. Omia taloudellisia etuja pitäisi ajaa maailmalla voimakkaammin, globalisaatioon ei saisi suhtautua sinisilmäisesti ja maahanmuutosta pitäisi voida keskustella sievistelemättä.

Kaiken kaikkiaan perussuomalaisille tärkeiden teemojen kokonaisuudessa on paljon samoja elementtejä kuin keskustaa äänestävillä ja osin myös sosiaalidemokraateilla, joihin vedonnee myös perussuomalaisten kannattajien vaatimus siitä, että valtion omistamilla yhtiöillä pitäisi olla yksityisiä verrokkejaan suurempi yhteiskuntavastuu.

Mistä perussuomalaiset joutuvat tekemään kompromisseja?

Toisin kuin kolmella muulla samankokoisella puolueella, perussuomalaisilla ei ole hallituskokemusta, eikä liioin kokemusta kompromissien tekemisestä hallitusohjelmaa sorvattaessa. Tuloksia tulkittaessa pitää ottaa myös huomioon, että ennen vuotta 2011 perussuomalaiset oli pienpuolue.

Vuosien 2003, 2007 ja 2011 hallitusohjelmakyselyistä saadaan kuitenkin hieman osviittaa siitä, mitkä kysymykset saattavat – EU-kysymysten ohella – nousta hiertämään. Perussuomalaisten kannattajat peräävät keskimääräistä enemmän etenkin seuraavia kolmea asiaa:

+ Rikollisuuden torjunta
+ Valtion velkaantumisen pysäyttäminen, valtiontalouden tarkka hoitaminen
+ Verotuksen alentaminen

Näiden lisäksi kolmen suurimman poikkeaman joukossa ovat olleet sosiaaliturvan väärinkäytön estäminen (2007), sosiaaliturvan kehittäminen (2003) sekä syrjäseudun ongelmien helpottaminen (2003). Tavallista vähemmän painoarvoa perussuomalaisten äänestäjät haluaisivat seuraaville kolmelle asialle:

– Ympäristönsuojelu
– Kehitysyhteistyö, kehitysmaiden auttaminen
– Ulkomaalaisten maahanmuuton edistäminen

Kolmen vähemmän toivotun listalla ovat 2000-luvulla olleet myös EU-asiat (2007), NATO-jäsenyyden edistäminen (2003) sekä valtionyhtiöiden yksityistäminen (2003).

Keskusta on kallellaan joka suuntaan

Kaikista puolueista keskustapuolueen kannattajien arvot ja asenteet ovat lähimpänä suomalaisten kantoja keskimäärin. Tämä ei tarkoita, että keskustalainen mielipide automaattisesti edustaisi niin sanotun tavallisen kansan ääntä, vaan pikemmin sitä, että keskustaa äänestävät asemoituvat mielipiteineen puolueensa nimen mukaisesti poliittisen kartan keskelle. Mielipide-etäisyydet ovat lyhyitä tai maltillisia joka suuntaan.

Kaikkein lähimpänä keskustalaisia ovat SDP:n ja kristillisdemokraattien äänestäjät, mutta myös perussuomalaisten kannattajat ovat lähistöllä **(kuvio 6)**. Mitenkään loitolla eivät ole liioin porvaripuolueiden kokoomuksen ja RKP:n äänestäjät ja etäisyys myös vihreiden kannattajien mielipiteisiin on keskimääräistä pienempi.

Vasemmistoliiton kannattajat muodostavat ainoan eduskuntapuolueen kannattajaryhmän, jonka kanssa mielipide-erot ovat tuntuvammat. Viime edustakuntavaalien jälkeisenä aikana keskustan kannattajat ovat loitontuneet kokoomuksen ja RKP:n kannattajista ja lähestyneet kaikkia muita kannattajaryhmiä.

Mikä erottaa keskustalaiset muista?

Lyhyet mielipide-etäisyydet ilmentävät sitä, että keskustan kannattajien mielipiteet välttelevät ääripäitä miltei kaikissa kysymyksissä. Siksi suuria mielipide-eroja keskustan kannattajien ja muiden välillä saa hakea. Joitain erottavia tekijöitä voidaan silti löytää.

Suurin yksittäinen ero koskee asennoitumista mediaan, joka keskustan kannattajien mielestä kohtelee poliitikkoja ja politiikkaa epäasiallisesti ja tuhoavasti. Keskustan äänestäjillä on myös hieman keskimääräistä myönteisempi käsitys politiikasta, puolueista ja ylipäätään demokratian toimivuudesta.

Keskustan kannattajat torjuvat ajatuksen, että hyvinvointivaltio olisi jo ajettu alas ja antavat lämpimän tukensa yrittäjyydelle. Heidän mielestään luonnonsuojelu haittaa taloudellista toimintaa liikaa. Keskustaa äänestävät hyväksyvät eläkeiän nostamisen ja heidän käsityksensä suomalaisen markkinatalouden toimivuudesta on aavistuksen keskimääräistä myönteisempi.

Näiltä osin keskustan kannattajien mielipiteet lyövät kättä jossain määrin kokoomuksen äänestäjien kantojen kanssa. Yhteisymmärrys on kuitenkin vain osittaista. Esimerkiksi siitä, että markkinavoimat ohjaavat yhteiskuntaa liikaa, keskustalaiset ovat yhtä mieltä sosiaalidemokraattien kanssa.

Mielipide-erojen tarkkailun ohella yhtä tärkeää onkin huomata, että keskustan kannattajien irtiotot esimerkiksi SDP:n tai perussuomalaisten kannoista jäävät useissa kysymyksissä olemattomiksi tai yksittäisiksi. Siksi lista keskustaa muihin yhdistävistä asioista on pitkä, lista erottavista tekijöistä puolestaan lyhyt.

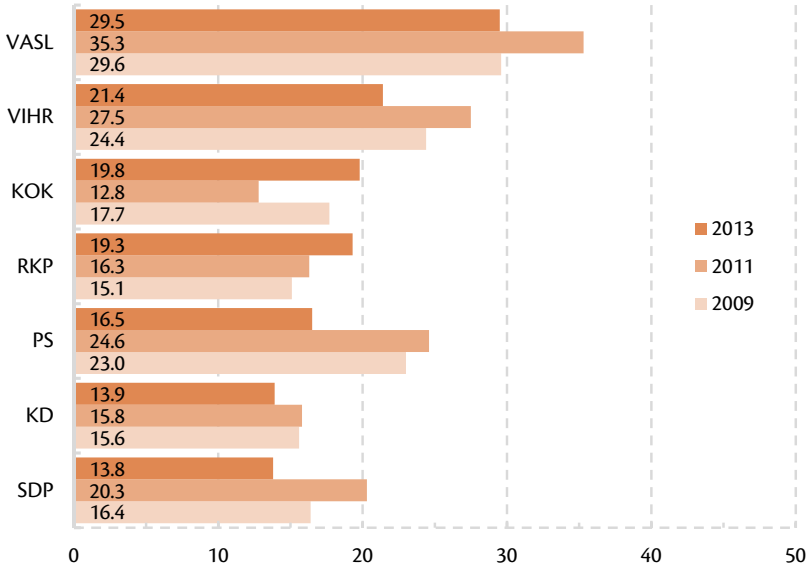

Kuvio 6 *Keskustan kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

10 keskustan kannattajat muista erottavaa asiaa:

1. **Kriittisyys mediaa kohtaan** (Tiedotusvälineet kohtelevat poliitikkoja epäasiallisesti, politiikan moraalia moititaan liikaa) 0,81*, 0,68*
2. **Käsitys hyvinvointivaltion tilasta** (Väite hyvinvointivaltion alasajosta torjutaan, kriittisyyden takana myös vaatimustason kasvua, tyytyväisyys palveluihin laajaa) 0,68*, 0,42*, 0,38*
3. **Käsitys puoluelaitoksesta** (Keskimääräistä harvempi pitää puolueita vieraantuneina tavallisten ihmisten asioista ja itseään vieraantuneena puolueista) 0,65*, 0,48*
4. **Eläkeiän nosto** (Keskimääräistä useampi ajattelee, että eläkeiän nosto olisi luontevaa) 0,56
5. **Luonnonsuojelu** (Luonnonsuojelun nimissä rajoitettaan taloutta liikaa) 0,47
6. **Yrittäjien vaurastuminen** (Nostaa kaikkien elintasoa, omistajia pitäisi arvostaa enemmän sillä he luovat työpaikkoja) 0,47*, 0,40*
7. **Käsitys demokratian toimivuudesta** (Usko suomalaisen demokratian toimivuuteen hieman keskimääräistä suurempaa, populistinen käsitys ”korkeiden herrojen” hallitsemasta Suomesta torjutaan) 0,43*, 0,44*
8. **Suomalaisuus** (On etuoikeus saada olla suomalainen) 0,43*
9. **Markkinatalousmyönteisyys (varauksin)** (Käsitys markkinatalouden toimivuudesta on väestön keskimäärin kielteistä käsitystä myönteisempi) 0,41*
10. **Käsitys työnantajien ja työntekijöiden yhteisistä eduista** (Hieman myönteisempi kuin keskimäärin) 0,40*

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvojen erotusten (keskusta vs. koko väestö) itseisarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta, KESK kohdalla vuodelta 2011 tarkastelussa mukana poikkeuksellisesti 15 suurinta poikkeamaa 5 sijaan.

10 keskustan kannattajien erityisesti painottamaa asiaa:

1. **Suomalaisuus** (On etuoikeus saada olla suomalainen) 4,41*
2. **Äänestäjän kuluttajansuoja** (Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa ne tulevat harjoittamaan) 4,29*
3. **Taloudellinen nationalismi** (Suomalaisten pitäisi ajaa taloudellisia etujaan maailmalla voimakkaammin) 4,21
4. **Yrittäjämyönteisyys** (Myönteisempi suhtautuminen yrittäjyyteen hyödyttäisi koko yhteiskuntaa, verotuksen pitäisi kannustaa yrittäjiä kasvuun) 4,20, 4,17*
5. **Konsensus** (Laajapohjainen sopiminen on Suomen menestyksen edellytys) 4,14
6. **Hyvinvointivaltion arvostus** (Hyvinvointivaltio on aina hintansa väärti) 4,06*
7. **Tukien väärinkäyttö** (Yhteiskunnan tukia käyttävät sellaisetkin, jotka eivät niitä tarvitse) 4,06*
8. **Julkisen palvelutuotannon monipuolistaminen** (Julkisten palveluiden saatavuus on tuottajaa tärkeämpää) 4,01*
9. **Kilpailukyky** (Hyvinvointi ja työllisyys riippuvat vientiteollisuuden kilpailukyvystä) 3,97
10. **Työelämän kuormittavuus** (Suomalainen työelämä polttaa monet loppuun) 3,91*

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta KESK kohdalla vuodelta 2011 tarkastelussa mukana poikkeuksellisesti 10 suurinta painotusta 5 sijaan.

Mikä on keskustalaisille tärkeää?

Erojen vähäisyydestä johtuen hedelmällisempi tapa yrittää kartoittaa keskustan kannattajien yhteistä linjaa on katsoa, millaisia asioita he erityisesti painottavat. Listan kärkeen nousee suomalaisuus, asia, jonka tärkeyttä tosin lähes kaikki muutkin ryhmät painottavat. Sama koskee myös listalla toisena tulevaa äänestäjän kuluttajansuojaa.

Lopuista kohdista muodostuu asialista, jossa yhdistyy asioita sekä oikealta että vasemmalta: yrittäjyys, kilpailukyky ja Suomen taloudellisten etujen puolustaminen maailmalla, mutta myös konsensus ja hyvinvointivaltion puolustaminen sekä huoli työelämän liiallisesta kuormittavuudesta.

Yrittäjyyden korostaminen on yhtä voimakasta kuin kokoomuksen kannattajilla, mutta toisin kuin kokoomuslaiset, keskustan äänestäjät kritisoivat vapaata kilpailua kuten myös talouskasvua hyvinvoinnin mittana.

Hyvinvointivaltion puolustus on yhtä voimakasta kuin sosiaalidemokraateilla, mutta keskustan kannattajien kuva hyvinvointivaltiosta on silti hieman erilainen. Palveluita voisivat kernaasti tuottaa muutkin kuin julkinen valta itse, ja julkisten tulonsiirtojen muuttuminen saavutetuiksi eduiksi huolettaa keskustaa äänestäviä.

Mistä keskustalaiset joutuvat tekemään kompromisseja?

Useimpien muiden puolueiden tapaan vuosien 2003, 2007 ja 2011 hallitusohjelmakyselyistä nousevat kipukohdat ovat vuodesta toiseen lähes samat. Keskustan kannattajat toivovat muita ryhmiä enemmän kolmea asiaa, jotka ovat:

+ Maaseudun ja syrjäalueiden ongelmien helpottaminen
+ Työmarkkinoiden joustavuuden lisääminen
+ Yrittäjyyden edistäminen ja yritystoiminnan vahvistaminen

Näiden lisäksi vuoden 2011 kyselyssä NATO-jäsenyyden edistäminen oli kolmen suurimman poikkeaman joukossa. Vähemmän painoarvoa keskustan äänestäjät haluaisivat seuraaville kolmelle asialle:

– Ympäristönsuojelu
– Palkansaajien asema, työelämän kehittäminen
– Työllisyyden parantaminen/työttömyyden vähentäminen

Kolmen vähemmän toivotun listalla ovat 2000-luvulla olleet myös sosiaaliturvan kehittäminen (2011), kehitysyhteistyö ja maahanmuuton edistäminen (2003). Kaiken kaikkiaan listat kuvaavat hyvin hallituskoalitioiden muodostamisen tuskia. Keskustalla on vaikeuksia saada vaikkapa syrjäseutujen asioita tai joustavampien työmarkkinoiden kehittelyä haluamallaan painolla hallitusohjelmiin. Samaiset asiat todennäköisesti löytyvät potentiaalisten hallituskumppaneiden vähemmän toivottujen asioiden listoilta.

Keskustalla on vaikeuksia saada syrjäseutujen asioita haluamallaan painolla hallitusohjelmiin

Vasemmistoliiton kannattajat radikalisoituvat

Edellä tehty puolueiden kannattajien pidemmän aikavälin omaleimaisuuksien vertailu antoi osviittaa siitä, että vasemmistoliitto olisi 2000-luvun aikana radikalisoitunut. Kahden viimeisimmän mittauksen mukaan sen kannattajilla on kaikista eduskuntapuolueista omaperäisimmät mielipiteet, arvot ja asenteet.

Kannattajakunnan profiilin nosto on merkinnyt erottautumista, ja selkeämpää asemoitumista puoluekentän vasempaan laitaan **(kuvio 7)**. Vasemmiston näkövinkkelistä keskelle ja edelleen oikealle katsoen puolueet asettautuvat jonkinlaiselle vasemmisto-oikeistoakselille voimakkaasti kasvavin etäisyyksin siten, että lähimmätkin puolueiden kannattajaryhmät, SDP:n ja vihreiden äänestäjät, ovat jo melko etäällä. Etäisyydet kasvavat portaittain puolue puolueelta, ja toisessa ääripäässä olevat kokoomuksen äänestäjät ovat mielipiteissään jo huomattavan kaukana.

Kiintoisaa on se, että yhteinen vasemmistoliiton hallitustaival viiden muun puolueen kanssa ei ole lähentänyt sitä muihin puolueisiin oikeastaan lainkaan. Päinvastoin, etäisyydet ovat pääsääntöisesti kasvaneet sekä hallituksessa että oppositiossa olevien puolueiden kannattajiin. Ainoan olennaisen poikkeuksen tekee keskusta, jonka kannattajat ovat palanneet hieman lähemmäs vasemmistoliittoa.

Mikä erottaa vasemmistoliittolaiset muista?

Vasemmistoliittolaisten mielipide-erojen profiili on kokoomuksen tavoin jyrkkä. Lista asioista, joista vasemmistoliiton äänestäjät ovat eri mieltä muiden kanssa, on paljon pidempi kuin yhteisymmärryksen piirissä olevien asioiden luettelo.

Neljä viidestä vasemmistoliiton kannattajat muista selvimmin erottavasta kysymyksestä liittyy verotukseen ja tulonsiirtoihin

Neljä viidestä vasemmistoliiton kannattajat muista selvimmin erottavasta kysymyksestä liittyy tavalla tai toisella verotukseen ja tulonsiirtoihin. Muiden poliittisten tahojen usein käyttämät argumentit verotukseen liittyvistä kannustinvaikutuksista torjutaan. Viesti on selvä: veroja ei kannata alentaa, sillä tämä johtaisi ainoastaan verotulojen vähenemiseen ja tulonjaon muuttumiseen.

Jos verotuksella ei ole kannustinvaikutuksia, ei niitä ole sosiaaliturvallakaan: vasemmistoliittoa äänestävät torjuvat ajatuksen, että kattavalla sosiaaliturvalla ja pitkälle menevällä yhteiskunnan huolenpidolla olisi yksilöä passivoiva vaikutus.

Kyse ei ole siitä, että vasemmistoliittolaiset ymmärtäisivät veroista ja julkisen talouden pelisäännöistä jotain sellaista, joka muita puolueita äänestäviltä olisi jäänyt hoksaamatta. Kyse on pikemmin maailmankuvasta. Toisin kuin enemmistö suomalaisista, vasemmistoliiton kannattajat eivät allekirjoita väitettä siitä, että ihminen olisi oman onnensa seppä. Yhteiskunta ja olosuhteet ratkaisevat omaa tahtoa enemmän.

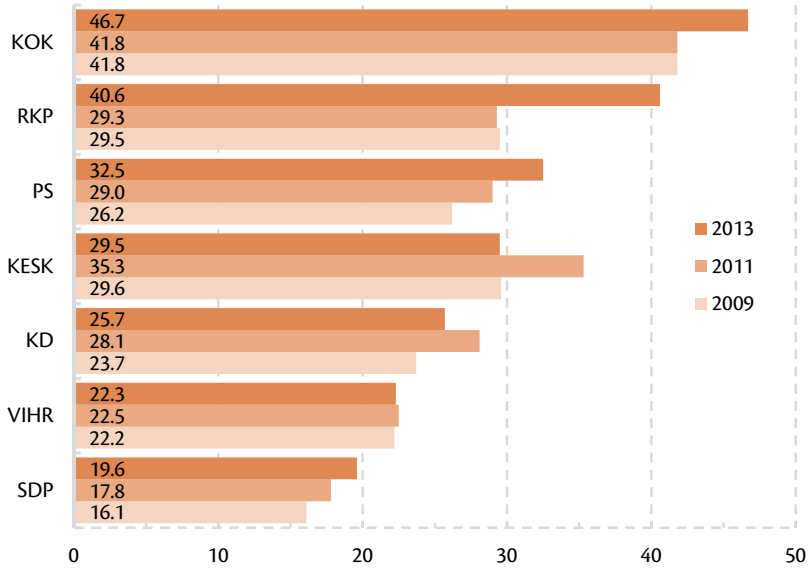

Kuvio 7 *Vasemmistoliiton kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

10 vasemmistoliiton kannattajat muista erottavaa asiaa:

1. **Verokilpailun torjuminen** (Suomen ei pidä osallistua kansainväliseen verokilpailuun) 1,01
2. **Käsitys sosiaaliturvan kannustinvaikutuksista** (Väite kattavan sosiaaliturvan passivoivasta vaikutuksesta torjutaan) 0,97*
3. **Nato-vastaisuus** (Jäsenyyttä vastustetaan voimakkaasti) 0,94*
4. **Yrittäjien verotus ja omistajuus** (Verotusta ei pidä muuttaa kannustavammaksi, omistajuus ei ansaitse arvostusta) 0,79*, 0,86*
5. **Verotuksen kannustimet** (Korkea vero ei heikennä työhaluja, Verojen alentaminen tai järjestelmän yksinkertaistaminen ei vähennä verokiertoa) 0,84, 0,81
6. **Kollektivismi** (Yksilön menestys ei riipu yksilöstä itsestään) 0,83
7. **Maahanmuuttomyönteisyys** (Suomalainen varauksellisuus on rasismia, maahanmuutto tuo taloudellisia ja kulttuurisia hyötyjä) 0,81, 0,53, 0,52
8. **Downshiftaus** (Valmius tinkiä palkasta jos työaikaa lyhennetään) 0,74
9. **Kehityspessimismi ja antimaterialismi** (Pyrkimällä jatkuvaan talouskasvuun ihmiskunta tuhoaa luonnon ja itsensä, talouskasvu ei ole hyvinvoinnin jatkumisen välttämätön edellytys) 0,73, 0,73
10. **Kriittisyys markkinataloutta ja yrittäjyyttä kohtaan** (Markkinatalous ei toimi kaikkien hyödyksi, myönteisempi suhtautuminen yrittäjyyteen ei hyödyttäisi koko yhteiskuntaa) 0,73, 0,73

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvojen erotusten (vasemmistoliitto vs. koko väestö) itseisarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

10 vasemmistoliiton kannattajien erityisesti painottamaa asiaa:

1. **Hyvinvointivaltion arvostus** (Hyvinvointivaltio on aina hintansa väärti) 4,64
2. **Äänestäjän kuluttajansuoja** (Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa ne tulevat harjoittamaan) 4,63*
3. **Huoli eriarvoisuuden kasvusta** (Eriarvoisuus väestöryhmien välillä on kasvanut liian suureksi) 4,56*
4. **Kehityspessimismi** (Pyrkimällä jatkuvaan talouskasvuun ihmiskunta tuhoaa luonnon ja itsensä) 4,46
5. **Kriittisyys markkinavoimia kohtaan** (Ohjaavat liikaa yhteiskunnan toimintaa) 4,32
6. **Työelämän kuormittavuus** (Suomalainen työelämä polttaa monet loppuun) 4,28
7. **Rahoitusmarkkinoiden sääntely** (Sääntelyä tulee lisätä) 4,22
8. **Kriittisyys yrityksiä kohtaan** (Yritysmaailman moraali on muuta yhteiskuntaa heikompaa, voittoa tavoittelevat yritykset eivät sovellu julkisten palveluiden tuottajiksi) 4,17, 4,04
9. **Ilmastonmuutos** (Vaatii nopeasti tehokkaita toimia) 4,01
10. **Valtion omistajapolitiikka** (Valtion omistamilla yhtiöillä oltava yksityisiä suurempi vastuu) 3,99

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

Kollektivismin ohella vasemmistoliittoa äänestäviä erottavat muista humanismi ja talouskasvun kritiikki. Maahanmuuton katsotaan hyödyttävän Suomea kaikin tavoin. Suomalaisten varauksellinen suhtautuminen maahanmuuttajiin tuomitaan rasismina. Näihin teemoihin liittyvät myös työnteon vähentäminen, downshiftaus ja jatkuvan talouskasvun välttämättömyyden torjuminen.

Samaan pakkaan kuuluu ainakin osittain myös koko puoluekentän voimakkain NATO-vastaisuus. Yllätys ei liene sekään, että vasemmistoliiton kannattajien kuva markkinatalouden toimivuudesta ja yrittäjyyden edistämisen tärkeydestä Suomessa on kaikkein skeptisin.

Mikä on vasemmistoliittolaisille tärkeää?

Asenne-erojen tarkastelu profiloi vasemmistoliiton kannattajat ideologisesti selkeästi erilleen keskimääräisestä suomalaisesta. Katsottaessa millaisia asioita vasemmistoliiton äänestäjät erityisesti painottavat yleiskuvaksi muodostuu, että valtiota pitäisi vahvistaa, markkinoita taas suitsia tehokkaammin.

Hyvinvointivaltion puolustaminen, huoli eriarvoisuuden kasvusta, markkinavoimien ja yritysten kritiikki, sääntelyn lisääminen ja valtionyhtiöt kuuluvat kaikki vasemmistoliiton tärkeiden asioiden palettiin.

Olennainen profiilikysymys vasemmistoliiton kannattajille on jatkuvan talouskasvun välttämättömyyden kiistäminen. Lähes jokainen kyse-

lyihin vastannut vasemmistoliiton kannattaja otaksuu, että jatkuvan talouskasvun tie on kestämätön. Yhtä voimakkaasti tämän vakaumuksen jakavat vain vihreitä äänestävät. Vasemmistoliittolaisten punavihreydestä todistaa myös ilmastonmuutoksen nousu tärkeiden aiheiden listalle.

Vasemmistoliittolaisten punavihreydestä todistaa myös ilmastonmuutoksen nousu tärkeiden aiheiden listalle

Äärivasemmalla aiemmin niin tuttu vallankumous muutoksen ajurina lienee kuitenkin piippuhyllyllä. Jo toisena vasemmistoliittolaisten listalla tulee äänestäjän kuluttajansuojan kohentaminen. Valta muuttaa maailmaa pitää voittaa puolelleen argumentoimalla. Siksi vasemmistoliitonkin kannattajien mielestä olisi tärkeää, että argumentit olisivat pöydällä jo ennen vaaleja.

Mistä vasemmistoliittolaiset joutuvat tekemään kompromisseja?

Vuosien 2003, 2007 ja 2011 hallitusohjelmakyselyissä vasemmistoliiton kannattajat painottavat muita ryhmiä enemmän kolmea asiaa, jotka ovat:

+ Sosiaaliturvan kehittämien yleensä
+ Kehitysyhteistyö, kehitysmaiden auttaminen
+ Köyhyyden poistaminen, syrjäytymisen estäminen

Näiden lisäksi vasemmistoliiton kannattajien kohdalla kolmen suurimman poikkeaman joukossa ovat olleet kuntien palveluiden turvaaminen (2007), palkansaajien asema ja työelämän kehittäminen (2007) sekä yritystoiminnan sääntely ja valvonta (2003). Vähemmän painoarvoa vasemmistoliiton äänestäjät haluaisivat puolestaan näille:

– Verotuksen alentaminen
– Valtionyhtiöiden yksityistäminen, osakkeiden myynti sijoittajille
– Maamme NATO-jäsenyyden edistäminen

Vasemmistoliiton kannattajien vähemmän toivomien asioiden kärki on pysynyt kymmenen vuotta lähes ennallaan. Yllä mainittujen lisäksi vähempiarvoisten asioiden joukkoon on kuulunut sosiaaliturvan väärinkäytön estäminen (2011).

Vihreät pitävät etäisyytensä

Vihreät on ollut perussuomalaisten ohella toinen poliittinen ryhmä, jonka asemointi perinteisellä vasemmisto-oikeistoakselilla on osoittautunut työlääksi. Vihreillä on oma agendansa, jota ympäristöaiheiden korostamisen ohella leimaa esimerkiksi vahva sosiaaliliberaali suhtautuminen arvokysymyksiin.

Omasta agendasta seuraa, että vihreiden kannattajien mielipide-etäisyydet muiden puolueiden kannattajiin ovat pienimmilläänkin melko suuria **(kuvio 8)**. Lähimpänä vihreitä ovat SDP:n, kristillisdemokraattien, keskustan sekä vasemmistoliiton kannattajat, tässä järjestyksessä.

Keskustan kannattajat ovat nyt lähempänä vihreiden äänestäjiä kuin puolueiden ollessa samassa hallituksessa

RKP:n, perussuomalaisten ja etenkin kokoomuksen osalta etäisyydet kasvavat jo suurehkoiksi. Poliittiselta painoltaan merkittävin yksittäinen etäisyysmuutos koskee keskustan kannattajia, jotka – ironista kyllä – ovat nyt lähempänä vihreiden äänestäjiä kuin puolueiden ollessa samassa hallituksessa. Merkillepantavaa on myös, että vihreiden mielipidemaiseman omaleimaisuus suhteessa muihin puolueisiin ei ole lisääntynyt viime vuosina.

Mikä erottaa vihreitä muista?

Vihreiden kohdalla nähdään koko aineiston suurimmat yksittäiset poikkeamat väestön keskiarvoajattelusta. Nämä koskevat maahanmuuttoa ja luonnonsuojelua. Vihreitä äänestävät suhtautuvat kumpaiseenkin merkittävästi väestön keskiarvoa myönteisemmin.

Luonnonsuojelumyönteisyyden kylkiäisenä vihreillä seuraa muita voimakkaampi ydinvoimakielteisyys, skeptisempi käsitys suomalaisten yritysten ympäristövastuun tilasta sekä vaade ympäristöön liittyvän sääntelyn tiukentamisesta.

Vihreiden kannattajat ottavat myös ainoana ryhmänä selkeästi etäisyyttä arvokonservatiivisuutta ja autoritaarisuutta henkivään vahvan johtajan kaipuuseen, jonka mukaan (”Suomi tarvitsisi vahvoja johtajia, jotka palauttaisivat maahamme kurin ja oikeiden arvojen kunnioituksen”). Vihreiden kannattajat ovat myös ainoa ryhmä, jonka top-10 -poikkeamien listalle mahtuu mukaan myös vaade sukupuolten tasa-arvon lisäämisestä.

Ympäristönsuojelun pohjalta ponnistava kriittisyys talouskasvua kohtaan erottaa puolueen kannattajat keskivertoäänestäjästä ja vie vihreitä kohti vasemmistoa. Samaan suuntaan viittaavat vaikkapa vasemmistoliiton äänestäjien kanssa pitkälti jaettu kanta tuloverotuksen kannustimista.

Toiseen suuntaan kuitenkin vie se, että vihreiden kannattajilla ei ole vasemmistolle leimallista jännitteistä suhtautumista markkinatalouteen, kilpailuun ja yrittäjyyteen.

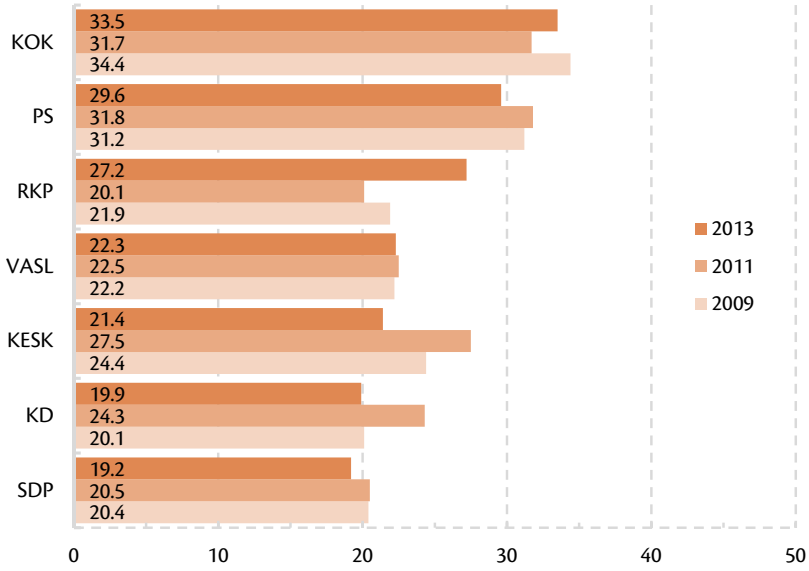

Kuvio 8 *Vihreiden kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

10 vihreiden kannattajat muista erottavaa asiaa:

1. **Maahanmuuttomyönteisyys** (Suomalainen varauksellisuus on rasismia, maahanmuutto tuo kulttuurisia ja taloudellisia hyötyjä) 1,30*, 1,00*, 0,88*
2. **Käsitys luonnonsuojelun rajoista** (Suojelu ei rajoita taloutta liikaa, valtion pitäisi tiukentaa linjaansa, olen valmis tinkimään elintasostani) 1,17, 0,95, 0,77
3. **Vahvan johtajan kammoksunta** (Emme tarvitse vahvoja johtajia, jotka pystyvät palauttamaan oikeiden arvojen kunnioituksen) 1,09*
4. **Ydinvoimakielteisyys** (Uusia voimaloita ei pidä enää rakentaa) 0,89
5. **Käsitys yritysten ympäristövastuusta** (Suomalainen teollisuus ei toimi vastuullisesti) 0,64
6. **Kehityspessimismi** (Pyrkimällä jatkuvaan talouskasvuun ihmiskunta tuhoaa luonnon ja itsensä) 0,62
7. **Tuloveron kannustimet** (Korkea vero ei heikennä työhaluja) 0,55
8. **Antimaterialismi** (Talouskasvua ei pidetä hyvinvoinnin jatkumisen välttämättömänä edellytyksenä) 0,51
9. **Kaksipuoluejärjestelmän vastustus** (Suomen puoluekentän kehittyminen tähän 2-puoluejärjestelmän suuntaan ei ole suotavaa) 0,48
10. **Vaatimus tasa-arvosta** (Miehet ja naiset eivät ole riittävän tasa-arvoisia) 0,48

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvojen erotusten (vihreät vs. koko väestö) itseisarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

10 vihreiden kannattajien erityisesti painottamaa asiaa:

1. **Ilmastonmuutos** (Vaatii nopeasti tehokkaita toimia) 4,63*
2. **Äänestäjän kuluttajansuoja** (Poliitikkojen ja puolueiden pitäisi kertoa paremmin jo ennen vaaleja, millaista politiikkaa ne tulevat harjoittamaan) 4,50*
3. **Luonnonsuojelu** (Valtion pitäisi ottaa tiukempi linja, valmius tinkiä myös omasta elintasosta) 4,39, 4,18
4. **Kehityspessimismi** (Pyrkimällä jatkuvaan talouskasvuun ihmiskunta tuhoaa luonnon ja itsensä) 4,35
5. **Hyvinvointivaltion arvostus** (Hyvinvointivaltio on aina hintansa väärti) 4,27
6. **Kehitysoptimismi** (Talouskasvu ja ympäristönsuojelu eivät sulje toisiaan pois) 4,10
7. **Työelämän kuormittavuus** (Suomalainen työelämä polttaa monet loppuun) 4,04
8. **Suomalaisuus** (On etuoikeus saada olla suomalainen) 4,00
9. **Konsensus** (Laajapohjainen sopiminen on Suomen menestyksen edellytys) 3,91
10. **Valtion omistajapolitiikka** (Valtion omistamilla yhtiöillä oltava yksityisiä suurempi vastuu) 3,87

EVAn arvo- ja asennetutkimukset 2011 & 2013, väittämiin annettujen vastausten asteikkokeskiarvot.

* Tulos vuoden 2011 tutkimuksesta.

Mikä on vihreille tärkeää?

Katsottaessa, mitä asioita vihreiden kannattajat painottavat eniten, kärkeen nousevat ympäristöasiat, jälleen yhdessä äänestäjän kuluttajansuojavaateen kanssa. Ilmastonmuutos ja tiukemmat otteet luonnonsuojelun eteen saavat vahvaa tukea. Sääntelyvaateiden ohella vihreiden kannattajat ilmoittavat olevansa henkilökohtaisesti valmiita tinkimään elintasostaan ympäristöongelmien vähentämiseksi.

Vihreät näyttävät olevan osittain kehityspessimistejä, osittain kehitysoptimisteja

Tuloksista nousee kuitenkin kaksi tulkintalinjaa sille, miten elintasollemme vihreiden mielestä tulee jatkossa käymään. Osittain vihreät näyttävät olevan kehityspessimistejä: jatkuva talouskasvu vie kohti katastrofia ja aineellisesta hyvinvoinnista on tingittävä. Osittain vihreiden kannattajat ovat kuitenkin kehitysoptimisteja, jotka uskovat, että talouskasvu ja ympäristönsuojelu ovat yhdistettävissä.

Ympäristöagendan voimakas korostuminen kätkee alleen sen tosiasian, että muilta osin vihreiden kannattajien arvot ja asenteet ovat melko lähellä suomalaista keskiarvoa. Tärkeiden asioiden listalla on siksi yllätyksettömiä asioita, kuten hyvinvointivaltio, huoli työelämän kuormittavuudesta, suomalaisuus ja konsensus.

Mistä vihreät joutuvat tekemään kompromisseja?

Vuosien 2003, 2007 ja 2011 hallitusohjelmakyselyissä vihreiden kannattajat ovat painottaneet muita ryhmiä enemmän kolmea asiaa, jotka ovat:

+ Ympäristönsuojelu
+ Ulkomaalaisten maahanmuuton edistäminen
+ Kehitysyhteistyö, kehitysmaiden auttaminen

Lista on pysynyt koko ajan samana, mikä kertoo paitsi siitä, että asiat ovat vihreiden kannattajille tärkeitä, myös siitä, että niille ei ole onnistuttu saamaan toivottua painoarvoa hallitusten ohjelmissa. Vähemmän painoarvoa vihreiden äänestäjät puolestaan ovat toivoneet seuraaville asioille:

– Rikollisuuden torjunta
– Sosiaaliturvan väärinkäytön estäminen
– NATO-jäsenyyden edistäminen

Näiden lisäksi vähemmän toivottujen asioiden listalla on ollut valtiontalouden hoitaminen ja tarkka taloudenpito (2011), jonka saamaa painoarvoa olisi vihreiden mielestä siis pitänyt laskea, ei nostaa.

Pienpuolueiden kannattajaryhmät ovat isompiaan kiertäviä satelliitteja

Kristillisdemokraattien kannattajien arvo- ja asennemaailma on yksi kolmesta vähiten omaleimaisesta. Sen mukaisesti mielipide-etäisyydet muiden puolueiden äänestäjien kantoihin ovat maltillisia **(kuvio 9)**. Kaikkein lähimpänä kristillisdemokraattien kantoja ovat keskustaa äänestävät, mutta kaksi muuta suurta kannattajaryhmää, SDP:n ja perussuomalaisten kannattajat, eivät ole paljoa loitommalla.

Muihinkaan ryhmiin etäisyydet eivät kasva kovin mittaviksi. Suhteellisesti kauimpana ovat kokoomusta ja vasemmistoliittoa äänestävät. Vuoden 2011 vaalien jälkeen kristillisdemokraatit ovat lähestyneet aavistuksen vihreiden ja myös vasemmistoliiton kannattajien mielipiteitä. Etäisyys kokoomuksen ja RKP:n äänestäjiin on puolestaan kasvanut. Puolueen kannattajien mielipiteet pysyttelevät hyvin lähellä väestön keskimääräisiä kantoja. Ne ovat konservatiivisempia kuin SDP:n kannattajien painotukset ja vihertävämpiä kuin keskustan äänestäjien kannat. Niissä on enemmän suvaitsevaisuutta kuin perussuomalaisten kannoissa. Näin ollen puolueella näyttäisi olevan oma profiilinsa ja paikkansa ”keskiveropuolueiden” liepeillä.

Jos kristillisdemokraatit näyttäisivät olevan aavistuksen kallellaan keskustavasemmiston suuntaan, on toinen eduskunnan pienpuolueista, RKP selkeästi jakauman porvaripuolella **(kuvio 10)**.

RKP:n kannattajien mielipiteet ovat melko lähellä kokoomuksen ja keskustan äänestäjäryhmien kantoja, mutta näiden ryhmien jälkeen etäisyydet muiden puolueiden kannattajaryhmiin kasvavat melko nopeasti.

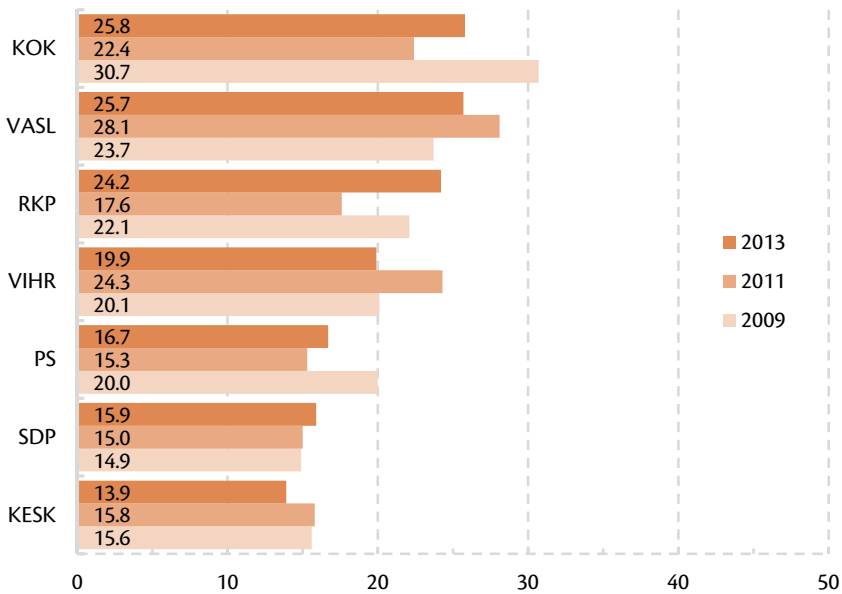

Kuvio 9 *KD:n kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

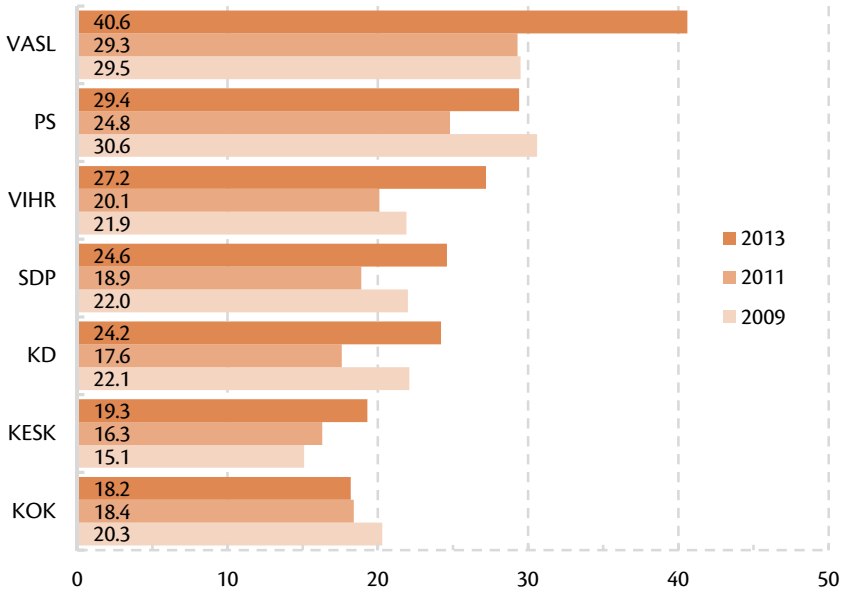

Kuvio 10 *RKP:n kannattajien etäisyys muiden puolueiden kannattajaryhmiin (läheisyysindeksiluvut 2009–2013)*
(Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).

Niin perussuomalaisten kuin vihreidenkin kannattajaryhmät ovat etäällä ja etäisyys vasemmistoliiton kannattajiin nousee koko puluevertailun toiseksi korkeimmaksi. Tämä ei ole yllättävää, sillä RKP:n kannattajille tärkeitä kysymyksiä ovat mm. yritysten ja talouden asiat.

Pienimpiä puolueita edustavien vastaajien määrät jäävät laajoissakin aineistoissa siinä määrin vähäisiksi, että niitä koskevien päätelmien teossa tulee olla varovainen. Tämä korostuu muutosten tarkastelussa, joissa tilastollinen epävarmuus kasvaa huomattavasti. Näyttäisi kuitenkin siltä, että RKP:n kannattajaryhmä on 2011 vaalien jälkeen pysynyt kokoomukseen nähden paikallaan mutta etääntynyt muista puolueista. Näin se on siirtynyt suhteellisesti lähemmäs kokoomuksen kannattajia loittonemalla muista puolueista – tai kun muut puolueet ovat loitontuneet RKP:stä ja kokoomuksesta. Kyseessä saattaa olla jälleen yksi esimerkki istuvan hallituksen poliittisen magnetismin käänteisestä luonteesta. Kyseessä on hallitus, jonka kannattajaryhmät hylkivät toisiaan.

Entä se EU?

Viime vuosina yksi politiikan keskeisistä jakavista kysymyksistä on ollut suhtautuminen EU:hun, yhteisvaluutta euroon sekä etenkin eurokriisin hoitoon. EU-aiheisia kysymyksiä ei kuitenkaan juuri ole sisältynyt aineistoon, josta läheisyysindeksit on laskettu. Onkin aiheellista kysyä muuttuisiko kokonaiskuva, jos EU-aiheet tulisivat huomioitua analyysissä?

Kysymystä voidaan lähestyä tarkastelemalla puolueiden kannattajaryhmien suhtautumista EU-jäsenyyteen **(kuvio 11)**. Eurokriisi herätti suomalaisten EU-kannat horroksesta liikkeelle. Eurokriisi on aiheuttanut

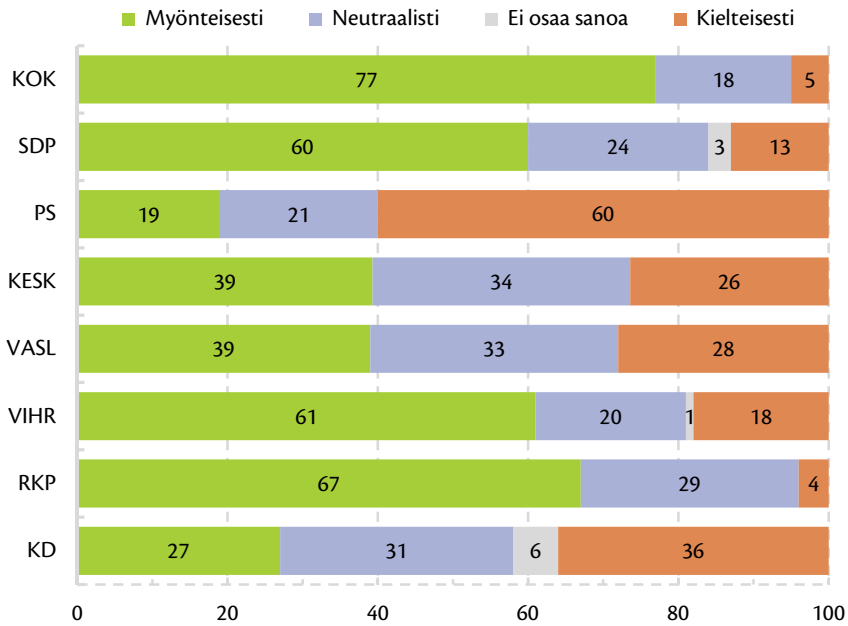

Kuvio 11 *Miten suhtautuu nykyisin maamme EU-jäsenyyteen (2013, %) (Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).*

huolta ja herättänyt kriittisyyttä, mutta se on myös lisännyt suomalaisten sitoutumista EU-jäsenyyteen. Kriisin alettua suomalaisten suhtautuminen EU-jäsenyyteen onkin muuttunut aiempaa myönteisemmäksi koko väestön tasolla.

Samalla kuitenkin erityisesti eri puolueiden kannattajaryhmien väliset mielipide-erot ovat kärjistyneet siten, että kaikkein myönteisin suhtautumistapa on omaksuttu kokoomuksen kannattajien piirissä ja kielteinen suhtautuminen on kiteytynyt aiempaa vahvemmin perussuomalaisten kohdalle. Muiden puolueiden äänestäjät sijoittuvat näiden kahden ääripään välimaastoon, kuitenkin siten, että kielteinen suhtautuminen on myönteistä yleisempää perussuomalaisten lisäksi ainoastaan kristillisdemokraattien parissa.

Näin ollen EU-ulottuvuuden lisääminen puolueiden läheisyysvertailuihin siirtäisi lähinnä perussuomalaisia aavistuksen etäämmälle muista puolueista. Muiden puolueiden osalta tämän ulottuvuuden huomioimisen vaikutus etäisyyksiin olisi vähäinen.

Ilkka Haavisto on EVAn tutkimuspäällikkö, joka on työskennellyt lukuisten talouden ja politiikan keskeisten aiheiden parissa ja on viime vuosina vastannut mm. EVAn arvo- ja asennetutkimuksista.

Läheisyysindeksit laskenut tutkija **Pentti Kiljunen** on Yhdyskuntatutkimus Oy:n perustaja. Kiljunen on yksi suomalaisen arvo- ja asennetutkimuksen pioneereista, jonka kädenjälki näkyy mm. useissa suomalaisissa seurantatutkimuksissa. Kiljunen on ollut alusta alkaen mukana toteuttamassa EVAn arvo- ja asennetutkimuksia.

Kuka on se oikea?

Matti Apunen

EVAn Arvo- ja asennetutkimus kertoo puolueiden kannattajien mielipiteet. Mutta kuinka puolueen päätöksiä tekevien poliitikkojen mielipiteet heijastelevat äänestäjien arvomaailmaa?

Pyysimme koolle kuuden puolueen (kokoomus, keskusta, SDP, perussuomalaiset, vihreät, vasemmistoliitto) edustajat. He ovat tunnettuja ja vaikutusvaltaisia aktiivipoliitikkoja, jotka ovat lähellä puolueen ydintä. Kävimme heidän kanssaan puolentoista tunnin aatteellisen keskustelun, jonka aikana kysyimme puolueiden edustajilta heidän kantojaan yli neljäänkymmeneen aatteelliseen ja poliittiseen kysymykseen. Keskusteluun osallistuneet edustajat saattoivat vastata kysymyksiin ainoastaan ”kyllä” tai ”ei”. Vastaukset analysoitiin samankaltaisella likeisyysmenetelmällä kuin puolueiden kannattajien kannat.

Edustajille esitettiin mm. seuraavat kysymykset ja väitteet

- **”Kannatatteko julkisen talouden tasapainotavoitetta ja siitä kiinni pitämistä, vaikka se edellyttäisi rajujakin leikkauksia?”**
- **”Pitäisikö yksityisen ja kolmannen sektorin tuottajien osuutta julkisten palveluiden tuotannossa lisätä merkittävästi?”**
- **”Kansalaisilla pitäisi olla laaja valinnanvapaus sosiaali- ja terveyspalveluissa periaatteella ’raha seuraa asukasta’ ”**
- **”Perusturvaa pitäisi kehittää kohti perustuloa”**
- **”Kuntauudistus pitää korvata luomalla uusi alueellisen hallinnon taso (seutukunta, maakunta tai piirikunta)”**
- **”Palkansaajan irtisanomissuojaa olisi vahvistettava”**
- **”Maatalouden kansallisia tukia pitää leikata”**
- **”Eläkeiän alarajaa pitäisi nostaa asteittain”**
- **”Tuloeroja pitäisi hillitä ja tasoittaa nykyistä voimakkaammin”**
- **”Suomen olisi osoitettava lisäpanostuksia kehitysyhteistyöhön”**
- **”Pohjoismaista puolustusyhteistyötä on tiivistettävä mm. luomalla yhteisiä asejärjestelmiä tai joukko-osastoja”**
- **”Oikeusistuimien linjaa olisi kiristettävä ja rangaistuksia kovennettava”**
- **”Rikkaiden verotusta olisi kiristettävä selvästi”**
- **”Perintövero olisi poistettava kokonaan”**
- **”Joukkoliikenteeseen pitää investoida lisää ja yksityisautoilua on rajoitettava”**
- **”Suurpetojen määrää on harvennettava”**
- **”Pakkoruotsi on poistettava kouluista”**
- **”Tunnustuksellinen uskonnonopetus on poistettava kouluista”**

Tältä osalta analyysi on tietenkin korkeintaankin likimääräinen, eikä sitä voi lukea puolueorganisaation täsmällisenä kantana tulevaan hallituspohjaan. Keskustelijoita vaihtamalla kuva saattaisi muuttua jonkin verran riippuen siitä, edustaako keskustelija puolueessaan vasenta vai oikeaa laitaa, mutta tuskin sittenkään ratkaisevasti. Se on siis edustajien osalta kooste yksittäisten ihmisten mielipiteistä, mut-

ta niitä esittäessään heitä pyydettiin ajattelemaan asiaa myös puolueen näkökulmasta.

Analyysin tuloksena syntynyt kuva kertoo siitä, miten puolueiden kannattajien ja niiden yksittäisten edustajien näkemykset resonoivat keskenään konkreettisissa politiikkakysymyksissä ja laajemmissa arvokysymyksissä. Kuva *ei kerro* ehdottomista mieltymyksistä, vaan siitä minkä kaltaista magnetismia puolueiden välillä vallitsee.

Kannattajien näkemykset ja kuuden edustajan arvokeskustelun tulokset on yhdistetty **Kuvioksi 12**. Siinä on esitetty neljä rinnakkaista skenaariota sen mukaan, mikä puolue voittaisi vaalit ja siitä tulisi pääministeripuolue.

Oikeassa yläkulmassa on tarkasteltu puolueiden likeisyyttä siitä näkökulmasta, että kokoomuksesta tulee pääministeripuolue. Tässä skenaariossa kokoomus siis sijaitsee akselien nollapisteessä (PM), ja muiden puolueiden symbolit ilmaisevat niiden suhteellista etäisyyttä pääministeripuolueesta ja toisistaan.

Oikeassa alakulmassa on kuvattu sama tilanne SDP:n näkökulmasta, ja vasemmalla alhaalla vaalivoittajia ovat perussuomalaiset. Vasemmalla ylänurkassa sijaitsevassa skenaariossa pääministeri on keskustapuolueesta.

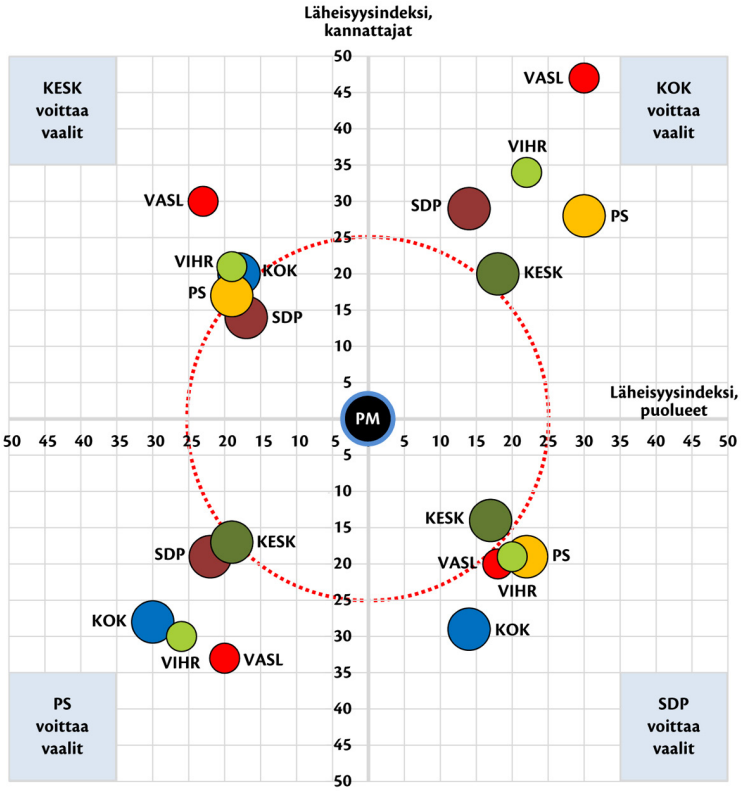

Kuvio 12 *Neljä skenaariota seuraavista hallitusneuvotteluista (Lähde: Arvo- ja asennetutkimus, EVA/Yhdyskuntatutkimus 2013).*

Kuvion Y-akseli (pystyakseli) kuvaa puolueiden kannattajien läheisyysindeksiä, siis etäisyyttä toisiinsa sen mukaan, miten he ovat vastanneet EVAn arvo- ja asennetutkimusten väitteisiin. X-akselilla on kuvattu kuuden puolueen edustajien kantojen likeisyyttä, niin kuin ne ilmenivät puolentoista tunnin arvokeskustelussa ja siinä esitetyssä kysymyspatterissa.

Toisin sanoen mitä kauempana pystyakselilla puolueen symboli on nollapisteestä, sitä suurempia ovat sen kannattajien näkemyserot verrattuna pääministeripuolueen kannattajien näkemyksiin. Vastaavasti mitä kauempana nollapisteestä puolueen symboli on vasemmalla tai oikealla, sitä suurempia ovat puolueitten arvokeskusteluun osallistuneitten kuuden edustajan näkemyserot. Punainen ympyrä leikkaa molemmat akselit kohdassa 25, joka on kaikkien mukana olevien puolueiden kannattajien keskinäisten etäisyyksien keskiarvo. Ympyrä ei siis kerro mitään eri hallituspohjavaihtoehtojen mahdollisuuksista, vaan auttaa hahmottamaan etäisyyksien suuruusluokkia.

Kuka lohduttaisi kokoomusta?

Tällä hetkellä kokoomuksella on vähän kavereita. Keskusta vaikuttaisi sietävän kokonaisuutena kokoomusta parhaiten, vaikka likeisempiäkin hetkiä porvariyhteistyössä on koettu. Kokoomuksen kuviossa hajonta on ratkaisevasti suurempaa kuin muiden puolueiden tapauksessa. Turhautuneisuus Kataisen sateenkaarihallituksen yleiseen eriseuraisuuteen näkyy selvästi.

Juuri tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että keskustan arvomaailma herättäisi vähiten hylkimisreaktioita muissa puolueissa. Keskusta näyttäisi tässä vertailussa olevan kaikkien puolueitten näkökulmasta ”helpoin” vaihtoehto hallituskumppaniksi. Tietenkin tässäkin on muistutettava uudelleen ja uudelleen, että lopullisen vaalien jälkeisen asetelman ratkaisevat ohjelmakysymykset ja poliittinen tasapainoasetelma.

Keskustan näkökulmasta muut puolueet ovat hyvin tasavahvoja vaihtoehtoja siihen tilanteeseen, jossa keskusta palaisi valtionhoitajapuolueeksi. SDP on arvoiltaan niukasti suosituin vaihtoehto keskustan kannattajille; kokoomuksen kanssa koettu trauma hallitusyhteistyössä voidaan havaita, joskin heikosti. Perussuomalaiset ovat SDP:n jälkeen niukasti lähimpänä keskustan kannattajien arvo- ja asennemaailmaa.

Jos perussuomalaiset ovat vaalien jälkeen suurin puolue, kuvio indikoi sitä pohjaa, jolle perussuomalaisten olisi helpointa koalitionsa rakentaa. Mukaan tulisivat keskusta ja SDP, kokoomusta odottaisi oppositio. Tietenkin on edelleen korostettava, että lopullisesti asian ratkaisevat poliittisen prosessin yksityiskohdat ja kaupankäynti.

Perussuomalaisten ja kokoomuksen juopa on syvä: eroja kasvattavat erilaiset arvomaailmat ja politiikkanäkemykset. Eurooppalaisesti suuntautunut kokoomuslaisuus on kaukana perussuomalaisten kansallisista painotuksista.

Saammeko säilyttäjien hallituksen?

Kuvion vasen alakulma osoittaa selkeästi sen liittoumapreferenssin, jota Ville Pernaa tämän raportin tekstissään kutsuu ”Säilyttäjien” koalitioksi. Perussuomalaisten perspektiivistä SDP ja keskusta ovat jokseenkin yhtä helppoja hallituskumppaneita. Vihreät ja vasemmistoliitto sijaitsevat samalla asenteellisella ulkokehällä kokoomuksen kanssa.

”Täydennetty punamulta” vaikuttaisi olevan sosiaalidemokraattien keskuudessa mutkattomin vaihtoehto seuraavan hallituksen pohjaksi myös arvojen näkökulmasta. Tosin puolueen äänestäjien arvoperspektiivistä katsottuna vasemmistoliitto, vihreät ja perussuomalaiset ovat käytännössä samalla etäisyydellä SDP:stä.

Vasemmistoliiton viimeaikainen ”radikalisoituminen” näkyy sekä äänestäjien likeisyysanalyysissa että yksittäisten edustajien kannanotoissa. SDP on suurista puolueista ainoa, jonka vetämässä hallituksessa vasemmistoliitto mahtuisi arvoiltaan suhteellisen kitkattomasti samaan piiriin. Kokoomuksen näkökulmasta vasemmistoliitto on jo varsin kaukana, mitä ei tietysti voi pitää suurena yllätyksenä.

SDP:n kannattajat pitävät kokoomusta vieraimpana vaihtoehtona suurista puolueista. Tätä analyysia varten järjestetyssä arvokeskustelussa paikalla olleet hallituskumppanit suvaitsivat toisiaan selvästi paremmin. Ehkä elokuussa 2013 julkisuudessa nähty piikittely kuvastaa enemmänkin taktista asemien hakemista kuin todellisen epäluottamuksen syvenemistä.

Kuvio kertoo, että neljän suurimman puolueen suhteet eivät ole miltään osin rakkausavioliittoja. Lähimmilläänkin suuret pitävät toisiinsa kohteliaan välimatkan tai jopa viileän etäisyyden.

2 Intohimo tasa-arvoon:
Tuloero- ja maahanmuuttoasenteet erottavat suomalaiset muista pohjoismaalaisista

Johanna Kallio, Olli Kangas, Mikko Niemelä

- *Suomalaisilla on intohimo tasa-arvoon. Se näkyy siinä, että maassamme vaaditaan tuloerojen tasaamista voimakkaammin kuin muissa maltillisten tuloerojen maissa.*
- *Sekä kokoomusta että sosiaalidemokraatteja äänestävät kannattavat Suomessa voimakkaampaa tuloerojen tasaamista kuin pohjoismaisten sisarpuolueittensa kannattajat.*
- *Mielipiteisiin tuloerojen tasaamisesta vaikuttavat muiden muassa yhteiskunnan vauraus sekä se, millaiset etenemismahdollisuudet yhteiskunnan katsotaan yksilölle tarjoavan.*
- *Maahanmuuttoasenteiltaan suomalaiset ovat eurooppalaista keskiarvoa, mutta kriittisempiä kuin muut pohjoismaalaiset.*
- *Vasemmisto on yleensä maahanmuuttomyönteinen, mutta Suomessa sosiaalidemokraatteja ja vasemmistoliittoa äänestävien kannat ovat kovempia kuin muissa Pohjoismaissa.*
- *Myönteisimmin maahanmuuttoon suhtautuvat vihreitä ja RKP:tä äänestävät, kielteisimmin perussuomalaisten kannattajat.*
- *Perussuomalaisia ja perinteisiä työväenpuolueita yhdistää moraalinen konservatismi, joka ilmenee tuloerojen tasaamisvaateina sekä varauksellisuutena maahanmuuttoon.*

Pohjoismaissa puoluejärjestelmä on historiallisesti liittynyt vahvasti yhteiskunnan luokkarakenteeseen ja puoluekannatus ollut sidoksissa äänestäjän sosiaaliseen asemaan. Perinteiset jaot ovat kuitenkin yhteiskunnallisen muutoksen myötä menettämässä merkitystään sekä meillä että muualla[1].

Suhtautuminen tuloeroihin ja tulojen uudelleenjakoon on tavallisesti erotellut oikeiston ja vasemmiston kannattajat toisistaan. Uutena jakona tämän ulottuvuuden rinnalle on tullut asennoituminen maahanmuuttoon ja maahanmuuttajiin. Kielteistä suhtautumista maahanmuuttoon on usein pidetty uuden radikaalioikeiston tunnusmerkkinä[2].

Pureudumme tässä tutkimuksessa suomalaisen poliittisen kentän haasteisiin näiden kahden jakolinjan kautta. Selvitämme, miten mielipiteet tuloerojen tasaamisesta ja maahanmuutosta jäsentävät suomalaista politiikkaa.

Jotta suomalainen mielipideilmasto asettuisi laajempaan perspektiiviin, tarkastelemme aluksi mitkä tekijät vaikuttavat näihin kahteen ulottuvuuteen Euroopassa yleisemmin. Sen jälkeen tarkennamme analyysiä Pohjoismaihin ja puolueiden äänestäjien tasolle.

Tuloerot ovat Pohjoismaissa olleet suhteellisen pieniä. Markkinatulojen, kuten palkka- ja pääomatulojen, jakaantuminen ei sinänsä ole Pohjoismaissa tasaisempaa kuin vaikka Yhdysvalloissa, mutta uudelleenjako verotuksella ja sosiaalisilla tulonsiirroilla johtaa tasaisempaan tulojen jakautumiseen.

Stephen Graubard[3] onkin pohtinut, onko Pohjoismaissa erityinen tasa-arvon eetos, *intohimo tasa-arvoon (passion for equality)*, joka selittäisi tasauspyrkimyksiä. Vastaamme tähän kysymykseen.

Maahanmuuton suhteen Suomea on totuttu pitämään kriittisenä maana. Kuvasipa entinen poliitikko Lasse Lehtinen Suomea tylysti: ”Suomi on Euroopan sulkeutunein kansakunta ... Suomi on edelleen myös asenteiltaan sarvikuonojen maa”. Sama teema tuli esille myös taannoisessa Umayya Abu-Hannan Multikulti-kirjan tiimoilta käydyssä keskustelussa.[4]

Eurooppalaista äärioikeistoa tutkinut Pippa Norris pitää kuitenkin Pohjoismaita – Suomi mukaan lukien – varsin maahanmuuttajamyönteisinä[5]. Kärkevimmät kannat löytyvät hänen mukaansa Kreikasta, Unkarista, Portugalista ja Tsekin tasavallasta. Selvitämme, onko Suomi kansainvälisesti vertaillen maahanmuuttokriittinen maa.

Onko Suomi kansainvälisesti vertaillen maahanmuuttokriittinen maa?

Analyysimme perustuu eurooppalaiseen sosiaalitutkimuksen (European Social Survey, ESS) tutkimushankkeeseen, joka luotaa mielipiteitä lähes 30 maassa. Ensimmäinen ESS:n kysely toteutettiin vuonna 2002, ja sen jälkeen se on tehty joka toinen vuosi.

Keskitymme mielipidejakaumien tarkasteluun. Rakennamme erilaisia regressiomalleja, jotta saamme selville, miten vastaajan yksilölliset ominaisuudet sekä maan sosiaalinen ja taloudellinen tilanne vaikuttavat tuloero- ja maahanmuuttoasenteisiin. Tarkastelemme laajemmin näitä selittäviä tekijöitä monitasomallituksen avulla.[6]

Tulonjako- ja maahanmuuttomielipiteet Euroopassa

ESS:ssä tulonjakomielipiteitä mitattiin väittämällä, että julkisen vallan tulisi tasoittaa tuloeroja. Vastausluokkia oli viisi: ehdottomasti samaa mieltä, samaa mieltä, ei samaa eikä eri mieltä, eri mieltä ja ehdottomasti eri mieltä.

Maahanmuuttoasenteiden analysoimisessa käytämme kuutta ESS:n väitettä. Ensimmäiset kolme väitettä käsittelevät sitä, kuinka paljon ja mistä maahanmuuttajia pitäisi maahan ottaa: 1) Maahan voidaan ottaa maahanmuuttajia samasta etnisestä ryhmästä; 2) Maahan voidaan ottaa

eri etnisiä ryhmiä; 3) Maahan voidaan ottaa muuttajia köyhistä, Euroopan ulkopuolisista maista. Kaikkiin kysymyksiin voitiin vastata neliluokkaisella asteikolla: paljon, jonkin verran, vähän tai ei lainkaan.

Toinen käyttämistämme ESS:n kysymyssarjoista luotaa sitä, miten hyödyllisenä vastaaja maahanmuuttajat omalle maalleen näkee: 1) Maahanmuuttajat ovat haitaksi/hyödyksi maan taloudelle; 2) Maahanmuuttajat köyhdyttävät/rikastuttavat maan kulttuurielämää; 3) Maahanmuuttajat tekevät maasta huonomman/paremman paikan elää. Kysymyksiin vastattiin asteikolla 0–10.

Suomalaisilla intohimo tasa-arvoon

Mielipiteet tuloerojen tasoittamisesta ovat Euroopassa yhteydessä todellisiin tuloeroihin [7]. Ensinnäkin todellisten tuloerojen ja tuloerojen tasaamisvaateiden välillä on positiivinen yhteys: mitä suuremmat tosiasialliset tuloerot, sitä suuremmat tasausvaatimukset (kuvio 1).

Portugalissa on suuret tuloerot, ja niitä halutaan kaventaa. Toisessa ääripäässä on Tanska pienine tuloeroineen ja vähäisine tulontasausvaatimuksineen. Tulos on sinällään looginen ja ymmärrettävä.

Toiseksi yleisestä linjasta näyttää olevan eräitä kiintoisia poikkeuksia. Isossa-Britanniassa tuloerot ovat suurehkot, mutta tasausvaatimukset ovat maltillisia. Tilanne on sama muissakin angloamerikkalaisissa maissa: liberalistisen ajattelun mukaan valtion tulee puuttua mahdollisimman vähän ihmisten elämään.

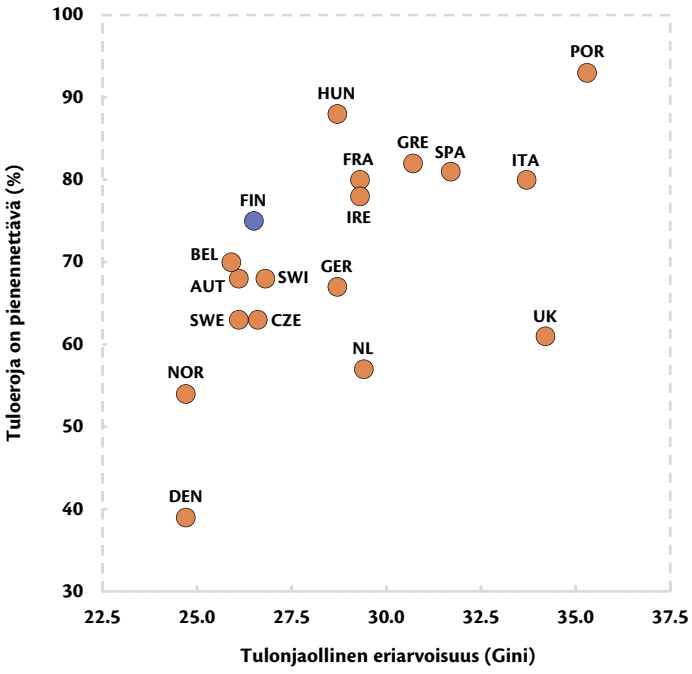

Kuvio 1 *Mielipiteet tuloerojen tasaamisesta ja tuloerot (Lähde: European Social Survey 2010).*

Toinen poikkeus on Suomi, jossa tuloerot ovat suhteellisen pienet, mutta siitä huolimatta tulontasausta vaaditaan enemmän kuin muissa pienten tuloerojen maissa. Graubardin ounastelema pohjoismainen intohimo tasa-arvoon pätee siis oikeastaan vain Suomeen.

Suomalaisten maahanmuuttomielipiteet keskivertoja

Maahanmuuttajien määrän ja maahanmuuttomyönteisyyden välillä on positiivinen yhteys: mitä enemmän maahanmuuttajia maassa on, sitä myönteisempi asenne maahanmuuttajiin (kuvio 2) on.

Tulos on herkkä yhtäältä Ruotsin ja Sveitsin sekä toisaalta Kreikan ja Portugalin poikkeaville havainnoille. Ruotsissa ja Sveitsissä ulkomailla syntyneiden osuus on korkea ja maahanmuuttoasenteet erittäin myönteiset. Portugalissa ja Kreikassa taas ulkomailla syntyneitä on erittäin vähän, ja samalla vallalla on kielteinen suhtautuminen maahanmuuttajiin.

Jos maassa on vähän ulkomailla syntyneitä, asenne maahanmuuttoon on kielteinen

Suomikin erottuu poikkeukseksi: suomalaiset ovat muita pohjoismaalaisia nihkeämpiä avaamaan rajojaan maahanmuuttajille. Kuitenkin muihin Euroopan maihin verrattuna suomalaisten maahanmuuttomielipiteet ovat lähellä keskiarvoa.

Maahanmuuttomielipiteitä voidaan tarkastella vielä katsomalla, miten mielipiteet maahanmuuton suotavuudesta (maahanmuuttajat tervetullei-

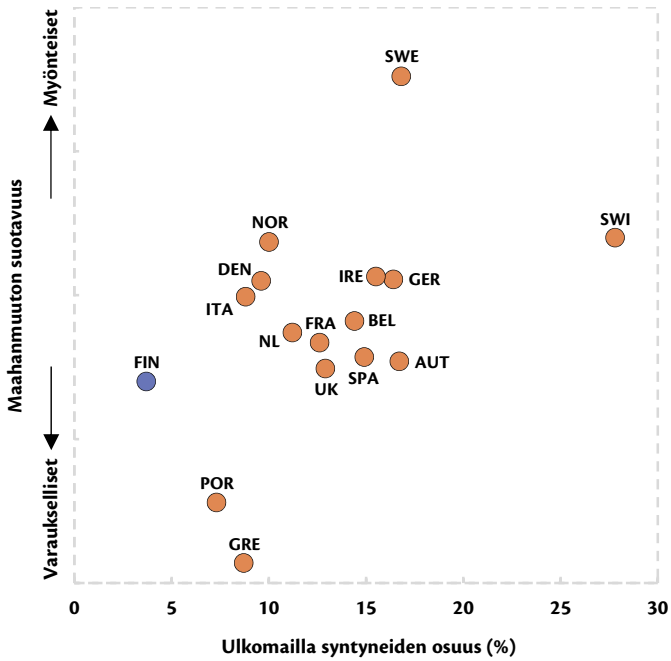

Kuvio 2 *Mielipiteet maahanmuutosta ja maahanmuuttajien väestöosuus (Lähde: European Social Survey 2010).*

ta) ja näkemykset maahanmuuttajien hyödyllisyydestä menevät yhteen eri maissa.

Kuten olettaa saattaa, asioiden välillä on vahva yhteys: jos maahanmuuttajat nähdään omalle maalle hyväksi, heitä ollaan valmiita myös ottamaan vastaan (kuvio 3).

Ruotsi ja Sveitsi erottuvat selvästi maiksi, joissa suhtaudutaan maahanmuuttajien vastaanottamiseen myönteisesti ja maahanmuuttajat myös määritellään omalle maalle hyödyllisiksi. Vastaavasti Kreikassa maahanmuuttajia ei pidetä maalle hyödyllisenä eikä heitä myöskään maahan haluta. Sama pätee Unkariin, Tšekin tasavaltaan ja Portugaliin.

Suomessakin maahanmuuttajat määritellään omalle maalle hyödylliseksi

Suomi on myös tässä poikkeus. Suomessakin maahanmuuttajat määritellään omalle maalle hyödylliseksi. Ero esimerkiksi maahanmuuttomyönteiseen Ruotsiin ei ole suuri. Silti suomalaisten myönteinen suhtautuminen maahanmuuton hyödyllisyyteen ei heijastu maahanmuuttomyönteisyytenä samalla tavalla kuin ruotsalaisten. Suomi voi olla siis maahanmuuton suhteen suljettu maa, mutta olisi kovasti liioiteltua väittää Suomea totaalisesti sarvikuonojen maaksi.

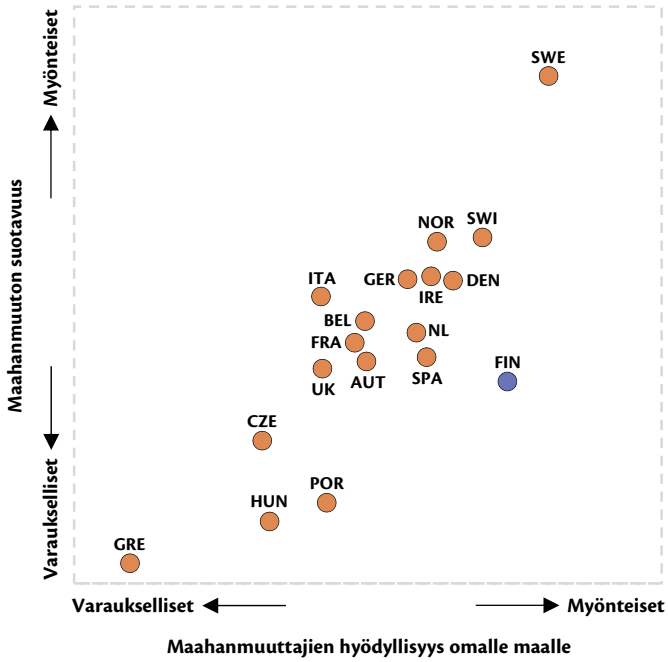

Kuvio 3 *Mielipiteet maahanmuuton suotavuudesta ja maahanmuuttajien hyödyllisyydestä (Lähde: European Social Survey 2010).*

Tulonjako- ja maahanmuuttomielipiteet Pohjoismaissa

Pohjoismaita on totuttu pitämään yhtenäisenä ryhmänä hyvinvointivaltioita, joiden suhtautuminen sosiaalipolitiikan institutionaaliseen rakenteeseen, järjestelmän toimintatapaan ja seurausvaikutuksiin on samansuuntainen. Yhtenäisen Pohjolan ajatus on laajennettu koskemaan myös yleistä asenneilmastoa.

Aiemmasta Eurooppa-tason vertailusta kävi kuitenkin ilmi, että Pohjoismaiden välillä on eroavaisuuksia tuloerojen tasaamista ja maahanmuuttoa koskevissa mielipiteissä. Erittelemme seuraavaksi näitä eroja tarkemmin huomioimalla koko ESS:n mielipidekyselyiden historian 2002–2010.

Suomalaiset innokkaimpia tuloerojen tasaajia

Tuloerojen tasaamista koskevissa mielipiteissä Pohjoismaat eroavat toisistaan sangen selvästi. Ääripäät ovat Tanska ja Suomi (kuvio 4).

Tanskassa vähemmistö eli noin 40 prosenttia kannattaa julkisen vallan tulontasauspyrkimyksiä. Suomalaisista sen sijaan yli 70 prosenttia on tulontasausmyönteisiä. Tanskassa ja Suomessa tulontasauspyrkimysten kannatus on pysytellyt samalla tasolla 2000-luvun ajan.

Yhteiskunnallisen reiluuden kokemus lisää tuloerojen hyväksyttävyyttä

Sen sijaan Norjassa ja Ruotsissa mielipiteet ovat muuttuneet kriittisemmiksi 2000-luvulla. Tuloerojen tasaamista kannattavien määrä on laskenut noin 70 prosentin tasolta Ruotsissa 4,5 prosenttiyksikköä ja Norjassa jopa yli 16.

Eräs selitys näihin lukuihin voisi olla se, että etenkin Norjassa – ja osittain myös Ruotsissa – talouskehitys on ollut hyvä. Useimpien ih-

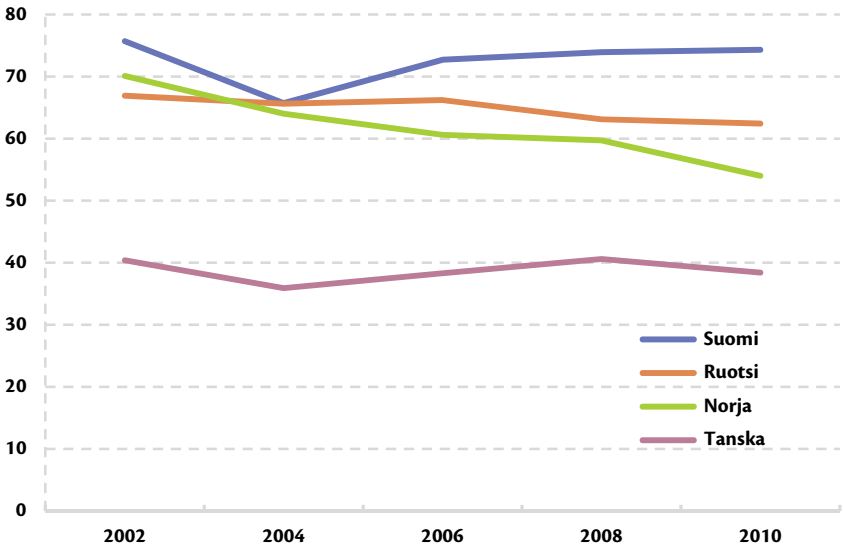

Kuvio 4 *Tuloerojen tasoittamista kannattavien osuus Pohjoismaissa (%) (Lähde: European Social Survey 2002–2010).*

misten tilanne on parantunut, mikä lisää tyytyväisyyttä, vaikka tuloerot olisivat kasvaneet, kuten Ruotsissa onkin käynyt[8].

Tanskan alhaista tuloerojen tasaamishalukkuutta selittänevät pienet tosiasialliset tuloerot. Lisäksi tanskalaiset itse uskovat vahvasti Tanskan olevan mahdollisuuksien maa, jossa kaikilla on reilu mahdollisuus päästä eteenpäin. Tällainen yhteiskunnallisen reiluuden kokemus lisää tuloerojen hyväksyttävyyttä. Vaikka tuloeroja on ja köyhyyttä esiintyy, tilanne on hyväksyttävissä, kun kukaan ei kuitenkaan ole tuomittu pysyvästi kehnoon osaansa.[9]

Suomalaiset varauksellisimpia maahanmuuton suhteen

Maahanmuuton suotavuuden (maahanmuuttajat tervetulleita) suhteen Pohjoismaat eroavat toisistaan jonkin verran (kuvio 5). Ääripäät ovat Suomi ja Ruotsi. Suomalaiset suhtautuvat maahanmuuttoon selvästi varauksellisemmin kuin pohjoismaiset naapurinsa.

Maahanmuuton suotavuutta koskevissa mielipiteissä ei ole tapahtunut juurikaan muutoksia 2000-luvulla. Muutoksia ei myöskään ole tapahtunut maahanmuuttajien hyödyllisyyteen (maahanmuuttajat hyväksi maalle) liittyvissä käsityksissä (kuvio 6).

Ääripäät maahanmuuton suotavuudessa ovat Suomi ja Ruotsi

Maahanmuuton hyödyllisyyden suhteen Pohjoismaat ovat hyvin lähellä toisiaan. Norjalaiset ja tanskalaiset suhtautuvat maahanmuuton hyödyllisyyteen jonkin verran kriittisemmin kuin suomalaiset. Ruotsalaiset ovat tässäkin muita maahanmuuttomyönteisempiä.

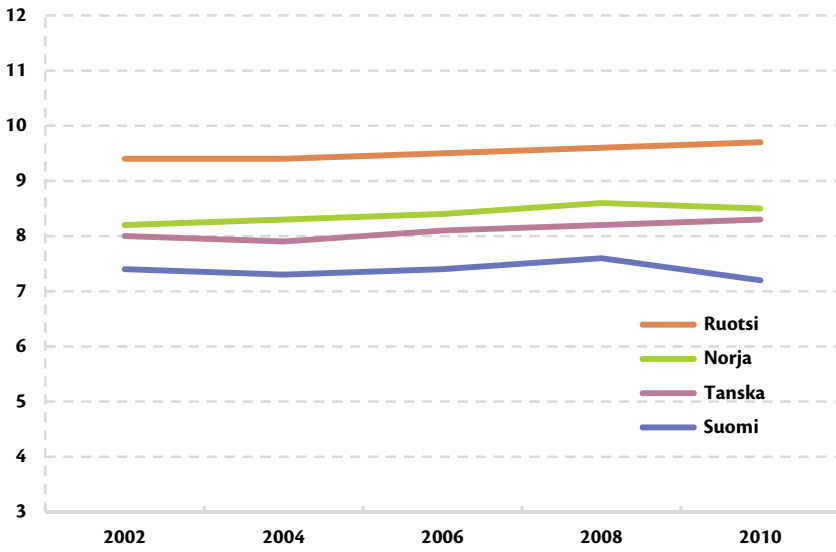

Kuvio 5 *Mielipiteet maahanmuuton suotavuudesta Pohjoismaissa (asteikko 3–12, = mitä korkeampi arvo, sitä tervetulleempia maahanmuuttajat ovat)*
(Lähde: European Social Survey 2002–2010).

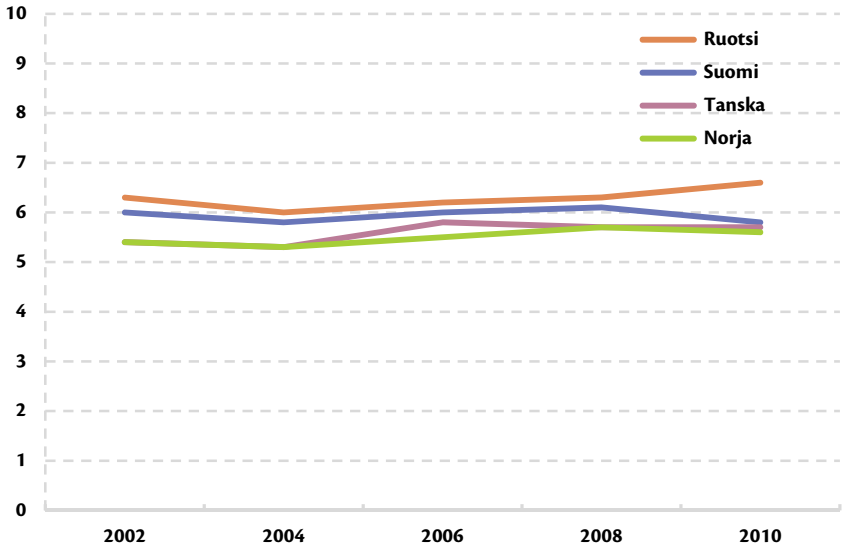

Kuvio 6 *Mielipiteet maahanmuuton hyödyllisyydestä Pohjoismaissa (asteikko 0–10, = mitä korkeampi arvo, sitä hyödyllisemmäksi maahanmuuttajat koetaan) (Lähde: European Social Survey 2002–2010).*

Selittävät tekijät: maataso ja yksilötaso[10]

Mielipiteisiin tuloerojen tasaamisesta ja maahanmuutosta voivat vaikuttaa useat muutkin tekijät kuin edellä huomioidut todelliset tuloerot ja maahanmuuttajien määrä. Esimerkiksi maan toteutunut talouskasvu voi vaikuttaa siihen, kuinka suuria ovat intohimot tulontasaukseen. Tai maahanmuuton kasvuvauhdilla voi olla vaikutusta maahanmuuttoasenteisiin.

Laajennamme analyysiä ottamalla yksilötason muuttujina huomioon sukupuolen, iän, koulutuksen, koetun taloudellisen tilanteen ja poliittisen samaistumisen vasemmisto–oikeisto-akselille. Maatason tekijöinä käytämme tuloeroja mittaavaa Gini-kerrointa, suhteellista tuloköyhyysriskiä, talouskasvua ja ulkomailla syntyneen väestön osuutta sekä näissä tekijöissä tapahtunutta muutosta viiden vuoden aikana.

Tarkastelemme näitä tekijöitä monitasomallituksen avulla[11]. Analyysiin sisältyvät maat ovat Belgia, Tanska, Suomi, Ranska, Saksa, Irlanti, Hollanti, Norja, Portugali, Espanja, Ruotsi ja Iso-Britannia. Ne ovat kaikki kehittyneitä länsimaita, ja kaikista on saatavilla kyseinen aineisto.

Oikeisto kriittinen tuloerojen tasaamiselle

Analyysin tulosten mukaan naiset ja vanhemmat ikäryhmät suhtautuvat myönteisemmin tuloerojen tasaamiseen kuin miehet ja nuoret. Samoin vähän koulutetut sekä ne, joilla on talousvaikeuksia.

Myös poliittinen suuntautuminen on yhteydessä tuloerojen tasaamisen kannatukseen. Oikeistoon ja keskustaan samaistuvat suhtautuvat tasaamiseen selvästi kriittisemmin kuin vasemmistoon identifioituvat.

Suurten tuloerojen maissa kannatetaan laajemmin tasaamispolitiikkaa

Maatason tekijöistä tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä mielipiteisiin ovat maan tuloerojen taso ja tuloerojen kaventuminen. Suurten tuloerojen maissa kannatetaan laajemmin tasaamispolitiikkaa kuin tasaisen tulojaon maissa. Ja maissa, joissa tuloerot ovat kaventuneet lähimenneisyydessä eniten, tuetaan tasaamista enemmän kuin maissa, joissa tuloerot ovat kasvaneet eniten.

Yhteydet ovat kuitenkin heikkoja, joten tulosten tulkinnassa tulee olla varovainen. Lisäksi on pidettävä mielessä se, että tuloerot ovat vain yksi tulonjakovaateisiin vaikuttava tekijä.

Tulojen uudelleenjakovaatimuksiin vaikuttaa myös se, missä määrin asuinmaata pidetään mahdollisuuksien maana. Jos koetaan, että yhteiskunta on avoin ja kaikilla on reilut mahdollisuudet päästä eteenpäin, tuloeroja pidetään hyväksyttävämpinä[12].

Vasemmisto maahanmuuttomyönteinen

Maahanmuuton suotavuuteen suhtautuvat tulosten mukaan yksilötasolla myönteisimmin nuoret ja korkeasti koulutetut. Naiset ja miehet eivät puolestaan eroa toisistaan.

Mitä vähemmän yksilö on kouluttautunut, sitä kielteisemmin hän suhtautuu maahanmuuttoon. Myös talousvaikeuksissa olevat ovat kielteisempiä kuin ne, joilla on taloudellisesti helppoa.

Puoluekannoittain tarkasteltuna oikeistoon ja keskustaan samaistuvat ovat kriittisempiä maahanmuutolle kuin vasemmistoon samaistuvat.

Maatason muuttujista lyhyen ajan talouskasvu ja talouskasvun muutos ovat yhteydessä maahanmuuttomielipiteisiin, mutta yhteys ei ole lineaarinen. Voidaan sanoa, että nopeamman talouskasvun maissa ollaan kriittisimpiä maahanmuuttoa kohtaan.

Maissa, joissa on vähän maahanmuuttajia, ollaan kriittisempiä maahanmuuttoa kohtaan kuin maissa, joissa maahanmuuttajia on enemmän (ks. myös kuvio 2).

Missä määrin yksilö- ja maatason tekijät sitten kytkeytyvät mielipiteisiin maahanmuuton hyödyllisyydestä? Yksilölliset tekijät kytkeytyvät maatason tekijöitä selvemmin mielipiteisiin maahanmuuton hyödyllisyydestä, maatason tekijöistä ainoastaan köyhyysriskin muutoksella on yhteys mielipiteisiin.

Maissa, joissa suhteellinen tuloköyhyysriski on pienentynyt viimeisen viiden vuoden aikana, suhtaudutaan kriittisemmin maahanmuuton hyödyllisyyteen kuin maissa, joissa tuloköyhyysriski on kasvanut. Köy-

hyysriskin muutos on tilastollisesti merkitsevästi yhteydessä mielipiteisiin maahanmuuton myönteisistä vaikutuksista.

Yksilöllisten tekijöiden suhteen tulokset ovat samansuuntaisia kuin maahanmuuton suotavuuden kohdalla. Nuoret, korkeasti koulutetut ja hyvin toimeentulevat suhtautuvat muita myönteisemmin maahanmuuton hyötyihin. Oikeistoon ja keskustaan samaistuvat arvioivat maahanmuuton seuraukset kielteisemmiksi kuin vasemmistolaiset.

Miehet suhtautuvat maahanmuuton hyödyllisyyteen myönteisemmin kuin naiset

Lisäksi miehet suhtautuvat maahanmuuton hyödyllisyyteen myönteisemmin kuin naiset. Tämä tulos poikkeaa aikaisemmista tutkimuksista, joiden mukaan naiset suhtautuvat pääosin miehiä myönteisemmin sosiaalisissa riskiasemissa oleviin, kuten köyhiin ja työttömiin[13].

Yksilötaso selittää eroja paremmin kuin maataso

Kokonaisuudessaan yksilön intressit ja ideologia selittävät paremmin mielipide-eroja kuin maan sosiaalinen ja taloudellinen tilanne. Erityisesti vastaajan ikä, koulutus ja poliittinen samaistuminen kytkeytyvät tuloero- ja maahanmuuttonäkemyksiin.

Yksilö voi myös suhtautua tuloerojen tasaamiseen ja maahanmuuttoon täysin eri tavoin. Esimerkiksi nuoret suhtautuvat ikääntyneitä kriittisemmin tuloerojen tasaamiseen, mutta varsin myönteisesti maahanmuuttoon. Vähän koulutetut ja talousvaikeuksissa olevat taas kannattavat muita enemmän tuloerojen tasaamista, mutta suhtautuvat kriittisesti maahanmuuttoon.

Sosiaaliluokkia tutkinut Stefan Svallfors on kirjoittanut *alempien sosiaaliluokkien moraalisesta konservatismista*[14]. Se näkyy siinä, että työväenluokkaan kuuluvat kannattavat tuloerojen tasaamista, mutta suhtautuvat kielteisemmin maahanmuuttoon, sukupuolten tasa-arvoon ja vähemmistöryhmiin.

Meidän tuloksemme antavat jossain määrin tukea Svallforsin ajatukselle. Mielenkiintoista on, että samaistuminen vasemmistoon on yhteydessä maahanmuuttomyönteisyyteen. Toisaalta kuuluminen vasemmistoa perinteisesti äänestäneisiin sosiaaliryhmiin näyttää olevan yhteydessä kriittisempään näkemykseen maahanmuuttajista.

Pohjoismaisten poliittisten puolueiden asenneilmasto

Poliittisen keskustelun kannalta on kiintoisaa, miten eri puolueiden kannattajat asemoivat itsensä vasemmisto–oikeisto-akselilla sekä millaisia tulonjako- ja maahanmuuttomielipiteitä heillä on. Tarkastelemme seuraavaksi näiden kolmen ulottuvuuden suhteita.

Rajaamme tarkastelun pelkästään Pohjoismaihin, joissa puoluerakenteen historia on ollut varsin samankaltainen siitä huolimatta, että puolueiden valtasuhteissa on ollut suuria eroja[15].

Euroopan maille tehty monimuuttujatarkastelu osoitti, että vastaajan sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-akselilla liittyy mielipiteisiin tuloeroista ja maahanmuutosta. Mitä vasemmistolaisempi asenne, sitä enemmän toivotaan tuloerojen tasoittamista ja sitä myönteisempi on suhde maahanmuuttoon.

Tämä näyttää pitävän paikkansa myös pohjoismaisten poliittisten puolueiden äänestäjäkunnassa[16] (kuvio 7). Oikeistosijoittumisen ja tuloerojen tasaamisvaatimusten välillä on selvä negatiivinen yhteys: mitä enemmän oikealle puolue sijoittuu, sitä vähemmän tulonjakoa halutaan.

Suomalaisäänestäjät innokkaimpia tasaamaan tuloeroja

Pohjoismaiden välillä on selkeitä eroja mielipiteissä tuloerojen tasaamisesta. Suomalaiset vaativat keskimäärin muita pohjoismaalaisia innokkaammin tuloerojen kaventamista (kuvio 7).

Suomalaisten tuloerojen tasaamisinto näkyy myös siinä, että kokoomuksen kannattajat ovat pohjoismaisten sisarpuolueidensa (Norjan ja Tanskan konservatiivit, Ruotsin maltillinen kokoomus) kannattajia myönteisempiä tulontasaukselle. Kokoomuksen ja Ruotsin maltillisen kokoomuksen välinen ero on tosin varsin pieni.

Ruotsin ja Suomen kokoomuspuolueet erottuvat selvästi niin Tanskan konservatiiveista kuin oikeistopuolue venstrestäkin. Itse asiassa Suomen ja Ruotsin kokoomuspuolueet ovat tulontasausmyönteisempiä kuin tanskalaiset keskimäärin.

Myös suomalaiset sosiaalidemokraatit ovat innokkaimpia tasaamaan tuloeroja kuin vastaavaa puoluetta Norjassa, Tanskassa ja Ruotsissa äänestävät. Lähinnä suomalaisia sosiaalidemokraatteja ovat ruotsalaiset. Sosiaalidemokraateista vähiten tuloerojen tasaamista kannattavat Norjan työväenpuoluetta äänestävät.

Pohjoismainen intohimo tasa-arvoon on kaikkein voimakkain Suomessa

Sama likeisyys näyttää pätevän Suomen ja Ruotsin vihreisiin. Ruotsin vihreät tosin samaistuvat suomalaisia vihreitä voimakkaammin vasemmistoon ja sijoittuvat vasemmisto–oikeisto-akselilla suomalaisten demareiden vasemmalle puolelle. Suomalaisten vihreiden ja SDP:n välillä ei ole samalla akselilla merkittävää eroa.

Kaikkein vasemmistolaisimpina itseään pitävät Tanskan punavihreän yhtenäisyyslistan ja Ruotsin vasemmistopuolueen kannattajat sekä Suomen vasemmistoliittolaiset. Nämä ryhmät ovat myös innokkaimmat tulontasaajapuolueet.

Tanskan yhtenäisyyslistan ja Ruotsin vasemmistopuolueen kannattajat ovat suomalaisia vasemmistoliittolaisia innokkaampia tuloerojen tasaajia. Tästä huolimatta tulokset vahvistavat sen jo aiemmin esille tuodun seikan, että pohjoismainen intohimo tasa-arvoon on kaikkein voimakkain Suomessa.

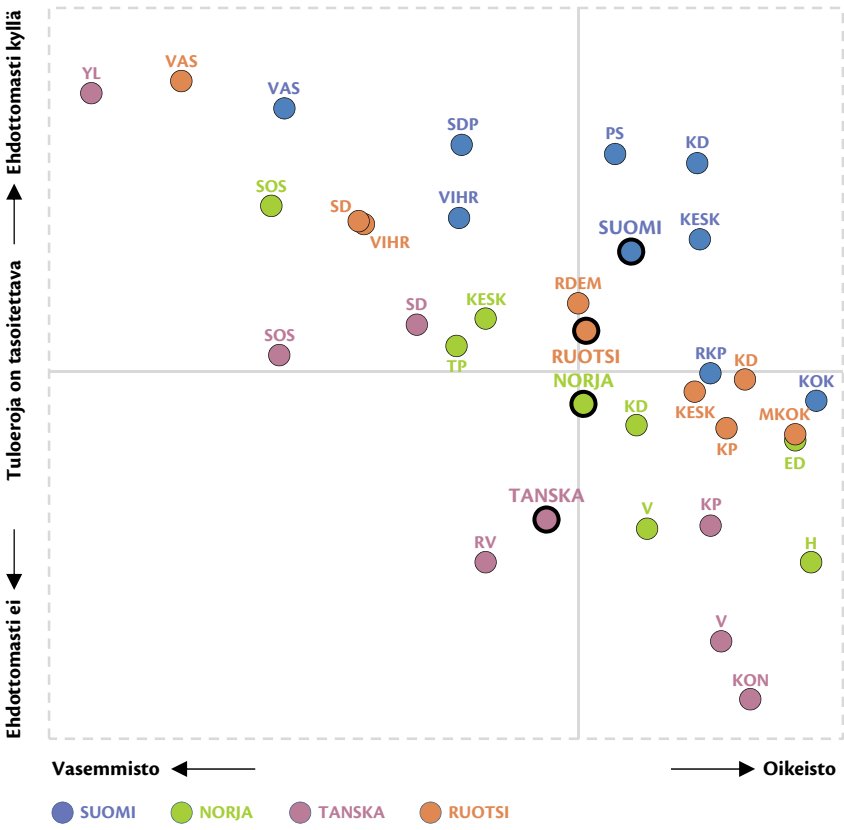

Kuvio 7 *Mielipiteet tuloerojen tasaamisesta ja puolueiden sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-akselille*
(Lähde: European Social Survey 2010).

Lyhenteet

Suomi	suomalaiset keskimäärin
KOK	kokoomus
RKP	ruotsalainen kansanpuolue
KESK	keskusta
KD	kristillisdemokraatit
PERUS	perussuomalaiset
VIHR	vihreät
SDP	sosiaalidemokraatit
VAS	vasemmistoliitto

Norja	norjalaiset keskimääräin
H	høyre
ED	edistyspuolue
V	venstre
KRIST	kristillinen kansanpuolue
KESK	keskustapuolue
TP	työväenpuolue
SVAS	sosialistinen vasemmistopuolue

Ruotsi	ruotsalaiset keskimäärin
RDEM	ruotsidemokraatit
MKOK	maltillinen kokoomus
KESK	keskustapuolue
KP	kansanpuolue liberaalit
KD	kristillisdemokraatit
VIHR	vihreät
SD	sosiaalidemokraatit
VAS	vasemmistopuolue

Tanska	tanskalaiset keskimäärin
KON	konservatiivinen kansanpuolue
V	venstre
SD	sosiaalidemokraatit
RV	radikaali venstre
SOS	sosialistinen työväenpuolue
YL	yhtenäisyyslista
KP	kansanpuolue

Suomen vasemmistolla kovat maahanmuuttoasenteet

Vasemmistolainen maailmankatsomus näyttäisi Pohjoismaissa liittyvän myönteisiin maahanmuuttoasenteisiin. Kaikkein maahanmuuttomyönteisimpiä ovat Tanskan yhtenäisyyslistan sekä Ruotsin vasemmistopuolueen ja vihreiden kannattajat.

Kielteisimmät kannat taas ovat Tanskan kansapuoluetta, perussuomalaisia, ruotsidemokraatteja ja Norjan edistyspuoluetta äänestävillä. Tulos ei ole yllättävä edellä esitettyjen monimuuttujatarkastelujen valossa.

Myönteisimmät maahanmuuttoasenteet ovat vihreiden ja RKP:n kannattajilla

Kiinnostavampi tulos on se, että vasemmistolaisen mielipiteen ja maahanmuuttomyönteisyyden välillä on yksilöaineistoissa merkitsevä positiivinen yhteys muissa Pohjoismaissa mutta ei Suomessa.

Meillä kaikkein myönteisimmät maahanmuuttoasenteet ovat vihreiden ja RKP:n kannattajilla, ei vasemmistossa (kuvio 8). Itse asiassa Suomen vasemmistoliittolaisten ja demareiden maahanmuuttoasenteet ovat kovempia kuin Pohjoismaissa keskimäärin.

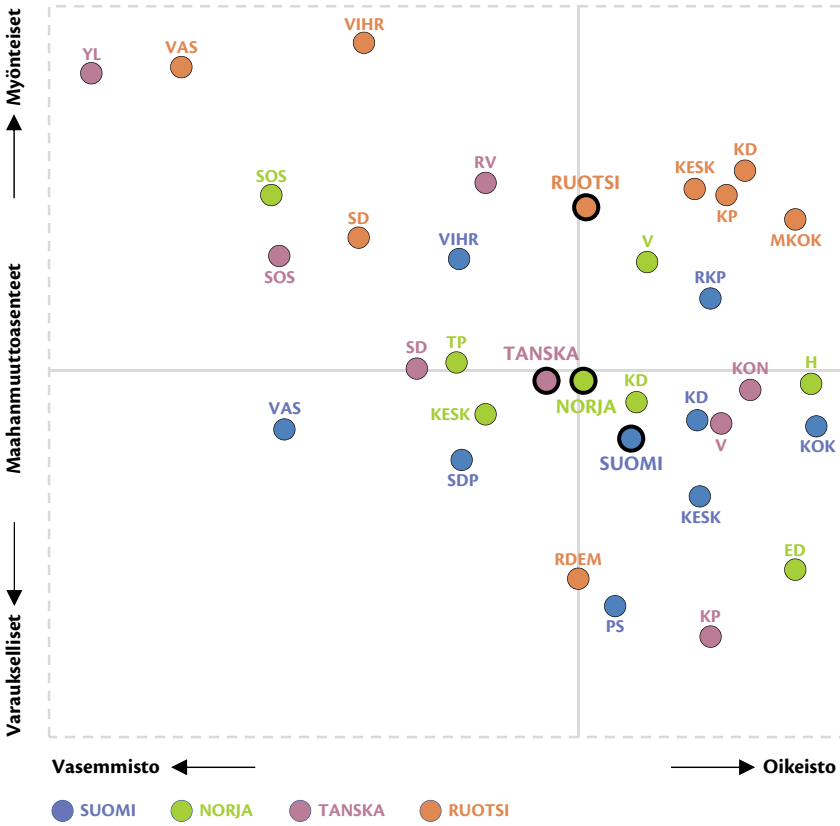

Kuvio 8 *Maahanmuuttoasenteet (maahanmuuton suotavuus ja hyödyllisyys) ja puolueiden sijoittuminen vasemmisto–oikeisto-akselille*
(Lähde: European Social Survey 2010).

Perussuomalaiset vasemmistosuuntautuneita

Perussuomalaisia äänestävät näyttäisivät tuloerojen tasaamisessa olevan varsin lähellä perinteisiä vasemmistopuolueita. Tässä perussuomalaiset erottuvat selkeästi ruotsidemokraatteja, Norjan edistyspuoluetta ja Tanskan kansapuoluetta äänestävistä.

Ainakaan näiltä osin perussuomalaisia ei voi luokitella eurooppalaiseen äärioikeistoon, vaikka puolueessa onkin niin sanottuun uuteen radikaaliin oikeistoon lukeutuvia ryhmittymiä[17]. Puolueen kannattajat eivät myöskään sijoita itseään kovin vahvasti oikeistoon.

Perussuomalaisia ei voi luokitella eurooppalaiseen äärioikeistoon

Itse asiassa perussuomalaisten kannattajat ovat hieman enemmän vasemmistosuuntautuneita kuin suomalaiset keskimäärin. Tulos on jossain määrin yhteneväinen Juho Rahkosen arvion kanssa: kokoomus ja perussuomalaiset muistuttavat arvoprofiileiltaan toisiaan enemmän kuin muut puolueet, mutta perussuomalaisten arvoissa on paljon työväenluokkaisia aineksia[18].

Tulontasaus- ja maahanmuuttajamyönteisyys: Suomi poikkeaa muista

Entä miten vahvasti mielipiteet tuloeroista ja maahanmuutosta ovat yhteydessä toisiinsa? Eurooppalaisessa aineistossa tulokset viittasivat yhteyden olemassaoloon, mutta Pohjoismaisessa aineistossa selvää yhteyttä ei puoluetasolla ole.

Silti Suomi poikkeaa jälleen muista Pohjoismaista: Tanskassa, Norjassa ja Ruotsissa myönteinen suhtautuminen tuloerojen tasaamiseen on yhteydessä myönteiseen maahanmuuttokantaan, mutta Suomessa ei (kuvio 9).

Toisin sanoen Suomessa tuloerojen tasaamista vaativilla näyttäisi olevan lievästi kielteisempi suhtautuminen maahanmuuttoon kuin tulontasauskielteisemmillä. Esimerkiksi RKP:n ja kokoomuksen äänestäjät ovat sosiaalidemokraatteja ja keskustaa äänestäviä maahanmuuttomyönteisempiä.

Vanhat ja uudet jaot: puoluekenttä etsii uutta muotoa

Kansan maahanmuuttoasenteiden perusteella Suomea on vaikea sanoa sarvikuonojen maaksi. Suomalaisten mielipiteet maahanmuutosta ovat melko lähellä Euroopan keskiarvoa, mutta erityisesti maahanmuuton suotavuutta koskevissa mielipiteissä olemme muita pohjoismaalaisia kriittisempiä.

Tuloerojen tasaamisen kannatus on meillä pohjoismaisittain erityisen korkeaa. Suomi poikkeaa yleiseurooppalaisesta trendistä, jonka mukaan suurten tuloerojen maissa kannatetaan tulontasausta. Maammehan kuuluu yhä pienten tuloerojen maihin huolimatta tuloerojen kasvusta 1990-luvun jälkimmäisellä puoliskolla.

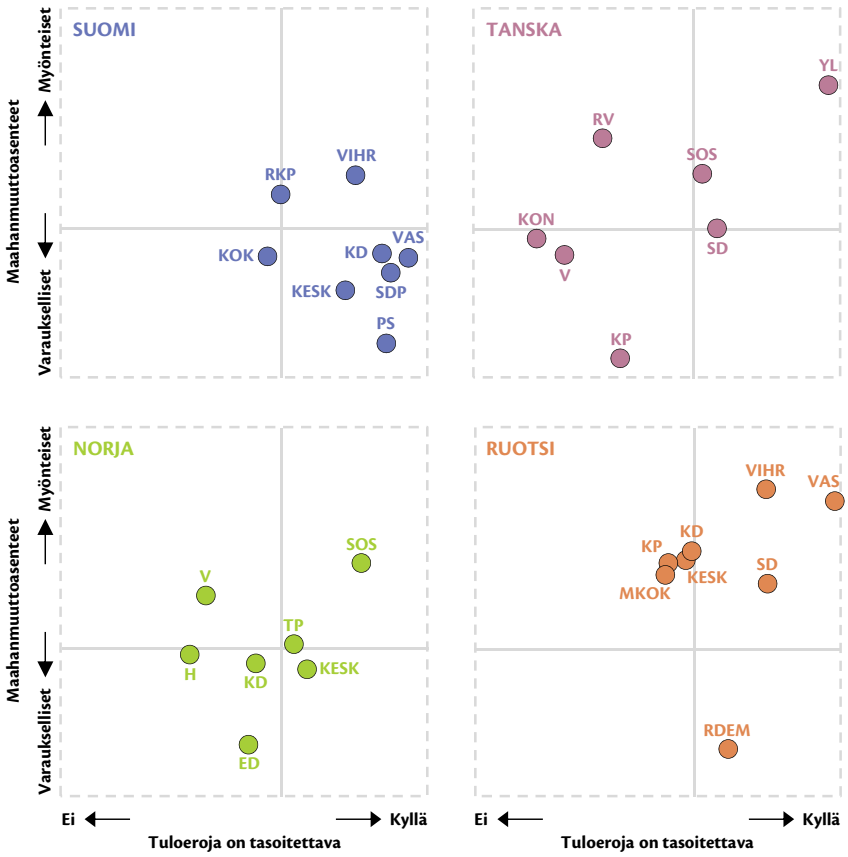

Kuvio 9 *Puolueiden kannattajien mielipiteet tulonjaosta ja maahanmuuttoasenteet (maahanmuuton suotavuus ja hyödyllisyys) Suomessa, Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa (Lähde: European Social Survey 2010).*

Meillä tulontasausta vaaditaan siis enemmän kuin muissa maltillisten tuloerojen maissa. Stephen Graubardin pohdinta Pohjoismaista tasa-arvon intohimoa edustavina maina pätee analyysiemme mukaan 2000-luvulla oikeastaan vain Suomeen.

Suomen vaurauden lyhyempi historia voi selittää vaatimuksia tuloerojen tasaamisesta

Selityksiä tälle poikkeavuudelle on viljalti. Suomessa vaurauden historia on lyhyempi kuin muissa Pohjoismaissa, mikä voi selittää meidän voimakkaampia vaatimuksia tuloerojen tasaamisesta. Vaikka vuosittaisella bruttokansatuotteella mitattuna Suomi ei kovin paljoa poikkea esimerkiksi Ruotsista, ruotsalaisten varallisuuskertymä on huomattavasti suurempi.

Pohjoismaiset vaurauserot tulevat hyvin esiin esimerkiksi Eurooppalaisen sosiaalitutkimuksen ESS:n mielipidemittauksissa. Suomalaisista 23 prosenttia ilmoittaa elävänsä mukavasti nykytuloillaan ja 13 prosenttia arvioi, että toimeentulo on vaikeaa. Ruotsissa vastaavat luvut ovat 58 prosenttia ja 9 sekä Tanskassa 67 ja 6.

Niin ikään ESS:ssä kysytään mahdollisuudesta saada lainaa, kun toimeentulovaikeudet yllättävät. Suomalaisista 32 prosenttia ilmoittaa, että lainaaminen olisi vaikeaa, muissa Pohjoismaissa luku on puolet pienempi.

Monitasoanalyysissämme kävi ilmi, että yksilölliset tekijät selittävät mielipiteitä tuloerojen tasaamisesta sekä maahanmuutosta enemmän kuin maatason tekijät, kuten eriarvoisuus, talouskasvu tai maahanmuuttajien määrä. Esimerkiksi nuoret suhtautuvat tasaamispolitiikkaan kriittisemmin kuin ikääntyneet mutta toisaalta varsin myönteisesti maahanmuuttoon.

Lisäksi vähän koulutetut ja talousvaikeuksissa olevat kannattavat muita enemmän tuloerojen tasaamista mutta kritisoivat maahanmuuttoa. Aiempien tutkimusten mukaan monet taloudellisissa ja muissa vaikeuksissa olevat kokevat, että suomalaisen sosiaaliturvan taso on riittämätön.

Samaan tapaan usein arvioidaan, että vaikeuksissa olevan kantaväestön ja maahanmuuttajien auttaminen ovat toisensa poissulkevia ja vastakkaisia. Ajatellaan, että varat olisi ensisijaisesti suunnattava omien kansalaisten auttamiseen ja vasta toissijaisesti – jos lainkaan – muiden auttamiseen.

Perussuomalaisten ja työväenpuolueiden moraalinen konservatismi

Analyysimme kolmas keskeinen tulos liittyy eri puolueiden äänestäjäkunnan näkemyksiin tulonjaosta ja maahanmuutosta. Perussuomalaiset on tuon tuostakin otettu esille uusoikeiston ja jopa fasismin ilmentymänä. Esimerkiksi länsinaapurissa on ihmetelty, miksi tällainen on niin suuressa mittaluokassa mahdollista Suomessa mutta ei Ruotsissa[19].

Perussuomalaiset voivat olla populistinen puolue[20], mutta analyysimme perusteella perussuomalaisia äänestävät ovat oikeistoa ja vasemmistoa jakavissa kysymyksissä varsin lähellä työväenpuolueita kannattavia. Puolue haastaa ohjelmallaan työväenpuolueet useissa tulonjakoon liittyvissä kysymyksissä.

Perussuomalaisia äänestävät ovat varsin lähellä työväenpuolueita kannattavia

Näin ollen Stefan Svallforsin kuvaama työväenluokkainen moraalinen konservatismi näyttää kuvaavan hyvin niitä suomalaisia, jotka äänestävät perinteisiä työväenpuolueita tai perussuomalaisia. Moraaliseen konservatismiin liittyvät tuloerojen tasaamisvaateet sekä varauksellinen suhtautuminen sukupuolten väliseen tasa-arvoon, maahanmuuttoon ja vähemmistöryhmiin.

Perussuomalaiset kokoavat työväestöstä maahanmuuttokriittisiä äänestäjiä. Lisäksi sukupuolten tasa-arvo ja SDP:n naisistuminen saattavat vieroittaa teollisuustyöväestön miesäänestäjiä.

Tästä syystä on nähty loikkauksia SDP:n – tai yleisemminkin vasemmiston – riveistä perussuomalaisiin. Loikkauksille esitetyt perustelut tukevat tätä analyysiä:

”Ammattiyhdistysliike on ollut minun perinteinen tukijalkani, ja nyt tällä hetkellä se ei enää näytä olevan sitä esimerkiksi sosiaalidemokraattinen puolue siihen kuuluvana. Se on työnnetty sivuraiteelle. Sitten siinä mukana menevät perusduunarit. Perussuomalaisten tämän hetken toimintalinjaukset lähinnä ammattiyhdistysliikkeen ja peruskansalaisen tarpeiden tyydyttämisessä ja suomalaisuuden puolustamisessa on se, mihin minä olen nyt tyytyväinen”, perustelee eräs demareista perussuomalaisin vaihtanut valintaansa.[21]

Näyttää siltä, että epävarmassa taloudellisessa ja työmarkkinatilanteessa olevat työväenluokkaiset äänestäjät kokevat maahanmuuttajat uhkana. He kilpailevat samoista työpaikoista ja ovat valmiita ottamaan vastaan huonosti palkattua työtä, mikä voi laskea palkkatasoa.

Globalisaation ja rakennemuutoksen paine

Perussuomalaisten nousua voidaan selittää samankaltaisilla rakennetekijöillä, joita on aiemmin sovellettu populistisen SMP:n nousuun 1970-luvulla. Suuren maaltamuuton aikana maalaisliitto uudistui maanviljelijäpuolueesta keskustan yleispuolueeksi, ja se jätti puoluekentälle tilaa SMP:lle ja periferian ”unohdetun kansan äänelle” Veikko Vennamolle[22].

Perussuomalaisten nousuun on liittynyt globalisaatioon kytkeytyvä teollisuuden ja rakennustoiminnan murros, joka on johtanut miesvaltaisten teollisuustyöpaikkojen häviämiseen ja työttömyyteen[23]. Timo Soini toimii unohdetun kansan äänitorvena, ja ponnevoimaa puolueelle antaa periferia-keskusta-asetelma – tällä kertaa Suomi vastaan EU.

Ei ole kovin yllättävää, että perussuomalaisten äänestäjistä huomattava osa (40 %) on työväenluokkaisia. Vain vasemmistoliitolla työväestön osuus on yhtä suuri, SDP:llä kymmenisen prosenttiyksikköä matalampi. Vahvasta työväenluokkaisuudesta huolimatta perussuomalaisilla on kokoomuksen tavoin yrittäjätaustaista kannatusta muita puolueita enemmän[24].

Globalisaatio, modernisaatio ja monikulttuurisuus nakertavat työväenpuolueiden kannatusta

Tämä sopii varsin hyvin yhteen sekä varhaisempien[25] että uudempien[26] radikaalin ja populistisen oikeiston nousua luotaavien analyysien kanssa. Kansainvälisten tutkimusten mukaan populististen liikkeiden kannatus on suurta vähän koulutetussa, työttömyysuhkan alla olevassa työväenluokassa. Kannatus lisääntyy, jos samaan aikaan yhteiskunnallinen eriarvoisuus on kasvussa ja sosiaalista tukiverkkoa on leikattu.

Myös voimistuva globalisaatio, modernisaatio ja maahanmuuton myötä kasvava monikulttuurisuus nakertavat perinteisten työväenpuolueiden kannatusta ja lisäävät populistisia äänenpainoja. Ongelmista syytetään perinteisten puolueiden kyvyttömyyttä varjella kansallisia etuja kansainvälistymisen pyörteissä[27].

Usein syntipukin roolin saa liian avomielinen maahanmuuttopolitiikka. Radikaalin oikeiston etenemistä tutkineiden mukaan maahanmuuttopolitiikka muodostaa uuden jako- ja ristiriitaulottuvuuden, joka ehdollistaa politiikkaa samalla tavalla kuin yhteiskunnan rakennemuutos[28]. Asiat ovat tietysti yhteen kietoutuneita ja tosiinsa lomittuneita – sekä populistiset että maahanmuuttajavastaiset mielipiteet löytävät maaperää samoista ryhmistä.

Työmarkkinoiden sisä- ja ulkokehän välinen jännite

Työväenpuolueet ja ennen muuta SDP ovat joutuneet tasapainoilemaan. Niiden olisi laajennettava kannatustaan naisistuvassa toimihenkilöryhmässä mutta samalla säilytettävä kannatus miesvoittoisen teollisuustyöväestön keskuudessa. Tämä liittyy laajempaan jännitteeseen niiden välillä, jotka ovat työmarkkinoiden sisä- ja ulkokehällä (työttöminä ja epätyypillisissä työsuhteissa). Tämä jännite on ollut pulmallisempi eurooppalaiselle sosiaalidemokratialle kuin oikeistolle[29].

Kun ulkokehällä ja sisäkehällä olevien edut eivät ole aina yhdistettävissä, eurooppalaisilla sosiaalidemokraateilla on ollut taipumus asettua tukemaan työmarkkinoiden sisäpuolella olevien vaatimuksia[30]. Silloin ulkokehällä olevat kanavoivat äänensä muille puolueille, kuten Suomessa perussuomalaisille tai nukkuvien puolueelle.

Tilanne on ongelmallinen myös keskustalle ja kokoomukselle

Edellä esittämänne vertaileva analyysi 2000-luvun Suomesta liittyy siis kaikkineen laajempaan yhteiskunnan muutokseen sekä sitä seuraavaan puoluekentän ja puolueiden välisten voimasuhteiden muutokseen. Rakenteelliset muutokset eivät kuitenkaan automaattisesti heijastu poliittisten puolueiden kannatuslukuihin.

Rakenteellisten tekijöiden merkitys on kenties heikentynyt, ja äänestäjäkunta on entistä liikkuvampaa. Puolueille on entistä tärkeämpää, että ne pystyvät tekemään nopeita poliittisia tulkintoja ja esittämään uskottavia vaihtoehtoja[31].

Tilanne on ongelmallinen perinteisten vasemmistopuolueiden lisäksi keskustalle ja kokoomukselle. Keskustan perinteinen perusturvaa korostava sosiaalipoliittinen linjaus saattaa vedota epävarmoissa työmarkkinatilanteissa työmarkkinoiden ulkokehällä oleviin.

Keskustan ongelmana on, miten suhtautua Euroopan sisäiseen ja ulkopuoliseen liikkuvuuteen, joka merkitsee monikulttuurisuuden lisääntymistä myös Suomessa. Tässä suhteessa perussuomalaiset muodostaa uhkan keskustan kannatukselle.

Kokoomukselle maahanmuuttokysymys ei ole samalla tavalla tärkeä jakolinja kuin muille suuremmille puolueille. Kokoomuksen haaste liittyy siihen, miten asemoitua sosiaalipolitiikkaa koskevissa kysymyksissä.

Jos kokoomus suuntautuu liiaksi poliittiseen keskustaan, tulonjako-kriittiset äänestäjät voivat kaikota. Jos se taas ottaa hyvin tulonjako- ja hyvinvointivaltiokriittisen linjan – jollaisia äänenpainoja on kuultu kokoomusnuorten riveistä – valinta voi kostautua maltillisten äänestäjien siirtymisenä muihin puolueisiin.

Valtiotieteiden tohtori **Johanna Kallio** toimii Turun yliopiston Sosiaalitieteiden laitoksella tutkijatohtorina. Kallio on keskittynyt tutkimuksessaan sosiaalipoliittisiin mielipiteisiin sekä tarkastellut sosiaali- ja terveyspalvelujen muutosta ja käytön eriarvoisuutta. Läpileikkaava teema hänen tutkimuksessaan on huono-osaisuus.

Valtiotieteiden tohtori **Olli Kangas** on Kelan tutkimusjohtaja, sosiologian dosentti Tampereella ja Tukholmassa, sosiaalipolitiikan dosentti Helsingissä, Turussa ja Odensessa. Kangas on tutkinut hyvinvointivaltion historiallista kehitystä, sosiaalipoliittisia järjestelmiä, niiden poliittista taustaa, kannatusperustaa ja tulonjakovaikutuksia eri OECD-maissa.

Valtiotieteiden tohtori **Mikko Niemelä** toimii johtavana tutkijana Kelassa, taloussosiologian dosenttina Turussa ja sosiologian dosenttina Itä-Suomen yliopistossa. Niemelän tutkimukset ovat liittyneet köyhyyteen, tulonjakoon, hyvinvointivaltioasenteisiin sekä hyvinvointipolitiikan ja -järjestelmien muutoksiin.

VIITTEET

[1] Esim. Lemke & Marks (1992); Emmenegger & al. (2012); Bonoli & Natali (2013).

[2] Norris (2005); Mudde (2007).

[3] Graubard (1987).

[4] Lehtinen (2006); Abu-Hanna (2012).

[5] Norris (2005), s. 180; ks. myös Ervasti & Hjerm (2012).

[6] Tarkempi menetelmäselostus ja analyysin tulostaulukot löytyvät EVAn internetsivuilta www.eva.fi.

[7] Tuloerojen mittarina on käytetty Gini-kerrointa. Gini-kerroin saa arvon 0, jos kaikilla on yhtä suuret tulot ja arvon 100, jos rikkain tulonsaaja saa kaikki tulot. Jos Gini-kerroin on alle 25, maata pidetään pienten tuloerojen maana, ja kun se on yli 30, suurehkojen tuloerojen maana. Esimerkiksi Yhdysvalloissa kerroin on 46, Brasiliassa 59 ja Namibiassa 71, mutta Euroopan maissa yleensä paljon alhaisempi.

[8] OECD (2013).

[9] Larsen (2013).

[10] Kiitämme Tommi Pesosta avusta analyysien teossa.

[11] Esim. Snijders ja Bosker (2012).

[12] Ks. lähemmin Larsen (2013).

[13] Esim. Niemelä (2008).

[14] Svallfors (2006).

[15] Esim. Lane & Ersson (2002).

[16] ESS:n kysymys kuului: Mitä puoluetta äänestitte viime eduskuntavaaleissa?

[17] Andersson, Brunila & Koivulaakso (2012).

[18] Rahkonen (2011).

[19] Widfeldt (2007); Lundqvist (2011).

[20] Vrt. Wiberg (2011).

[21] YLE (2013).

[22] Ks. esim. Kivioja (1970); Helander (1971); Tuomaala (1973); Toivonen (2011).

[23] Toivonen (2011), s. 90.

[24] Rahkonen (2011); ks. myös Borg (2012); Suhonen (2011).

[25] Lipset (1960); Bell (1963).

[26] Betz (1994); Kitschelt (1995); Mudde (2000), (2007); Norris (2005); Hainsworth (2008); Wiberg (2011).

[27] Norris (2005), s. 132–133.

[28] Betz (1994); Norris (2005); Hainsworth (2008).

[29] Rueda (2007).

[30] Esim. Rueda (2007); Emmengger & al. (2012).

[31] Ks. esim. Emmenegger & al. (2012) ja Bonoli & Natali (2013).

KIRJALLISUUS

Abu-Hanna, Umayya (2012). Multikulti – Monikulttuurisuuden käsikirja. Helsinki: Siltala.

Andersson, Li, Brunila, Mikael & Koivulaakso, Dan (2012). Äärioikeisto Suomessa. Helsinki: Into.

Bell, Daniel (toim.) (1995/1963). The Radical Right. New York: Transaction Books.

Betz, Hans-Georg (1994). Radicalism and Right Wing Populism in Western Europe. New York: St. Martin.

Bonoli, Guiliano & Natali, David (toim.) (2013). The Politics of the New Welfare State. Oxford: Oxford University Press.

Borg, Sami (toim.) (2012). Muutosvaalit 2011. Oikeusministeriön selvityksiä ja ohjeita 16/2012. Helsinki: Oikeusministeriö.

Emmenegger, Patrick, Häuserman, Silja, Palier, Bruno & Seeleib-Kaiser, Martin (toim.) (2012). The Age of Dualization. The Changing Face of Inequality in Deindustrialized Societies. Oxford: Oxford University Press.

Ervasti, Heikki & Hjerm, Mikael (2012). Immigration, trust, and support for the welfare state. Teoksessa Ervasti, Heikki, Goul-Andersen, Jørgen, Fridberg, Torben & Ringdal, Kristen (toim.): The Future of the Welfare State: Social Policy Attitudes and Social Capita in Europe. Northampton: Edvard Elgar, 153–171.

European Social Survey (ESS). http://www.europeansocialsurvey.org

Graubard, Stephen (1987). Norden: The Passion for Equality. Oslo: The Norwegian University Press.

Hainsworth, Paul (2008). The Extreme Right in Western Europe. London: Routledge.

Helander, Voitto (toim.) (1971). Vennamolaisuus populistisena joukkoliikkeenä. Hämeenlinna: Arvi A. Karisto Osakeyhtiön kirjapaino.

Kangas, Olli (2006). Politiikka ja sosiaaliturva Suomessa. Teoksessa Paavonen Tapani ja Kangas Olli: Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana. Helsinki: Edita, 189-396.

Kitschelt, Herbert (1995). The Radical Right in Western Europe: A Comparative Analysis. Ann Arbor: University of Michigan Press.

Kivioja, Erkki ym. (1970). Unohdetun kansan siivellä. Helsinki: Otava.

Lane, Jan-Erik & Ersson, Svante (2002). The Nordic Countries, Contention, compromise and corporatism. Teoksessa Colomer, Joseph. M. (toim.) Political Institutions in Europe. London: Routledge, 245–277.

Larsen Christian Albrekt (2013). The Rise and Fall of Social Cohesion. Oxford: Oxford University Press.

Lehtinen, Lasse (2006). Suomi ja Eurooppa tarvitsevat uutta väkeä. Savon Sanomat 3.9. 2006. Saatavilla: http://www.lasselehtinen.net/content/view/118/100/lang,fi/ (ladattu 11.5. 2013)

Lemke, Christiane & Marks, Gary (1992). The Crisis of Socialism in Europe. Durham & London: Duke University Press.

Lipset, Seymor Martin (1960). Political Man. The Social Basis of Politics. New York: Doubleday.

Lipset, Seymor Martin (1985). Consensus and Conflict. Essays in Political Sociology. New Brunswick & Oxford: Transaction Books.

Lundqvist, Emelie (2011). Högerpopulism – en fallstudie över Finland och Ungern. Master uppsats, Lunds univeristet, Statsvetenskap. Saatavilla: http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordOId=2543066&fileOId=2543083 (ladattu 11.5. 2013).

Michelsson, Rauli (2007). Suomen puolueet. Historia, muutos ja nykypäivä. Tampere: Vastapaino.

Mudde, Cas (2000). The Ideology of the Extreme Right. Manchester: Manchester University Press.

Mudde, Cas (2007). Populist Radical Right Parties in Europe. Cambridge: Cambridge University Press.

Niemelä, Mikko (2008). Perceptions of the Causes of Poverty in Finland. Acta Sociologica 51 (1), 23–40.

Norris, Pippa (2005). Radical Right. Voters and Parties in the Electoral Markets. Cambridge: Cambridge University Press.

OECD (2013). http://www.oecd.org/social/income-distribution-database.htm (ladattu 26.6. 2013)

Rahkonen, Juho (2011). Perussuomalaisten ruumiinavaus. Onko työväen protestipuolueen kannatus saavuttanut vielä ylärajaansa? Yhteiskuntapolitiikka 76 (4), 425–435.

Rueda, David (2007). Social Democracy Inside Out. Partisanship & Labor Market Policy in Industrialized Democracies. Oxford: Oxford University Press.

Snijders, Tom & Bosker, Roel (2012). Multilevel analysis. London: Sage.

Suhonen, Pertti (2011). Mistä perussuomalaiset tulevat? Teoksessa Wiberg, Matti (toim): Populismi. Kriittinen arvio. Helsinki: Edita, 61–81.

Svallfors, Stefan (2006). The Moral Economy of Class. Class and Attitudes in Comparative Perspective. Stanford, CA: Stanford University Press.

Toivonen, Timo (2011). Perussuomalaisten nousun taustoista. Teoksessa Wiberg, Matti (toim): Populismi. Kriittinen arvio. Helsinki: Edita, 82–93.

Tuomaala, Eero (1973). Unohdettu kansa. Helsinki: Tammi.

Uusitalo, Hannu (1985). Luokkarakenne ja intressien organisoituminen. Sosiologia 21 (4), 165–176.

Widfeldt, Anders (2007). Högerpopulismen marscherar fram. Forskning & Framsteg 5/2007.

Wiberg, Matti (toim.) (2011). Populismi. Kriittinen arvio. Helsinki: Edita.

YLE (2013). http://yle.fi/uutiset/urpilaisella_on_vuosi_aikaa_kaantaa_sdpn_nokka_nousuun/6659725

3 Kohti kolmen keskisuuren hallitusta: Puolueiden voimasuhteiden muutos johtaa hallituskaavan muuttumiseen

Ville Pernaa

- *Politiikassa siirryttiin kolmen suuren puolueen aikakaudesta neljän keskisuuren puolueen aikaan viime eduskuntavaaleissa, kun perussuomalaiset nousi historialliseen vaalivoittoon.*
- *Jos ensi eduskuntavaaleissakin keskusta, kokoomus, perussuomalaiset ja SDP saavat kukin yli 15 prosentin kannatusosuuden, muuttuu hallituspohjan kaava.*
- *Vanhentuneen kaksi suurta ja pienpuolueet -kaavan sijaan seuraava hallitus rakennetaan todennäköisesti kolmen keskisuuren puolueen varaan. Yksi keskisuurista jää oppositioon, sama uhkaa kaikkia pienpuolueita.*
- *Kolmen keskisuuren puolueen hallitusta perustelevat myös huonot kokemukset nykyhallituksesta. Jyrki Kataisen (kok) hallituksen heikko päätöksentekokyky johtuu siitä, että kokoomuksella ja SDP:llä ei ole enemmistöä eduskunnassa ja neljän pienpuolueen painoarvo ylikorostuu.*
- *Luontevia pohjavaihtoehtoja seuraavalle kolmen keskisuuren puolueen hallitukselle on kaksi: suuri koalitio ja säilyttäjien hallitus.*
- *Suuren koalition voisivat muodostaa keskusta, kokoomus ja SDP. Suuri koalitio on todennäköinen, jos keskustan vaalivoitto jää ennakoitua pienemmäksi ja SDP menestyy ennakoitua paremmin.*
- *Toisena vaihtoehtona on perussuomalaisten, keskustan ja SDP:n säilyttäjien hallitus, varsinkin jos perussuomalaiset nousee vaaleissa suurimmaksi tai toiseksi suurimmaksi puolueeksi.*

Kolmen suuren puolueen aikakausi päättyi suomalaisessa politiikassa viime eduskuntavaalien tulokseen. Perussuomalaisten nousu historialliseen vaalivoittoon tarkoitti merkittäviä paikkamenetyksiä perinteiselle kolmelle suurelle puolueelle. Muutos oli niin suuri, että Suomessa siirryttiin kolmen suuren ajasta neljän keskisuuren puolueen aikakauteen. Vain suurin puolue sai yli 20 prosentin kannatuksen, ja kolmen muun puolueen kannatus jäi sen alle.

Puoluekentän sisäisten voimasuhteiden lisäksi kevään 2011 vaalituloksella oli merkittävä vaikutus hallituksen muodostamiseen. Vain yksi enemmistöhallituksen pohja osoittautui mahdolliseksi, ja sekin kankeiden ja kertaalleen kokonaan katkenneiden neuvotteluiden jälkeen.

Kangertelun jälkeen syntyi Jyrki Kataisen (kok) sinipunahallitus, jossa on kokoomuksen ja Jutta Urpilaisen SDP:n lisäksi kaikkiaan neljä pienempää, poliittisen kentän vastakkaisia laitoja edustavaa puoluetta. Siksi

Kataisen hallitusta onkin syytä kutsua pikemmin sateenkaarihallitukseksi tai sixpack-hallitukseksi kuin tyylipuhtaaksi sinipunahallitukseksi.

Vaalikauden ensimmäinen puolisko on osoittanut, että tämänkaltainen ideologisesti hajanainen ja rakenteeltaan sirpaleinen hallitus ei toimi, vaikka ongelmien ehkäisemiseksi puolueet neuvottelivat kaikkien aikojen pisimmän hallitusohjelman.

Hallitus koottiin kolmen suuren puolueen aikakauden kaavalla kahden suurimman puolueen varaan. Koska kahden suurimman paikkamäärä eduskunnassa ei enää ole tarpeeksi suuri, ei vanha kaava toimi näissä neljän keskisuuren puolueen oloissa.

Jos neljä puoluetta saa yli 15 prosentin kannatusosuuden seuraavissakin eduskuntavaaleissa, alkaa uusi aika myös hallituksen muodostamisessa. Hallitukseen nousee neljästä suurimmasta puolueesta kolme. Apupuolueita ei enää välttämättä tarvita samalla tapaa kuin ennen – jos ollenkaan. Syntyy kaksi kokonaan uudenlaista yhdistelmää.

Kolmen suuren ajan nousu ja loppu

Viime eduskuntavaaleissa vaihtui ajanjakso suomalaisessa politiikassa. Huhtikuussa 2011 päättyi – ainakin toistaiseksi – niin sanottu kolmen suuren puolueen aika. Siihen oli päädytty 1980-luvun alussa, kun äärivasemmiston SKDL putosi pois kolmen muun kelkasta.

Hallituksen muodostamisessa kolmen suuren aikakauden kannalta keskeiset ratkaisut nähtiin keväällä 1987 ja keväällä 1991. Ensin Harri Holkerin (kok) sinipunahallituksen nimittäminen vuonna 1987 kertoi siitä, että vuoden 1918 sodan rintamalinja oli menettänyt merkityksensä.

Aikaisemmin kokoomus ja SDP olivat olleet samassa hallituksessa vain sotavuosina ja ulkopoliittiseen kriisiin johtaneessa K.A. Fagerholmin (sd) yöpakkashallituksessa. Hallituksen muodostamiseen liittyi dramatiikkaa, kun presidentti Mauno Koivisto sivuutti poikkeuksellisessa prosessissa puoluejohtajien suunnitelmat porvarihallituksesta, ohjasi omakätisesti hallituspohjan sinipunaksi ja poimi Harri Holkerin Suomen Pankista hallitustunnustelijaksi.

Kolmen suuren puolueen aikakauden päättymisen kaikki seuraukset ovat käyneet ilmi vasta viiveellä

Holkerin hallitus jäi viimeiseksi presidentinhallitukseksi, mutta kokoomuksen ja SDP:n yhdistelmä ei aiheuttanut enää samanlaisia väristyksiä kuin joskus ennen. Neljä vuotta myöhemmin syntyi Esko Ahon (kesk) hallitus: ensimmäinen keskustan ja kokoomuksen yhteistyön varaan rakennettu porvarihallitus sitten vuosien 1964–1966.

Kun tarkastellaan hallituksen muodostamistapaa, kolmen suuren aikakausi alkoi keväällä 1991. Siitä lähtien suurimmasta puolueesta on tullut pääministeripuolue ja sen puheenjohtajasta pääministeri. Myöhemmin vuoden 2000 perustuslaki vielä otti juridisestikin vallan hallituksen muodostamisessa pois presidentiltä, ja siirsi sen eduskunnan tehtäväksi.

Hallitusten rakennekaava oli kolmen suuren puolueen aikana joka kerta samanlainen: suurimmasta puolueesta tulee pääministeripuolue ja jäljelle jääneistä suurista toisesta valtiovarainministeripuolue, kolmas toimii oppositiossa. Lisäksi mukana oli yhdestä kolmeen pienempää apupuoluetta.

Kaikki hallituspohjien ja päähallituspuolueiden muunnelmat olivat mahdollisia, ja kaikki puolueet perussuomalaisia lukuun ottamatta olivat mukana hallituksessa vähintään kerran vuoden 1991 jälkeen.

Tämä kahden vuosikymmenen ikään ehtinyt kaava romahti viime eduskuntavaaleissa, kun perussuomalaiset nousi vaalivoittoon. Kolmen suuren puolueen aikakauden päättymisen kaikki seuraukset ovat käyneet ilmi vasta viiveellä, kun Jyrki Kataisen sixpack-hallituksen kausi on edennyt vaalikauden jälkipuoliskolle.

Nykyhallituksen päätöksentekokyky heikko

Pitkään kestäneissä hallitusneuvotteluissa sovellettiin pakon edessä vanhaa kaavaa. Kun kahta edellistä hallitusta johtanut keskusta ei murskatappion jälkeen tullut kyseeseen hallituspuolueena ja kun perussuomalaiset eivät ohjelmallisista syistä voineet olla mukana kokoomuksen vetämässä hallituksessa, jäi jäljelle vain yksi enemmistöhallituksen pohja.

Äänien ja paikkojen menestyksestä huolimatta suurimmaksi puolueeksi päätynyt Jyrki Kataisen kokoomus ja samoin rasittein toiseksi suurimmaksi yltänyt Jutta Urpilaisen SDP ottivat kaikki eduskunnan pienpuolueet mukaan. Syntyi kuuden puolueen hallitus.

Pääpuolueiden heikkouden takia apupuolueiden painoarvo ylikorostuu

Pilkkakirveet iskivät puolin jos toisin. Perussuomalaisten puheenjohtaja Timo Soini ilkkui ”häviäjien hallitusta”. Hallituksen laajuutta siunailleet ihmettelivät asetelmaa, jossa kahdeksasta eduskuntapuolueesta kuusi on hallituksessa ja vain kaksi oppositiossa. Täydellisen lamaantunutta keskustaa säälittiin. Olihan se eduskunnan pienin oppositiopuolue, joka ei saanut omaa edustajaa edes eduskunnan puhemiehistöön.

Kaiken tämän seurauksena syntyi hallitus, jonka toimintakyky ja ennen kaikkea päätöksentekokyky on vaikeina aikoina osoittautunut aivan riittämättömäksi. Perusongelma löytyy hallituspohjasta. Suurimmat puolueet kokoomus ja SDP ovat yhteensä 86 kansanedustajapaikallaan liian kaukana eduskuntaenemmistöstä, jotta ne voisivat ajaa edes sitä linjaa, josta keskenään pääsevät sopuun.

Pääpuolueiden heikkouden takia mukana on neljä keskenään erilaista ja erimielistä apupuoluetta. Niiden painoarvo ylikorostuu, kun hallitus pyrkii saamaan aikaan kaikille hyväksyttäviä kompromisseja.

Tuloksena on päätöksentekokyvyttömyys tai päätösten vesittyminen. Puolueille liian tärkeitä kysymyksiä tai taustayhteisöille tärkeitä saavutettuja etuja on kerta kaikkiaan niin paljon, että liian usein tulee jonkun kynnyskysymys vastaan.

Tämä näkyy selvimmin rakennemuutoksissa, joista näkyvimmät eli kuntauudistus ja sosiaali- ja terveyspalveluiden uudistus ovat vesittymässä. Kyvyttömyys tehdä muita hyvinvointivaltion rakenteita uudistavia päätöksiä tuli esille kevään kehysriihessä, jossa merkityksensä menettäneen hallitusohjelman taloudellinen osa piti päivittää vastaamaan tämänhetkistä tilannearviota.

Ensi vuoden budjetin valmistelun yhteydessä hallitus terästäytyi ja pääsi sopuun syksyllä koottavasta rakenneuudistuspaketista. Tämä paketti on hallituksen runsaan kahden vuoden työn keskeinen näyttö, mutta sen lopullinen sisältö ja todelliset vaikutukset ovat vielä auki. Niin monia vaikeita ratkaisuja on lykätty eteenpäin tai sivuutettu, että seuraavalle hallitukselle on joka tapauksessa jäämässä melkoinen tunkio pöyhittäväksi.

Äänestäjän kuluttajansuoja ennen ja nyt

Viime eduskuntavaalien tulos synnytti paljon poliittisen järjestelmän kriittistä tarkastelua. Yksi usein esitetty moite liittyi äänestäjän kuluttajansuojaan. On katsottu, että kolmen suuren puolueen mallin aikana äänestäjän kuluttajansuoja oli heikko, koska hänen valitsemansa puolue saattoi päätyä hallitukseen minkä tahansa muun, aatteellisesti kaukaisemman puolueen kanssa. Se taas tarkoitti sitä, että hallituksen toteuttamasta politiikasta päätettiin vasta vaalien jälkeen hallitusohjelmaneuvotteluissa.

Äänestäjän kuluttajasuoja ei siis ollut erityisen hyvä, koska äänestyspäätöksellä ei voinut ottaa kantaa hallituksen ohjelmaan. Politiikan suuri linja olikin hyvin samantyyppinen 1990-luvun alun lamasta lähtien, oli vallassa sitten Paavo Lipposen (sd) sinipunahallitus, Matti Vanhasen (kesk) punamulta- tai porvarihallitus.

1960-luvulta 1980-luvulle äänestäjän kuluttajansuoja vasta merkillinen olikin

Tämä vaihtoehdottomuus on nähty perustellusti yhtenä perussuomalaisten vaalivoiton syynä. Poikkesihan perussuomalaisten retoriikka EU-politiikassa sekä arvo- ja moraalikysymyksissä yleisestä puoluekentän kansainvälis-liberaalista valtavirrasta. Lisäksi puolue oli hallituksen ja myös vaalirahakohun ulkopuolella, mikä vahvisti käsitystä erilaisesta, riippumattomasta ja tahrattomasta vaihtoehdosta.

On totta, että äänestäjän aatteellinen kuluttajasuoja hallitusratkaisujen ”kaikki yhdistelmät käyvät” -periaatteen vuoksi on ollut heikko kolmen suuren puolueen aikana. Kriitikoilta tosin tahtoo unohtua, että tätä edeltävänä ajanjaksona 1960-luvulta 1980-luvulle äänestäjän kuluttajansuoja vasta merkillinen olikin.

Kuluttajasuoja oli tuolloin heikko, koska vaalituloksella ei juuri ollut vaikutusta seuraavan hallituksen kokoonpanoon. Tai vahva, jos katsotaan, että ennakoitavuus on hyvästä. Olihan se toki turvallista, kun

maata hallittiin saman hallituspohjan muutamin muunnelmin, eivätkä vaalitulokset suuremmin haitanneet asiainhoitoa. 1960–1980-luvuilla vaalitulos kuin vaalitulos johti enemmistöhallitukseen, jonka pohjana oli SDP:n ja keskustan punamulta tai SKDL:llä täydennetty kansanrintama.

Jos enemmistöhallitus ei ollut mahdollinen, koetettiin vähemmistö- tai virkamieshallitusta, kunnes hallituskelpoisten pääpuolueiden eli SDP:n, keskustan ja SKDL:n kulloinenkin taktinen asetelma solahti siihen malliin, että hallitus voitiin muodostaa. Kokoomus oli hallituspaitsiossa vaalituloksista riippumatta runsaat kaksi vuosikymmentä. Tämä oli tietenkin Urho Kekkosen valtakauden ja edellisen, presidenttivaltaisen perustuslain aikakautta.

Pääministerivaaliasetelmassa on reiluutensa

Sikäli äänestäjän kuluttajansuoja on parantunut, että nykyään vaalitulos jopa vulgaariuteen asti viedyllä tavalla ratkaisee pääministeripuolueen. Suurin puolue nousee pääministeripuolueeksi, vaikka eroa kakkoseksi tulleeseen puolueeseen ei olisi kuin yhden kansanedustajapaikan verran.

Näin kävi vuonna 2007, jolloin keskusta neljän paikan tappiosta huolimatta sai yhden kansanedustajan enemmän kuin kymmenen paikkaa voittanut oppositiopuolue kokoomus. Pääministerivaaliasetelmassa on reiluutensa – ensimmäisenä maalin tullut saa aloittaa hallituksen muodostamisen.

Suurimman puolueen nousu pääministeripuolueeksi ei tietenkään ole mikään lailla säädetty väistämättömyys, vaan hallituksen muodostaminen on puolueista ja neuvotteluista kiinni. Pääministeripuolueen asema ja paikka hallituspuolueena tarjoaa niin vahvan otteen poliittiseen valtaan, että toistaiseksi joka kerta vuodesta 1991 lähtien hallitus on syntynyt suurimman puolueen ensin tunnustelemalle pohjalle.

Hallitustunnusteluissa mukana olleet puolueet eivät ole pudottautuneet pois – eivätkä ne juuri ole lähteneet hallituksesta pois myöhemminkään. Kolmen suuren puolueen aikakaudella on nähty vain kahdesti jonkin puolueen poistuminen hallituksesta.

Ensin vuonna 1994 kristillisdemokraatit (silloinen Suomen Kristillinen Liitto) ja heidän ainoa ministerinsä Toimi Kankaanniemi lähti Esko Ahon hallituksesta EU-jäsenyyden takia. Vuonna 2002 vihreät lähti kahden ministerinsä voimin Paavo Lipposen toisesta hallituksesta sen tehtyä päätöksen ydinvoiman lisärakentamisesta.

Hallituskokoonpanojen pysyvyydestä kertoo myös se, että vuonna 2010 vihreät jatkoivat Matti Vanhasen ja Mari Kiviniemen (kesk) porvarihallituksissa huolimatta päätöksestä rakentaa lisää ydinvoimaa.

Kolmen suuren puolueen laskukaava vanheni

Jyrki Kataisen hallitus muodostettiin kesällä 2011 pakon edessä ainoalle mahdolliselle enemmistöhallituksen pohjalle. Neljästä keskisuuresta puolueesta hallitus rakennettiin kahden eli kokoomuksen ja SDP:n varaan.

Loput kaksi keskisuurta jäivät oppositioon. Lisäksi hallitukseen otettiin mukaan kaikki pienpuolueet.

Vaalikauden ensimmäinen puolisko on tehnyt selväksi tämän kokoonpanon ongelmat. Hallituksen pääpuolueilla on liian vähän voimaa takanaan, kun niillä ei eduskunnassa ole lähimainkaan enemmistöä takanaan. Pienpuolueille tulee tätä kautta liian suuri vaikutusvalta. Kun pienpuolueet ovat ideologisesti hyvin erilaisia, on hallituksen vaikea välttyä tekemästä vesitettyjä kompromisseja toinen toisensa perään.

Hallituksen pääpuolueilla on liian vähän voimaa takanaan

Kataisen hallitus koottiin kolmen suuren aikakauden kaavalla, vaikka eduskunnan paikkajako ei antanut sille selkänojaa. Hallituksen pääpuolueilla on takanaan vain 86 paikkaa eduskunnassa, mikä tarkoittaa sitä, että sinipuna-akseli ei edes vakioapupuolue RKP:n yhdeksällä paikalla täydennettynä olisi saanut muodollista enemmistöä taakseen.

Itse asiassa Kataisen hallituksen pääpuolueiden paikkamäärä on olennaisesti pienempi verrattuna kolmen suuren aikakauden hallituksiin (kuvio 1). Edellisten, vuoden 2007 vaalien jälkeen muodostetulla Matti Vanhasen kakkoshallituksella oli 101 paikkaa eli eduskunnan enemmistö.

Vuosina 1991–2007 kahden päähallituspuolueen yhteenlaskettu paikkamäärä vaihteli 95:n ja 108:n paikan välillä. Niillä oli siis eduskuntaenemmistö takanaan jo kahdestaan tai minkä tahansa pienpuolueen avulla. Nyt eroa sadan paikan rajaan on 14 paikkaa, ja laskukaava siten vanhentunut.

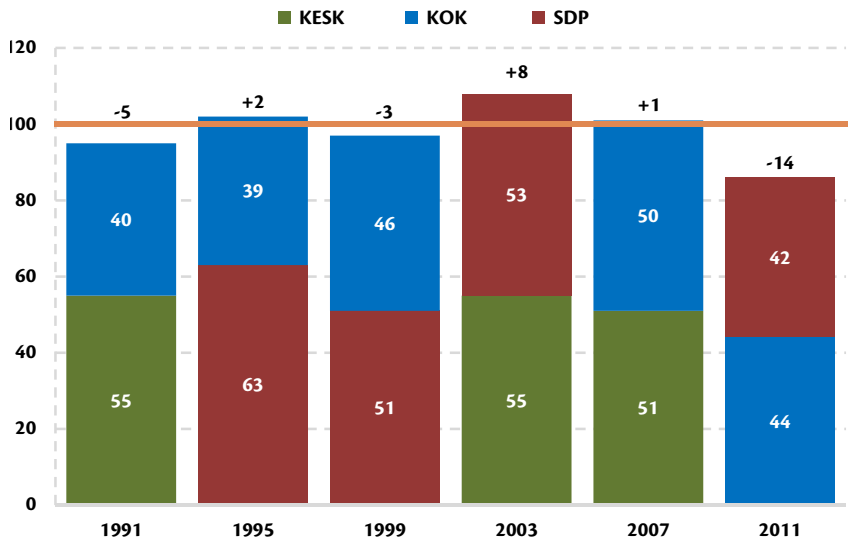

Kuvio 1 *Kahden suurimman hallituspuolueen eduskuntavaaleissa saavuttama paikkamäärä ja ero sadan paikan rajaan 1991–2011*
(Lähde: Tilastokeskus).

Vanhaan aikaan on silti takerruttu viime aikoihin saakka. Kesäkaudella uutisoitiin muutamista kyselytutkimuksista, joissa on pyritty selvittämään kantoja tulevista hallituspohjista. Ylen A-studio teki elokuussa kyselyn keskustan puoluevaltuutetuille, joista runsaat 40 prosenttia kannatti keskustan ja SDP:n punamultahallitusta. Iltalehti teetti kyselytutkimuksen hallituspohjasta elokuussa, kansalaisten toive oli sama: punamultahallitus oli suosituin.

Punamultapohjaisen enemmistöhallituksen syntymistä ei voida pitää nykyolosuhteissa realistisena. Tuoreimpien kannatusmittausten mukaan vaalit toisivat keskustalle lähes 50 eduskuntapaikkaa ja SDP:lle noin 35 paikkaa, joten lähes 20 paikkaa olisi kerättävä muilta puolueita. Se tarkoittaisi joko useaa pienpuoluetta tai hallituspohjan perusrakenteen muuttamista siten, että kyseessä ei olisi enää punamultahallitus.

Punamullan suosio kertookin ennen kaikkea siitä, että kokoomus päähallituspuolueena ja perussuomalaiset luonteensa vuoksi herättävät epäluuloja. Silloin helpointa on vastata kysyjälle vaikka niiden kahden muun isomman puolueen nimillä.

Jotta vanhalla kahden suuren puolueen kaavalla voisi muodostaa toimivan hallituksen, pitäisi kahdella suurimmalla puolueella olla lähes sata paikkaa. Se taas on näyttänyt hyvin epätodennäköiseltä vuodenvaihteesta 2010–2011 lähtien, jolloin perussuomalaisten kannatus ylitti ensimmäisen kerran 15 prosentin rajan. Kannatusmittausten tulokset osoittautuivat pitäviksi huhtikuun 2011 vaaleissa (kuvio 2).

Sen jälkeenkin ovat kannatusmittaukset osoittaneet, että olemme siirtyneet neljän keskisuuren puolueen aikaan. Mittauksissa on nähty

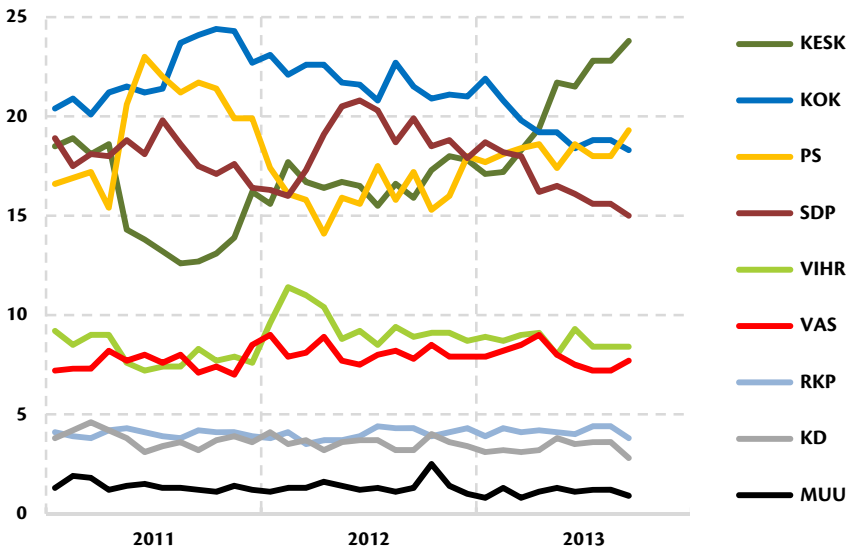

Kuvio 2 *Eduskuntapuolueiden kuukausittaiset kannatusarviot 1/2011–8/2013 (%) (Lähteet: Taloustutkimus/YLE Uutiset, 8–10/2012 mittauksen kohteena kunnallisvaalikannatus).*

muutama poikkeus, kun esimerkiksi keskustan kannatus painui vuonna 2011 puoleksi vuodeksi alle 15 prosentin rajan.

Lokakuun 2012 kuntavaaleissa perussuomalaisten kannatus jäi 12,3 prosenttiin ja poliittisten kilpailijoiden riveistä ilmoitettiin, että ”Suomessa on taas palattu kolmen suuren puolueen aikaan”. Arvio oli enemmän toiveajattelua kuin kestävä poliittinen analyysi.

Kuntavaaleissa ehdokasmäärä on hyvin ratkaiseva tekijä, ja siinä perussuomalaiset jäivät kolmen muun pääpuolueen taakse. Vaalitulos kertoi, että kuntavaaleissa maassa oli kolme suurta puoluetta, mutta jo loppuvuoden 2012 eduskuntavaalikannatusta mitanneissa kyselyissä perussuomalaisten eduskuntavaalikannatus palasi aikaisemmalle, yli 15 prosentin tasolle.

Hallituspohjalle kaksi vaihtoehtoa

Neljän keskisuuren puolueen eduskuntavaaliasetelma on siis vallinnut vuodenvaihteesta 2010–2011. Jos asetelma säilyy seuraaviin eduskuntavaaleihin saakka, ryhdytään hallitusta muodostamaan uudenlaisella tavalla. Muutoksiin ajavat paitsi puoluejärjestelmämme suurimpien puolueiden voimasuhteiden uusjako, myös Kataisen sixpack-hallituksen pelottavat jäljet.

Yksi neljästä keskisuuresta jää oppositioon, jonne ovat vaarassa joutua myös kaikki pienpuolueet

Neljän keskisuuren puolueen asetelma ei ole edelleenkään johtamassa monien haikailemaan allianssipolitiikkaan. Esimerkiksi Ruotsissa kansalaisilla on ennen vaaleja tiedossa kaksi erilaista liittoumaa, jotka ovat sitoutuneet hallitusyhteistyöhön jo ennen vaaleja.

Aikaisemman kolmen suuren puolueen aikakauden tapaan myös neljän keskisuuren puolueen aikakaudella vaihtoehdot ovat auki vaaliluloksen selviämiseen saakka. Vaalikampanjoita ei tulla käymään avoimelta kahden allianssin pohjalta, koska keskisuuret puolueet eivät luontevasti jakaudu kahteen eri allianssiin, jotka voisivat realistisesti tavoitella enemmistöön riittävää kannatusta.

Selvät porvaripuolueet keskusta, kokoomus, RKP ja kristillisdemokraatit pääsevät kyllä hyvin lähelle riittävää enemmistöä. Keskustan joukoissa porvariyhteistyö ei kuitenkaan näyttäydy kaikkein houkuttelevimpana vaihtoehtona. Puolue ei halua lukkiutua vahvan kannatuksen oloissa porvariyhteistyöhön ennen vaaleja.

Jos seuraavissa eduskuntavaaleissa neljä puoluetta saa yli 15 prosentin kannatuksen, hallitustunnusteluihin käyvät niistä kolme. Yksi neljästä keskisuuresta jää oppositioon, jonne ovat aikaisempaa suuremmassa vaarassa joutua myös kaikki pienpuolueet RKP:tä myöten.

Erilaisten ja keskenään erimielisten pienpuolueiden vahva asema hallituksessa on heikentänyt niiden asemaa tulevissa hallitusneuvotteluissa. Lisäksi niiden rooli tällä vaalikaudella on jopa tuonut uuden sävyn politiikan kielenkäyttöön: yhä useammin niitä kutsutaan taustakeskusteluis-

sa apupuolueiden sijaan täytepuolueiksi tai sirpalepuolueiksi. Sanoillaan joka käänteessä politiikkaa tekevä Timo Soini puhuu niistä takiaispuolueina.

Ellei keskustan ja kokoomuksen johtama porvarihallitus saa tuulta alleen, neljän keskisuuren puolueen aikakausi tuo siis tullessaan kolmen keskisuuren puolueen hallitukset. Tällöin pohjavaihtoehtoja näyttäisi olevan kaksi. (Ks. kuvio 3.)

Keskustan, kokoomuksen ja SDP:n suuri koalitio

Hallitus voi luontevasti syntyä pohjalle, jonka muodostaisivat – puolueet niiden tämänhetkisen gallup-kannatuksen mukaiseen järjestyksen mukaan listattuna – keskusta, kokoomus ja SDP. Tällöin hallitus rakentuisi kolmen suuren puolueen aikakauden pääpuolueiden varaan.

Tällaisesta yhdistelmästä voi hyvällä syyllä käyttää Saksan mallin mukaan nimeä suuri koalitio, mikä pohjaa maan pääpuolueiden olemiseen samassa hallituskokoonpanossa. Suomalaisittain se tuo mieleen vuosien 2007–2011 porvarihallituksen pääkaksikon, joka nyt saisi täydentäväksi puolueeksi SDP:n.

Porvarikaksikon yhteen paluun edellytykset eivät ole huonot

Suuri koalitio pelaisi perussuomalaisten koko Suomen poliittiselle elämälle heittämän haasteen pois hallituspolitiikan asialistalta. Kolme vanhaa suurta puoluetta ovat kaikki sisäistäneet ja hallituksessa toimineet suomalaisen hallituspolitiikan valtavirtalinjalla, jossa korostuu ennen kaikkea talouden kilpailukyvyn vaaliminen ja tiiviimmän Euroopan integraation ajaminen. Perussuomalaiset pidettäisiin yhä ulkona hallitusvastuusta, millä olisi monenlaisia seurauksia.

Myös keskustan ja kokoomuksen yhteistyö olisi tässä skenaariossa merkittävä asia. Useiden Matti Vanhasen ja Mari Kiviniemen porvarihallitusten toimintaan osallistuneen politiikan ammattilaisen mukaan hallituksen henki oli hyvä, ja se oli sisäisesti yhtenäinen ja pystyi toteuttamaan asioita. Kokoomus ja keskusta ovat molemmat selvästi porvarilli-

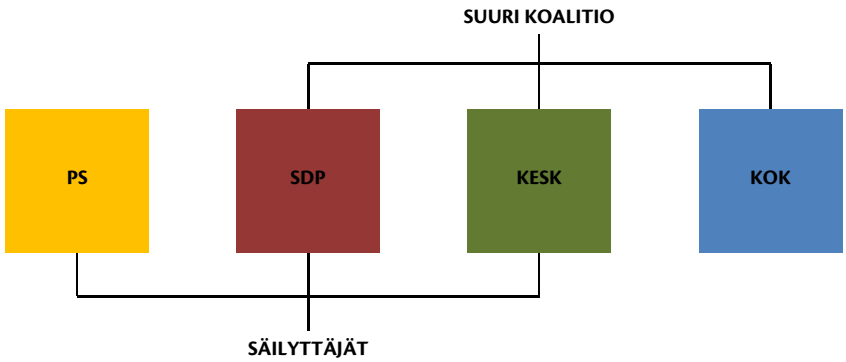

Kuvio 3 *Hallituspohjat neljän keskisuuren puolueen aikakaudella*

sia puolueita, ja niiden näkemykset ovat monissa asiakysymyksissä lähellä toisiaan.

Silti porvarihallituksen jälkimaine on erityisesti keskustan joukoissa erittäin huono viime vaalien murskatappion takia. Tästä kertoo esimerkiksi Ylen A-studion elokuussa julkaisema kysely keskustan puoluevaltuutetuille, joista vain noin joka viides kannatti porvariyhteistyötä tulevassa hallituksessa.

Vaalikauden 2007–2011 porvarihallitusta tarkasteltaessa katsottiin yleisesti, että kokoomus vei pääministeripuoluetta niin pahasti, että keskustan kannattajat hylkäsivät puolueensa. Osittain porvarihallituksen jälkimaine on ansaitsemattoman huono. Politiikan konehuoneen toimijoiden näkökulmasta katsottuna porvarihallituksessa rakennettiin toimintakuntoon kolmas pääpuolueiden yhteistyöakseleista punamullan ja sinipunan rinnalle. Monet 2000-luvun poliitikko- ja avustajakunnan keulahahmot tottuivat yhteistyöhön porvarihallituksessa.

Siksi porvarikaksikon yhteen paluun edellytykset eivät suuressa koalitiossa ole erityisen huonot, jos vaalitulos siihen viitoittaa tien. Porvarihallituksen syntyminen tarkoittaisi myös sitä, että Juha Sipilän johdolla kasvojaan kahden vaalikauden jälkeen pessyt keskusta palaisi hallitusvaltaan sittenkin Matti Vanhasen ja Mari Kiviniemen ajan euroliberaali kylki edellä eikä konservatiivisena maalaisliittona.

Vaikka keskustassa on paljon vastustusta kokoomusyhteistyötä kohtaan, on selvästi nähtävissä, että juuri tämä suunta miellyttää uutta puheenjohtajaa Juha Sipilää. EVAn arvo- ja asennetutkimukset ja useat muutkin tuoreet kyselytutkimukset kertovat myös siitä, että lähellä kokoomuksen ja keskustan kannattajat ovat monissa keskeisissä politiikkakysymyksissä lähellä toisiaan.

Keskustaa, perussuomalaisia ja SDP:tä yhdistää mahdollinen konservatiivisuus ja muutosvastarinta

Keskustan kannalta SDP olisi tässä suuressa koalitiossa tärkeä. SDP:n rooli hallituksessa olisi nykyisillä kannatustasoilla ja vuodesta 2007 alkaneen pidemmän trendin valossa tyystin erilainen kuin takavuosina. SDP:n tulevaisuuden kannatusnäkymät ovat neljän keskisuuren puolueen joukossa heikoimmat, ja se olisi suuressa koalitiossa kolmas pyörä – tosin taktisesti hyvässä asemassa.

Säilyttäjien hallitus: keskusta, perussuomalaiset ja SDP

Toinen kolmen keskisuuren puolueen hallituspohjavaihtoehto olisi hallitus, jonka muodostaisivat – jälleen puolueet niiden tämänhetkisen suuruusjärjestyksen mukaan listattuna – keskusta, perussuomalaiset ja SDP. Hallitus rakentuisi nykyopposition varaan ja olisi siten luonteva vaihtoehto heikoksi arvioidun hallituksen seuraajaksi.

Keskustaa, perussuomalaisia ja SDP:tä yhdistää mahdollinen konservatiivisuus ja muutosvastarinta, joka ilmenee kaikissa kolmessa puolu-

eessa hieman eri tavalla. SDP:n puoluejohdossa ja kannattajakunnassa vastustetaan hyvinvointivaltion purkamisena näyttäytyviä rakenteellisia uudistuksia, perussuomalaisille tärkeää on arvokonservatiivisuus, mikä on voimakas osa myös keskustapuoluetta.

Lisäksi keskustapuolueen piirissä elää vielä kammo kokoomusyhteistyötä kohtaan, ja sen vaihtoehtona monia houkuttaa tämä toinen yhteistyösuunta. Oppositiopuolueiden yhteistoiminta on lisääntynyt vaalikauden edetessä, kun keskusta on noussut vaalitappion jälkeen perussuomalaisten varjosta kannatusmittausten paalupaikalle.

Keskustan ja perussuomalaisten yhteistyötä on julkisesti vaatinut muun muassa puolueen nuorisojärjestön puheenjohtaja Antti Kurvinen. Huomionarvoista tosin on, että monet keskustalaiset politiikan raskaan sarjan analyytikot, kuten Seppo Kääriäinen, ovat toppuutelleet tällaisia etukäteissuunnitelmia. Kuten elokuinen A-studion kyselykin osoitti, keskustan puoluevaltuuston jäsenille perinteinen punamulta-akseli SDP:n kanssa on mieluisin yhteistyösuunta.

Perusuomalaiset puolestaan ovat Timo Soinin johdolla todella hakeutuneet keskustan tuntumaan. Myös SDP on perussuomalaisille looginen yhteistyökumppani – varsinkin kun sosiaalidemokraatit edellisten vaalien alla kiristi Eurooppa-politiikan linjaansa. Perussuomalaisilla ja SDP:llä on paljon kannatuspohjaa työväestössä. SDP on perinteisesti ollut Suomen suurin työväenpuolue, ja nyt tutkimusten mukaan sitä paikkaa pitävät hallussaan perussuomalaiset.

SDP:n asema tässä hallituspohjassa riippuu kannatustasosta vaaleissa. Viimeaikaiset mielipidemittaukset tarjoavat puolueelle kolmossijaa myös tässä vaihtoehdossa. Oman vivahteen sosiaalidemokraateille tuo se, että mukana olisi kaksi rutinoitunutta valtionhoitajapuoluetta ja puoluekentän musta hevonen. Se saattaisi vahvistaa SDP:n asemaa tässä yhdistelmässä.

Toisaalta perussuomalaisten ja SDP:n hallitus mahdollistaisi ja oikeastaan pakottaisikin politiikkaa perinteisempään teollisuusmyönteiseen ja ehkä vasemmistolaisempaan suuntaan. Hyvinvointivaltion järjestelmien purkaminen rakenneuudistuksilla olisi tällä kokoonpanolla epätodennäköisempää ja vaikeampaa.

Muun muassa Ylen elokuun lopulla teettämässä kyselytutkimuksessa perussuomalaisten kannattajat suhtautuivat ylivoimaisesti kriittisimmin lähes kaikkiin esillä olleisiin rakenneuudistuksiin. Keskisuurista puolueista SDP:n kannattajat olivat toisiksi kriittisimpiä muutoksia kohtaan. Keskustan, perussuomaisten ja SDP:n hallituksen painopiste olisi lähempänä rakenteiden säilyttämistä kuin niiden muuttamista.

Kokoomus ja perussuomalaiset toisiaan hylkivinä napoina

Näiden kahden hallituspohjavaihtoehdon sisällä kärkikaksikoiden järjestys voi vaihdella ilman, että perusasetelma muuttuu. Jos suurin puolue olisi kokoomus, täydentäisivät keskusta ja SDP suuren koalition. Jos pe-

russuomalaiset olisi suurin puolue, hallitusneuvottelut aloitettaisiin tunnustelemalla säilyttäjien hallitusta yhdessä keskustan ja SDP:n kanssa.

Asetelman toisiaan hylkivät navat ovat kokoomus ja perussuomalaiset eli viime eduskuntavaaleissa vaalikamppailun ääripäät muodostanut ja hyvin menestynyt kaksikko. Näistä jommankumman nouseminen seuraavissa eduskuntavaaleissa suurimmaksi puolueeksi vahvistaa kahden hallituspohjavaihtoehdon todennäköisyyttä.

On erittäin epätodennäköistä, että kokoomus ja perussuomalaiset voisivat olla samassa hallituksessa

Kun keskustan asema mittauskärjessä näyttää vahvalta, saa vaalien kakkossija lisää merkitystä. Hopeamitalistilla saattaa olla ratkaisevalla tavalla vaikutusta hallituspohjaan.

Säilyttäjien hallituksen tai suuren koalition perusehtona on se, että vaaleissa neljä puoluetta saa yli 15 prosentin kannatuksen. Tällä haavaa suurin uhka perusehdolle on SDP:n kannatuksen putoaminen alle 15 prosentin.

On erittäin epätodennäköistä, että kokoomus ja perussuomalaiset voisivat olla samassa hallituksessa. Se on erityisesti Eurooppa-politiikan takia yhtä mahdotonta kuin viime eduskuntavaaleissa.

Tilanteen muuttuminen vaatisi kokoomuksen konservatiivisiiven merkittävää vahvistumista, esimerkiksi uuden puheenjohtajan johdolla. Silloin kokoomus muuttaisi kahden vaalikauden ajan hallituksessa toteutettua EU-linjaa.

Vaikka kokoomuksessa on tyytymättömyyttä Jyrki Kataisen ajan liberaaliin suuntaukseen, ja puolueen nuorisojärjestö menee oikealta emopuolueen ohi, ei kokoomuksen suuntaaminen oikealle näytä todennäköiseltä. Oikealta koukkaamalla ei porvaripuolue Suomessa vaaleja voita.

Kylmän sodan aikakauden puolueet keskusta ja SDP ovat mukana molemmissa kolmen keskisuuren puolueen hallituspohjissa. Eli jos suurin puolue on keskusta (tai SDP, mikä on käytännössä mahdotonta), ratkeaa tulevan hallituksen pääsuunta vasta hallitusneuvotteluissa. Jos suurin puolue on kokoomus tai perussuomalaiset, on kuvio jo vaali-iltana hieman selkeämpi.

Keskustan ja SDP:n lähtökohdat tosin ovat hyvin erilaiset. Keskustan lähtöasetelma on erittäin hyvä ennen kaikkea siksi, että hallituksen näytöt ovat niin heikot. Myös uusi puheenjohtaja Juha Sipilä ja vaihtoehtoiset ratkaisumallit muutamiin nykyhallituksen kipukohtiin antavat vauhtia keskustan kannatuslukemille.

SDP:n asetelma on päinvastainen. Nykytilanteessa se on kyllä suurella todennäköisyydellä mukana kolmen keskisuuren hallituksessa, mutta kooltaan pienimpänä ja siten painoarvoltaan heikoimpana.

SDP:n näkymät hämärtävät siirtymää

SDP:n vaikea asema ei liity vain viime kesän heikkoihin gallup-lukemiin. SDP:n kannatuksen aleneminen on jo pidempi trendi, mikä on näkynyt kannatusmittauksissa ainakin vuodesta 2007.

Puolueen ennätysalhaiset tulokset ovat nostaneet painetta puheenjohtajan vaihtamiseen. Jutta Urpilaisen asema oli edellisen kerran tosissaan katkolla huhtikuussa 2011, mutta eduskuntavaalitulos oli kaikessa surkeudessaan hopeamitalin ja hallituspaikan tuonut torjuntavoitto. Nyt tuon tuloksen painoarvo on huvennut olemattomiin, ja SDP:ssä etsitään taas uutta puheenjohtajaa tosimielellä.

Monestakin syystä juuri SDP:n näkymät hämärtävät eniten siirtymistä kolmen keskisuuren hallitukseen. Jos SDP:n kannatus vaaleissa putoaa lähemmäs 10:tä kuin 15:tä prosenttia, politiikassa palataan kolmen suuren puolueen aikaan. Silloin hallituksen muodostaminen muistuttaa taas enemmän vuotta 2011 edeltänyttä tilannetta.

Ja jos SDP kokisi näin raskaan vaalitappion vuoden 2011 runsaan 19 prosentin kannatuksesta, saattaisi jo pelkkä vaalitulos pudottaa puolueen pois kaavailuista. Silloin jäljelle jää joko keskustan ja kokoomuksen porvarihallitus tai keskustan ja perussuomalaisten varaan rakentuva yhdistelmä.

Vähemmistöhallitus ei istu suomalaiseen politiikkaan

Kesällä kuultiin myös puheita vähemmistöhallituksesta, joka astuisi remmiin kesken vaalikauden. Vähemmistöhallitus ei kuitenkaan yksinkertaisesti istu suomalaisen politiikan todellisuuteen. Senhän pitäisi saada vähintäänkin tapauskohtaisesti tukea päätöksilleen.

Jos keskusta tai perussuomalaiset muodostaisivat vähemmistöhallituksen, kuka sitä tukisi? Kuka ylipäätään tukisi minkäänlaista vähemmistöhallitusta ja miksi? Lisäksi muiden maiden kokemukset kertovat, että vähemmistöhallitus on niin kallis ratkaisu julkiselle taloudelle, että nykyinen taloustilannekaan ei tue sellaista ratkaisua.

Uusi hallitus, uudenlaiset johtajat

Vaikka ennustaminen on vaikeaa, ryhdyn siihen silti. Kokemukset pienpuolueiden täyttämästä Jyrki Kataisen sixpack-hallituksesta ovat niin huonot, että hallituksen muodostamisen kaava muuttuu seuraavien eduskuntavaalien jälkeen.

Vaikka hallituksen voisi muodostaa vanhalla kaavalla kahden pääpuolueen ja usean apupuolueen varaan, niin ei enää tehdä. Pienpuolueille ei haluta antaa samanlaista mahdollisuutta jäädyttää hallituksen toimintaa kuin on tällä vaalikaudella nähty.

Seuraavien eduskuntavaalien jälkeen maahan saadaan keskustan, kokoomuksen ja SDP:n suuri koalitio, jos keskustan vaalivoitto jää ennakoitua pienemmäksi ja SDP:n vaalitulos on mittausten ennakoimaa parempi. Jos perussuomalaiset nousee vaaleissa suurimmaksi tai toiseksi suurim-

maksi puolueeksi, valtaan astuu perussuomalaisten, keskustan ja SDP:n säilyttäjien hallitus.

Keskustan noste, 1970-luvulla syntyneiden puheenjohtajien hallituksen heikot näytöt sekä hallituksen pääpuolueiden yskivä meno saattavat johtaa myös poliittisen johtajan ihannekuvan muuttumiseen. Viime vuosikymmenen aikana, Jyrki Kataisen puheenjohtajaksi valinnasta alkaen puolueet ovat etsineet puheenjohtajiaan ensisijaisesti 30–40-vuotiaiden, mediaosaamiseltaan hyvällä tasolla olevien ja politiikassa työuransa tehneiden kansanedustajien joukosta.

Sixpack-hallituksen näytöt ja hallituspuolueiden johtohahmojen osoittama johtajuuden ja näköalojen puute voivat kääntää poliittisen johtajan ihanteen taaksepäin: kohti varttuneempia ja asiaosaamisella erottuvia hahmoja. Valmius menestyä päivänpolitiikan mediajulkisuuden oravanpyörässä ei ehkä enää olisikaan puoluejohtajan keskeinen rekrytointiperuste, vaan kokemus ja näkemykset saattavat nousta uuteen arvoon.

Kokemus ja asiaosaaminen voivat nousta uuteen arvoon

Tuleva vuosi, ja siihen osuvat puoluejohtajien vaihdokset kertovat aikanaan, nähdäänkö johtajuusihanteessa muutoksia. Todennäköisesti SDP:n puheenjohtaja vaihtuu, eikä kokoomuksenkaan puheenjohtajan vaihtumista voida sulkea pois laskuista.

”Ennustaminen on vaikeaa, erityisesti tulevaisuuden”, sanoi jo Ahti Karjalainen, ja jäi muun muassa sillä Suomen poliittiseen historiaan. Tästä tietoisena jään odottamaan parempia arvioita.

Valtiotieteiden tohtori **Ville Pernaa** toimii Turun yliopiston Eduskuntatutkimuksen keskuksen johtajana ja Kanava-lehden päätoimittajana. Pernaa on poliittisen historian ja journalistiikan dosentti, joka on tutkinut muiden muassa vaaleja sekä politiikan mediajulkisuuden muutosta.